VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

REDAKCE:

Frant. A. Slavík a Dr. Frant. Kameníček, hlavní redaktoři. — Vydávání spoluřídí: Dr. Frant. Dvorský a Josef Hladík. — Odborní redaktoři: Frant. Bartoš, Rud. Dvořák, Vít. Houdek, Fr. J. Rypáček, Tom. Šílený, Dr. Frant. Šujan.

Vydává Musejní spolek v Brně.

Díl I. místopisu.

BRNĚNSKÝ KRAJ.

Rediguji Fr. J. Rypáček a Fr. A. Slavík.

BUČOVSKÝ OKRES

Čís. 9.

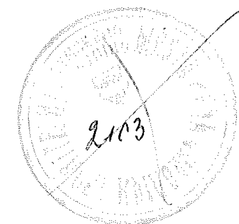
V BRNĚ 1900.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem mor. akciové knihtiskárny v Brně.

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

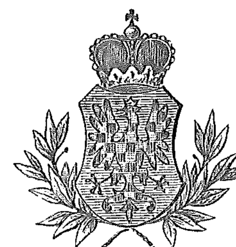
BUČOVSKÝ OKRES.

Napsal

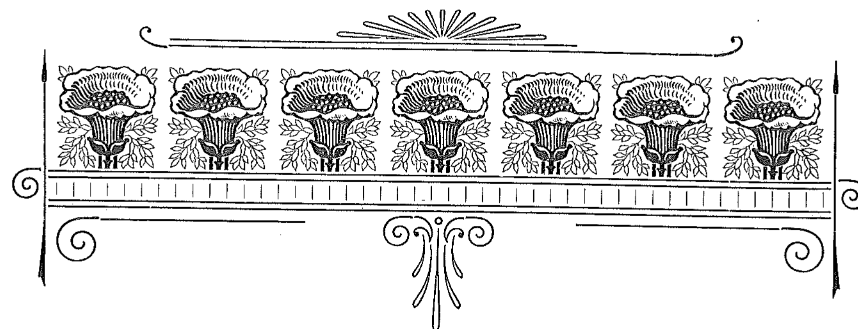
Čeněk Kramoliš,
řídící učitel v Kloboučkách.

Vydává Musejní spolek v Brně.

V BRNĚ, 1900.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem mor. akciové knihtiskárny v Brně.

I. Všeobecný pohled.

I. Přehled zeměpisný a přírodopisný.

Poloha a velikost.

kres Bučovský leží uprostřed v jižní polovici Moravy mezi hřbetem hor Ždánských a horami Litenčicko-Orlovskými, které jsou severní částí hor Hříběcích. Jižní svah hor Litenčicko-Orlovských, západní výběžky hor Střílských a severní svah hor Ždánských s rovinami a údolími mezi nimi tvoří okres Bučovský, jenž se rozprostírá mezi 34° 36′ a 52′ zeměpisné délky a 49° 5′ a 15′ šířky. Město Bučovice, dle něhož okres je pojmenován, leží na 34° 40′ zeměpisné délky a 49° 9′ šířky.

Velikost. Okres Bučovský je nejmenší ze tří soudních okresů (Víškovský, Slavkovský a Bučovský), které tvoří hejtmanství Víškovské. — Má 210·78 km² a 18.530 obyvatel ve 33 osadách, z nichž je 31 politických obcí. Celé hejtmanství obnáší 867·21 km² a má 86.048 obyvatel ve 129 osadách, z nichž 117 je politických obcí.

Okres Bučovský jest dle velikosti čtvrtina celého hejtmanství a má též čtvrtinu všeho obyvatelstva.

Bučovsko tvoří veliké koryto, jímž teče říčka Litava (zde Litavka zvaná) od východu k západu. Po obou stranách říčky je úrodné údolí, které čím dále na západ, tím více se šíří. Z údolí k severu i k jihu zdvíhají se hory (s menšími neb většími dolinami), jež tvoří stěny koryta; stěna jižní je kratší. Hory od údolí na sever dostupují výšky 384 až 450 m, na jihu 427 m.

Východní část jižní stráně koryta prorvána je řekou Stupavou, která tvoří zase úzké dlouhé údolí.

Nejnižší místo v okrese jest u Litavy, kde vchází do okresu Slavkovského, 215 m, a u Stupavy na místě, kde opouští náš okres, 220 m. Nejsevernější osadou je Manerov, nejjižnější Mouřinov, nejvýchodnější Kožušice a nejzápadnější Dražovice.

Nejníže nad hladinou mořskou leží osady: Marefy 216 a Bučovice 222 (nádraží). Nejvyšší polohu mají severní osady: Pavlovice 331, Chvalkovice 342; z osad na jižní straně Litavy jen Mouřinov leží přes 300 m nad mořem.

Největší rozhled jest od Manerova, odkud viděti okres Víškovský a kus Hané; s Hradiska u Chvalkovic (518) lze přehlédnouti jižní část okresu, s Větrníku (395) západní díl okresu a s Hájku u Dražovic okres Slavkovský. Širšímu rozhledu k východu brání četné vrchy pohoří Litenčického a Střílského, k jihu úplně rozhled je zamezen horami Ždánskými.

Nejkrásnějšího pohledu poskytuje údolí řeky Stupavy, které je výletním místem nejen obyvatel okresu zdejšího ale i Kyjovského. Pěkná místa lesní jsou též v Radlovci a u Svaté pobliž Klobouček, v háji u Manerova, v lese u Pavlovic, u Zdravé Vody nad Hvězdlicemi a jinde.

Povaha půdy.

Útvaru prahorního, prvohor a druhohor zde není. Nejstarší útvar je spodní útvar třetihorní čili eocén, po obou stranách Litavy se rozkládající.

Eocén zdejší je pokračování eocénu Karpatského; má málo zkamenělin a složení je rozmanitého.

Spodní třetihory dělí se na spodní oddělení čili vrchní vrstvy hieroglyfové a oddělení vyšší čili Magurské pískovce. Spodní oddělení je zde hojně zastoupeno.

V Hříběcích horách (okolo Brankovic, Kožušan a Mouchnic) možno pozorovati střídání břidlic hlinitých s tenkými vrstvami vápencovitých pískovců, ve kterých bývají zase vložky pískovců křemenných jemnozrnných neb hrubozrnných. — Nummulity (penízky), t. j. zkamenělí prvoci penízkům podobní, kteří ve spodních vrstvách eocénu bývají hojní, nalézají se zde poskrovnu (Mouchnice). Spíše objevují se šupiny rybí i celé rybičky.

Eocén Ždánského lesa, který připojuje se při říčce Stupavě mezi Brankovicemi a Kyjovem ku Hříběcím horám, zaujímá celou jižní část okresu Bučovského od Brankovic po Křižanovice. Skládá se hlavně z drobivých, světlých, slídou bohatých, obyčejně jemných pískovců, v nichž světlé, písčité slíny jsou uloženy.

Mladší třetihory čili neogen nalézají se severozápadně Hříběcích hor ke Hvězdlicům. Sestávají z hrubého štěrku, Litavského pískovce a místy i ze slepenců, pískovců ztvrdnutím štěrku a písku povstalých. — V útvaru tom leží u Milonic na slínu ložiště sádrovce, u Nemochovic a Bučovic je nad slínem štěrk s kusy železné rudy.

Starší naplaveniny nalézají se ve způsobu žluté hlíny (žlutnice) nebo štěrku téměř u každé osady. Mohutné žlutnice jsou: v Bučovicích u panské cihelny, u Klobouček, Bohdalic, N. Hvězdlic, Letošova a jinde. Ze žlutnice dělají hrnce a cihly.

Mladší naplaveniny jsou všeobecné. Jsou to usazeniny nejnovější, posud se tvořící, a objevují se pak ornice a nánosy hlinité a písčité při vodách.

Horstvo.

Všechny vyvýšeniny na Bučovsku náležejí k Hříběcím horám. (Viz „Horopis“ v I. všeobecném dílu „Vlastivědy“.)

Vodstvo.

Okresem protékají 2 říčky: Litava a Stupava. Prvá vtéká do Svratky, s ní do Dyje a pak do Moravy; druhá vlévá se zpříma do Moravy.

Téměř všechny prameny a potoky stékají se do Litavy; jen z jihovýchodního kouta vlévají se do Stupavy, a v severní

části okresu teče několik pramenů do Rakůvky, která později spojuje se s Litavou.

I. Litava je hlavní říčka okresu, jímž celým protéká od východu k západu. (Viz „Vodopis" v I. dílu.)

Největší potoky, které se na pravém břehu do Litavy vlévají, jsou tyto: Brankovský, Dobročkovský, Milonský a Lišecký.

Rybníků bývalo dříve v okresu mnoho; byly jmenovitě v údolí podél řeky Litavy u Brankovic, N. Zámků, Letošova, Nevojic, Vicomělic, Bučovic. Ještě před 50 lety byl veliký rybník u Nevojic, ale jako ostatní rybníky byl vysušen a v luka a později v role proměněn.

---

2. Osazování krajiny.

Osady.

Všech osad, kromě kolonií, je v okrese 33; samostatných a politických obcí pouze 31. Manerov tvoří s Bohdalicemi jednu politickou obec, a Nové zámky sloučeny jsou od počátku toho století s Nesovicemi.

Největší plošnou rozlohu budov mají: Bučovice, Nové Hvězdlice, Brankovice, Dražovice, Milonice, Letonice, Kučerov. — Plocha všech stavení nejmenší rozlohu zaujímá kromě kolonií a samot v Malinkách, Nov. Zámkách a v Manerově.

Nejstarší z osad jsou bezpochyby ty, které leží v úrodném údolí při řece Litavě, Marefy a Letošov vyjímaje. V listinách vyskytují se osady zdejší hodně pozdě až ve 12. a 14. století.

Pokud se mohlo zjistiti, uvádějí se nejdříve Dražovice 1131 a Bučovice 1186.

Staré osady mají grunty (usedlosti) souvisle jednu vedle druhé a tvoří náves nebo náměstí a) okrouhlé, hranaté, obdélníkové: Bučovice, Bohdalice, Dražovice, Hvězdlice, Nevojice, Uhřice a jiné (Nevojice jsou posud vzorem staré osady — okrouhlice); b) podlouhlé: Brankovice, Kloboučky, Kozlany, Kožušice, Letošov a j.

Některé z osad tvoří jedinou širší ulici, která je zároveň návsím: Kloboučky, Kožušice, Malinky, Snovídky; u některých je návsí protťato druhou širší ulicí, takže půdorys osady tvoří kříž: Nemotice, Letošov; u jiných jde zase příční ulice koncem návsí, tak že půdorys obce má podobu velkého tiskacího **T** jako: Mouchnice, Kučerov, Malkovice. — Bučovice, N. Hvězdlice, Brankovice, Milonice mají více ulic a uliček, jak bývá u městských obcí.

Nejstarší stavení bývají na dědině (kolem neb podél návsí), kde původně byly samé selské usedlosti. Mezi jednotlivými domy bývaly často mezery.

Novými domky bylo původní návsí dílem prodlouženo, dílem povstaly v dědině nové ulice, čímž původní podoba dědiny se poněkud změnila.

Prodlením času následkem rozkouskování gruntů ubylo v dědině sedláků a přibylo domkářů. Úplně domkářské dědiny jsou: Manerov a Nové Zámky. Téměř úplně domkářské jsou: Snovídky (pouze 13 rolníků), Kojátky (13), Malinky (16), Šardičky (17), Nemotice (17), Nesovice (18), Bohdalice (18).

Poloha osad bývá nejčastěji dobře volena; nejvíce jich leží podél potoka.

Kostel, kaple, zvonice stojí buď uprostřed osady, buď na konci dědiny nebo za osadou, a to nejvíce na místě vyvýšeném.

Bývalé zahrádky před domy neb vedle domů zanikly většinou. Prvé zrušeny byly následkem rozšíření neb vystavění okresní silnice, druhé vystavěním nového obydlí. Nejvíce zahrádek před okny viděti u chalup domkářských v Bohdalicích, v Milonicích.

Žundry (žúdry) zachovaly se jen málo kde, ač bývaly téměř ve všech osadách. Nejvíce jest jich ještě v Kučerově, Manerově, v Bohdalicích. Sem tam některý zachoval se v Letonicích (5), Marefách (3), Kloboučkách (2).

Stodoly stojí na konci zahrad vedle sebe, jakoby tvořily k dědině hradbu (Marefy, Kloboučky a jinde). V novější době stavívají se v řádku nebo roztroušeně za dědinou.

Jména osad.

Ze 33 osad okresu Bučovského 20 jmen místních končí se v i c e. Jména starých osad takových jsou rodová, kmenová

(patronymica): Pavlovice, Nevojice, Nemotice, Bogdalice (Bohdalice), Brankovice, Bučovice (Budišovice), Dobročkovice, Chvalkovice, Milonice a t. d.

Podle jednotlivých zakladatelů nazvány osady s koncovkou ov a ín: Čerčín, Kučerov, Letošov, Manerov, Mouřinov.

Dle přírodních poměrů nazvány osady: Hvězdlice, Malinky.

Dle povahy, příhody, oděvu, hradu, dvora, přezdívky pojmenovány: Mouchnice, Kožušice, Nové Zámky, Kozlany.

Osady zdrobnělého jména: Kojátky, Kloboučky, Snovídky, Šardičky jmenovaly se původně Kojetice, Klobouky, Senovidy, Šardice.

Mnohá jména osad časem se změnila. Bučovice sluly dříve Budišovice; Čerčín — Černčín; Dobročkovice — Dobroškovice; Dražovice — Dražejovice; Hvězdlice — Nebovidy; Německé Malkovice — Bohaté Malkovice; Marefy — Marhöfen; Mouchnice — Muchvice; Mouřinov — Muřinov; Nesovice — Nebice — Neslinky — Přenesovice; Uhřice — Uržice; Vicomělice — Vicemilice — Vicomilice.

Jediný německý název má ode dávna česká osada Marefy, dříve Marhöfy. Název ten pochází od německého jména Meierhof. Byl totiž na místě tom panský dvůr, u něhož povstala pak osada. — Jediná teď poněmčená osada Kučerov nemá původního jména německého.

Panství.

Osady nynějšího soudního okresu Bučovského patřily druhdy k devateru panství: I. Bučovskému, II. Bohdalskému, III. Kojatskému, IV. Hvězdlickému, V. Chvalkovskému, VI. Slavkovskému, VII. Víškovskému, VIII. Ždánskému, IX. Koryčanskému.

Panství ta náležela před zrušením roboty sedmi pánům, poněvadž Bučovské a Ždánské patřilo jednomu majiteli, a Kojatské r. 1836 koupí přešlo na majitele panství Bohdalského.

I. Panství Bučovské.

Fideikommissní panství to, mající 2□ míle a 2569 jiter plochy (112 km²) s 10.542 obyvateli, skládalo se z vlastního

panství a 5 menších allodních panství; celkem z 19 osad, z nichž 2 necelé náležely k panství Bučovskému. — Majetníci jeho jsou od r. 1604 knížata z Lichtenštejna.

Panství to mělo 4 zámky: v Bučovicích, Milonicích, Nov. Zámcích a Vicomělicích; 9 dvorů: v Bučovicích, Čerčíně, Marefách, Milonicích, Nemochovicích, Nemoticích, Rozčítkách, Vicomělicích a na Nov. Zámcích; 5 revírů, 13 dědičných hostinců, 7 palíren, 25 mlýnů, 2 koželužny, 1 pivovar, 2 olejny, salajku, pílu a 3 cihelny.

A. Vlastní panství Bučovské mělo před zrušením roboty 8651 jiter panských pozemků a 7486 jiter pozemkův poddanských a zaujímalo 12 osad, které různým časem k panství byly připojeny:

1. Bučovice, vlastní sídlo panství.

2. Brankovice. R. 1511 Tas z Ojnic, majitel Brankovic, stal se pánem i panství Bučovského, a od toho roku zůstaly Brankovice spojeny s panstvím Bučovským.

3. Kloboučky. Osada již r. 1494 náležela k panství Bučovskému.

4. Kožušice. 5. Letošov. 6. Malinky.

7. Marefy. Již r. 1494 patřily k Bučovicům.

8. Mouchnice. V prvých letech 16. století připadla větší část osady k panství Bučovskému; menší díl náležel panství Koryčanskému.

9. Nemotice.

10. Nevojice. Osadu počátkem 15. století koupil Mikuláš z Ojnic, jehož potomek Tas r. 1511 koupil zase panství Bučovské.

11. Snovídky. V prvé polovici 15. století stali se pány osady bratři Mikuláš a Hynek z Ojnic na Milonicích, kteří panství to sjednotili s Bučovským.

12. Uhřice. R. 1630 kupem dostaly se k Bučovicům.

B. Allodní panství Milonské mělo 615 jiter panských pozemkův a 317 poddanských, a náležely k němu 3 osady:

1. Milonice. Kníže Fr. Jos. z Lichtenštejna koupil je r. 1780 a spojil s panstvím Bučovským.

2. Dobročkovice. Od r. 1671 byly majetkem pánů z Milonic a r. 1780 dostaly se s nimi k Bučovicům.

3. Nesovice. Od r. 1671 připojeny byly k Milonicům.

C. Allodní panství Nemochovské mělo 900 jiter pozemků panských a 846 jit. poddanských a sestávalo pouze z jediné osady. R. 1633 byly Nemochovice spojeny s Bučovským panstvím.

D. Allodní panství Nové Zámky sestávalo ze 736 jiter panských pozemkův a 990 jiter poddanských a též z jediné osady. R. 1798 byly N. Zámky připojeny k Bučovicům.

E. Allodní panství Vicomělské mělo před zrušením roboty 381 jiter pozemků panských a 400 jiter poddanských. K panství tomu nenáležela v poslední době žádná jiná osada. R. 1798 koupil je kníže Alois z Lichtenštejna a spojil s Bučovským.

F. Allodní panství Čerčinské sestávalo pouze ze 186 jiter pozemků panských a 282 jiter poddanských. R. 1707 koupil půl osady se dvorem a tvrzí Jan Adam kníže z Lichtenštejna; druhá polovice náležela panství Hvězdlickému.

II. Panství Bohdalské.

Allodní panství to mělo rozlohy 3042 jiter, z nichž 1185 jiter bylo panských, 1814 jiter poddanských a 43 jit. bylo půdy neplodné. R. 1836 bylo na panství 1429 duší. — Majetníci jeho jsou rytíři Mannerové.

Panství mělo 3 dvory, 2 revíry, 1 pivovar, 3 palírny, 4 mlýny, a náležely k němu z nynějšího okresu 4 osady.

1. Bohdalice. Od r. 1783 byli rytíři Mannerové majetníky osady.

2. Kučerov. Od r. 1640 náležela osada s Bohdalicemi společným majetníkům.

3. Manerov. R. 1785 byl založen Rajmundem šlechticem Mannerem.

4. Pavlovice. Od r. 1521 zůstaly spojeny s Bohdalicemi.

III. Kojátky a Šardičky.

Allodní panství to mělo před zrušením roboty 920 jiter plochy, a sice 399 panských, 507 poddanských a 14 jiter půdy neplodné; obyvatelů bylo 441.

Na panství byl 1 mlýn, 1 pivovar, 1 palírna. Od r. 1836 stali se páni z Bohdalic majetníky panství toho, které sestávalo ze dvou osad.

1. Kojátky. R. 1836 koupil je i se Šardičkami Jan rytíř Manner od kněžny Terezie z Ahrenberka.

2. Šardičky. R. 1714 připojeny byly ke Kojátkům.

IV. Klášterní statek Nov. Hvězdlický.

Měl plochy 5448 jiter, a to: 1054 jiter pozemků panských, 3530 jit. poddanských a 900 jit. neplodných. Obyvatelů bylo r. 1830 — 2196.

Majetníkem panství byl od 15. století klášter Augustinianů u sv. Tomáše v Brně, nyní v Králové klášteře na Starém Brně. — K panství patřilo 5 a půl osady, z nichž jedna, Čechyň, nalézá se nyní v soudním okrese Slavkovském.

1. Nové Hvězdlice. Náležely klášteru sv. Tomáše hned r. 1411.

2. St. Hvězdlice staly se zároveň s Novými majetkem řečeného kláštera.

3. Kozlany. Již r. 1376 náležely celé témuž klášteru.

4. Německé Malkovice. R. 1391 nabyl klášter, jemuž již dříve část této osady náležela, celé vesnice.

5. Čerčín. Z osady té náleželo panství tomu jen 19 stavení.

V. Panství Chvalkovské.

Allodní panství, které mělo 1042 jiter rozlohy, a sice 484 jiter půdy panské a 556 jit. poddanské. Obyvatelů bylo před zrušením roboty 546.

Osada Chvalkovice se dvorem Komorovem tvořila samostatné panství, na němž se často střídali různí majetníci. Napřed majetníci sídlili ve Chvalkovicích, ale když r. 1812 Jan rytíř Paburk vystavěl pěkný zámek v Komorově, přestěhovali se do něho.

VI. Panství Slavkovské.

Z osad, které k panství tomu náležely, leží v okrese Bučovském pouze Letonice.

VII. Arcib. panství Víškovské.

Jediná osada Dražovice z nynějšího okresu Bučovského patřila k panství tomu.

VIII. Panství Ždánské.

Allodní toto panství náleželo již r. 1626 majitelům panství Bučovského, ale nebylo s ním sloučeno.

Z nynějších osad okresu náležel k panství Ždánskému pouze Mouřinov. R. 1612 dostala se osada Oldřichovi z Kounic, jenž ji byl přivtělil k panství Ždánskému. S panstvím Ždánským přešla pak r. 1626 v majetek pánů Bučovského panství.

IX. Panství Koryčanské.

K panství tomu náležela z osad okresu Bučovského menší část dědiny Mouchnic.

Hrady, tvrze, zámky a dvory.

Starých hradů rytířských bylo v obvodu obcí nynějšího okresu několik; o pěti se zachovaly zprávy nebo pověsti. Stávaly hrady u Brankovic, nad Bučovicemi, Chvalkovicemi, u Nevojic a Snovídek.

Tvrzí, ať již zděných nebo dřevěných, v nichž sídlívali menší páni čili zemanové, bylo mnohem více. Snad nad každou dědinou vypínala se za starodávna tvrz. Ze starých zachovalých listin víme, že tvrze měly tyto dědiny:

Bohdalice na kopci Holém, Čerčín ještě r. 1707, Nové Hvězdlice. Tvrz „Hvězdlice“ zvaná stávala na kopci Holá Manda, nyní Kalvarie zvaném. R. 1412 byla již pustá; valy znáti posud. — Kloboučky. Tvrz stávala na kopci nad dědinou, na místě, kde později stával povětrný mlýn. — Kojátky. Tvrz „Kojatka“ nazvaná zanikla snad r. 1603 (?). — Letonice. Milonice. Připomíná se zde tvrz r. 1360, a stávala prý na místě nynější školní zahrady. — Mouchnice. Na trati „Požáry“; připomíná se r. 1497. — Mouřinov. R. 1560 se o ní v listinách činí zmínka. — Nemotice. V zahradě při č. 37 znáti místo, kde snad stávala tvrz. Je tam kulaté návrší, kolem něho snížená louka, kde dříve býval hradní příkop. Na návrší znáti staré základy. Domku poblíž místa toho říká se posud na „tvrzi“. — Pavlovice. Stávala na pahorku. Valy jsou zřejmy. Pole kolem pahorku toho slovou „Dílky na tvrzi“. — Šardičky. Připomíná se r. 1612. Stávala uprostřed osady. Po sloučení statku toho se statkem Kojatským byla zbořena, a staveniště přenecháno poddaným. — Uhřice. Tvrz připomíná se r. 1371 a 1550. Kde stávala, neví se.

Zámky posud se zachovaly: v Bohdalicích, Bučovicích, Nov. Hvězdlicích, Kojátkách a Komorově. V zámku Bučovském je knížecí účtárna, v Kojátkách bydlí hajný.

Válkami spustlé osady.

Válkami husitskými, uherskými a dlouholetou 30letou válkou zpustošeny byly velmi četné osady.

Jak mnoho která osada válkami byla zpustošena, poznačeno je v „Místopisu“ u každé osady.

Zaniklé osady. Samoty.

Osad bývalo dříve více; nejedna samota bývala dříve osadou. Mnohé osady válkami v XV. století spustly tak, že se o nich již nepíše v pamětech XVII. století. Jen jména tratí na mnohých místech zachovala jejich památku. Na místě jejich stojí buď samota, buď les, nebo jsou role a pastviny. Sem náleží:

1. Komorov, Komárov, bývala osada u Chvalkovic. Připomíná se r. 1348. Ve válce byl roku 1645 vojskem vypálen a r. 1661 znovu osazen. R. 1715 zanikla osada poznovu. Nyní je zde jen zámek a dvůr.
2. Rozčitky, bývalá osada asi čtvrt hodiny severně Milonic. Osada spustla mezi r. 1412—1498. Nyní je zde panský dvůr, hospoda a mlýn.
3. Višůvky, též Višňůvky nebo Višňov, stávaly u Chvalkovic na poli nyní zvaném „Zadní peklo“. R. 1619 byly od nepřátel spáleny.
4. Žárošky byly u Brankovic na trati v Žarůškách. Zanikly ve válce 30leté.
5. Kotojedy stávaly snad u Nemochovic na tratích „Korojedsko“ zvaných.
6. Soubřestky u Klobouček na trati Plachetce.
7. Šoršice byly dle pověsti u Uhřic.

8. Rezka Lhota u Milonic; již r. 1550 jmenuje se pustou. R. 1671 Jan baron z Dippenthala stal se majetníkem Nesovic, Dobročkovic a pusté dědiny Rez. Lhoty. Kde osada stávala, neví se.

9. Komosov též u Mouchnic na trati „Požáry".

10. Křivousy u Mouchnic na trati „Křivousy".

11. Dobeřovice stávaly snad u Nevojic.

12. Soběbřichy, o nichž se při Bučovicích dvakráte zmínka děje, a již r. 1511 pustými se jmenují, stávaly bezpochyby též v nynějším okrese.

Některé osady přesídlily na místo jiné, jako:

Neslinky dle podání lidu stávaly u Nov. Zámků v úžlabí lesa na močálovité půdě, na trati, jež nyní slove „Žleby". Později domky přeneseny byly na sušší místo, a nové obci takto vzniklé dostalo se prý jména Přenesovice, z čehož povstalo Nesovice.

Nemotice, původní osada stála na kopci Nemotínku, ale pro nedostatek vody byla přenesena níže, a stará osada spustla a zanikla. Ve 14. století již se jmenuje pustinou.

Samoty větší se zvláštním pojmenováním jsou v okrese tyto:

1. Komorov ležící 10 minut jihozápadně Chvalkovic. Je zde zámek a dvůr.

2. Rozčítky jsou téměř půl hodiny severně Milonic. Dvůr, hospoda, mlýn; 30 obyvatelů.

3. Zdravá Voda je kolonie půl hodiny severovýchodně Nov. Hvězdlic. V 7 domkách je 28 obyvatelů.

4. Haluzice, v údolí podél řeky Stupavy jižně Snovídek, patří ke katastrální obci Mouchnicům. V Haluzicích jsou 4 domy, z nichž jeden od druhého je čtvrt hod. vzdálen. Jsou zde: nový revír, starý revír, zástavka železniční a mlýn.

5. U Tří zajíců. Samota, sestávající z hospody a ze mlýna, stojí půl hod. severně Bučovic při okresní silnici do Víškova vedoucí a patří do Kojátek.

6. Kaštanov. Je již nyní téměř spojen s Kojátkami a tvoří dolní konec osady. R. 1834 stály zde 3 domky, nyní je jich přes 30.

7. Hájek u Bučovic je asi 5 minut vzdálen od města. R. 1626 byla zřízena zde střelnice. Nyní je zde letní hostinec a kousek níže 7 domků.

Mlýny vodní (11), povětrné (7), píly, cihelny, dvory, myslivny, železniční zástavky jsou více nebo méně od osad vzdáleny a tvoří samoty. Všech samot, nepočítáme-li ani domků často u dědiny o samotě stojících, je asi 42.

---

3. Obyvatelstvo.

Poměry lidu poddaného.

Poměry lidu poddaného byly podobné jako v sousedních okresích.

Poměrně nejmenší robota byla na velikém panství Bučovském, ač nebyla stejná ve všech osadách. Nejmenší robotu mělo městečko Bučovice; neboť již r. 1600 kníže Max. z Lichtenštejna osvobodil je téměř úplně od roboty. Vymínil si jen, že budou povinni robotovati při lovení ryb a úpravě rybníků, že na žně pošle každý čtvrtláník jednoho žence a že na louce u Bučovského zámku povinni budou sušiti seno a svážeti je.

Větší robotu měly již vesnice. Tak v Kloboučkách robotoval půlláník týdně $1^1/_2$ dne párem koní a 14 dní v roce měl ještě roboty pěší; čtvrtláník měl týdně 2 dny ruční roboty, a chalupníci, kteří měli chaloupku na panském pozemku a u chalupy zahrádku, robotovali ročně 28 dní, chalupníci bez zahrádek jen 14 dní ročně, a za to dostávali chalupníci každého dne, když robotovali, bochníček chleba. Jiných dávek nebylo.

Ostatní vesnice měly tutéž robotu nebo jen málo jinak pozměněnou. V Brankovicích na př. pololáník robotoval třemi koni 1 den v týdnu; o něco větší robota byla v Mouřinově, kde pololáník robotoval párem koní 2 dny v týdnu a 12 dnů měl ještě roboty pěší. I v Uhřicích lišila se poněkud robota od ostatních osad.

Mnohem větší byla robota v sousedním malém panství Bohdalském. Tam pololáník měl již roboty od Nového roku do sv. Jana 2 dny jeté a 3 dny v týdnu pěší, tedy 5 dní v týdnu; od sv. Jana do sv. Václava 5 dní roboty pěší a 1 den jeté, tedy 6 dní; od sv. Václava do konce roku zase 2 dny jeté a 3 dny pěší. — V Kučerově měl pololáník po celý rok 6 dní roboty

v týdnu. Robotoval tedy pololáník na panství tom třikrát více než na panství Bučovském.

Též na panství ve Chvalkovicích a v Kojátkách robotoval pololáník týdně 6 dní. — Domkáři na panství Bučovském měli ročně roboty 13 nebo 28 dnů, v Kojátkách 52.

Naturálních dávek na panství Bučovském nebylo. Na Bohdalském odváděl čtvrtláník okolo sv. Václava slípku a půl kopy vajec. Naturální dávky byly též v Kojátkách, Kozlanech, Nov. Hvězdlicích, Malkovicích, Letonicích.

Desátek, který odváděn býval faráři, nebýval též všude stejně veliký. Za starších dob odváděn byl faráři z půllánu každý 10. snop z úrody nebo každý 10. mandel obilí. Později ujednán byl s rolníky paušál. Tak odváděl pololáník z přifařených osad faráři v Bučovicích míru pšenice a míru ovsa a ještě později místo sypaného obilí 60 snopů pšenice a 60 snopů ovsa.

Podobný desátek odváděn byl i farářům v Brankovicích a Milonicích. Někde byl o něco větší, jinde zase menší.

Dne 14. prosince 1846 dovolil císař Ferdinand Dobrotivý, aby, kdo může, z roboty se vykoupil. Za každý den roboty jízdné měl složiti 24 kr. a za den roboty pěší 8 kr. Ale nařízení to se provádělo pomalu.

Uspořádání statku.

Příbytky obráceny jsou okny na náves nebo do ulice. Selská stavení stojí obyčejně těsně vedle sebe. Domy stavěny jsou v městečkách z cihel, ale na vesnicích spodek bývá kamenný a zdi nejvíce z nepálených cihel čili vepřovic nebo kotovic. Novější domky bývají již z pálených cihel. Chalup dřevěných již téměř neviděti; a kde jsou, bývají omítány a obíleny.

Všechna stavení ať selská nebo chalupnická bývají omítána, obílena a dole podrovnána barvou šedou nebo modrou. Jsou-li zdi olíčeny barvou šedou nebo žlutou, pak bývají kolem vrat, dveří a oken nechány bílé pásy (Nesovice, Letošov, N. Zámky).— Střech dochových čím dále tím více ubývá. V některé vesnici již dochové střechy nad příbytkem lidským není; jinde jest jich ještě dosti (Marefy, Vicomělice).

Selské stavení mívá obyčejně dva vchody: vrata pro vozy a dobytek a dvéře do síně vedoucí. Ze síně jde se skoro ve všech staveních na pravo do komory, na levo do světnic obývaných.

Starší dům sestává obyčejně z jedné světnice, ze síně, která je zároveň kuchyní, a z komory. Ze síně vedou schody na půdu, a pod nimi jsou v podlaze dvéře do sklepa. — V novějších budovách bývá kuchyně zvláštní, a za velkou světnicí je druhá menší „parádní", v níž bývají na lůžku narovnány až do stropu peřiny na výbavu pro dcery.

Sem tam jsou již na vesnicích i domy vysoké o jednom poschodí, ale horní část stavení není obydlena, nýbrž zřízena za sýpku (Marefy, Kloboučky).

Nábytek ve starých budovách o jedné světnici bývá takto rozestaven: Pobliž dveří v levo velká zelená kamna s trubou. Kolem kamen jsou lávky. Za kamny je pec, na níž děti spávají. Při stěně proti oknům bývá široké lůžko pro dvě osoby, a kousek dále za lůžkem visívají dřevěné hodiny. Na stěně proti dveřím, někdy též u dveří, u stropu bývá lišta na hrnky, džbánky, talířky a pod., jichž se jen v určité svátky neb o zabíjení vepře upotřebuje. V koutě proti dveřím bývá dubový stůl, za ním lávka a před ním židle (legátky). V pravo v koutě u dveří stojí malovaná truhla na prádlo a ženské šaty a nad ní věšák na oděv; vedle truhly podél stěny bývá lávka. Strop bývá dřevěný umytý nebo někde i na bílo olíčený; podlaha hliněná jako v síni. Stěny ve světnici jsou obíleny a ozdobeny četnými obrazy.

V síni stojí almara, police na kuchyňské náčiní a na stěně věšáky na všední oděv. Ze síně se topí v kamnech i v peci. Před otvorem kamen bývá široké ohniště, na něm též možno skládati oheň. Kouř z kamen jde do otevřeného komína.

V novějších budovách o dvou světnicích bývá podlaha již dřevěná, a v malé světnici kromě peřin bývá prádelník, na němž rozestaveny jsou hromničky, kříž pod skleněnou bání, ozdobné hrníčky a pod. Též pěknější šatník na sváteční šaty zde stává. Velká světnice je podobně zařízena jako ve starých budovách, ale lišty s talířky a hrnky zde již nejsou, nýbrž v kuchyni, a též malovaná truhla ve světnici nebývá.

O zahradách a žundrech podána zpráva ve článku „Osady"

Hospodářská stavení jsou následovně rozestavena: Na gruntech po pravé straně silnice mají konírny a chlévy ve dvoře hned vedle svého stavení po pravé ruce; v gruntech po levé straně silnice mají stáje a chlévy po levé straně svého obydlí. Ze síně podél chlévův a stájí vede kamenná náspa, a před ní je hnojiště, v jehož části stojí krmník a záchod. — Někde mají chlévy a stáje vesměs po levé straně stavení (Šardičky), jinde zase po pravé straně (Kojátky).

Naproti hnojišti nebo na konci stájí bývá kůlna, a pak za ní následuje ovocná zahrada. Na konci zahrady stojí stodola a při ní plevník.

Tak jako stavení selská stojí obyčejně v řadě při sobě, tak i v zadu stodoly tvoří řadu, která jako hradba po obou stranách vesnice se táhne. Jen tam, kde jsou selské chalupy roztroušeny, jsou i stodoly kam která. — Nové stodoly bývají z pálených cihel nebo z vepřovic a kryty křidlicí, staré jsou ještě dřevěné a pokryty slamou. (Marefy.)

Náboženství a národnost.

Náboženství. Všechny obce, židy z nich vyjímaje, jsou katolické. Ale v 15. a 16. století i zde se pokoušeli někteří lid od katolictví odtrhnouti, a podařilo se jim to na mnohých místech. Pevnější ve víře byli obyvatelé na panství Novo-Hvězdlickém, které již od r. 1411 náleželo klášteru sv. Tomáše v Brně. Farář hvězdlický Jiljí, jak napsáno je ve farním protokolu, přidal se sice r. 1427 k učení Wiklefovu a Husovu, sváděl i faráře brankovského Jakuba, ale nesvedl ho a farníky své na sebe popudil. Nemoha obstáti, utekl do Tovačova, kde podával pod obojí.

V Brankovicích o 100 let později vznikli Čeští bratří tak hojně, že jim pán jejich Václav Černohorský z Boskovic, horlivý šiřitel tohoto učení, dovolil r. 1552 postaviti modlitebnu.

V Nemoticích přidala se r. 1540 větší část farníků ke straně pod obojí čili husitské a přisvojila si zdejší katolický kostel. Když později byl v Brankovicích zase ustanoven katolický farář, byli zbylí katolíci v Nemoticích, Mouchnicích a Snovídkách přifařeni do Brankovic.

I v Milonicích přešla počátkem 16. století fara v majetek strany pod obojí, a teprve r. 1654 byla zase katolická fara obnovena.

Němečtí novokřtěnci vzmohli se zase v 16. století kolem Bučovic. Učení jejich šířilo se ze Slavkova. Kolem r. 1530 rozšířilo se učení to v Letonicích; podobá se, že si přisvojili i zdejší katolický kostel, poněvadž r. 1540 byly Letonice přifařeny do Dražovic.

I v Bučovicích šířilo se učení jejich kazatelem Oldřichem Stadlerem, a vyznavači jeho vystavěli si zde r. 1537 modlitebnu. — R. 1565 snažili se Čeští bratří přičiněním kněze Floriana, jehož sem poslal Jan z Kounic, majitel panství Slavkovského, aby se tu usadil; ale r. 1598 musili i s kazatelem Jakobem Gallinou utéci do Uher.

R. 1890 napočítalo se 18.219 katolíků, 8 evangelíků (4 vyznání augsb. a 4 helvetského) a 330 židů. R. 1897 bylo židů 311: v Bučovicích 272, v Brankovicích 9, v Nemoticích 6, Milonicích 5, Dobročkovicích 4, Nemochovicích 4, Nesovicích 4, Pavlovicích 4, Kozlanech 2, v Nov. Hvězdlicích 1. — Akatolíků bylo roku toho 11: v Bučovicích 7, v Malkovicích 3 a v Bohdalicích 1.

Národnost. Soudní okres Bučovský jest nyní téměř úplně český. Ze 33 osad pouze Kučerov má německé představenstvo, poněvadž je zde $^4/_5$ Němců a pouze $^1/_5$ Čechů: v sousedním Manerově, ač byl původně český, jest též nyní asi $^1/_5$ Němců. Ostatní vesnice jsou úplně české; v městě Bučovicích je Němců, vlastně židů — pouze 8%.

Na celém okrese jest 17.587 Čechů, 938 Němců a 5 Poláků.

Původně byly na Bučovsku všechny osady úplně české, jak to již dokazují jejich jména.

Ale po válce 30leté nastal smutný obrat. Dlouholetou válkou byly mnohé obce u nás tak zbědovány, že nemohly se dlouho zmoci. Na pusté lány přistěhovali se Němci. Tím se stalo, že se některé osady na čas poněmčily, jako: Malkovice, Kozlany, Pavlovice a z části i Letonice.

V Malkovicích, které dříve sluly „Bohaté“, bylo ku konci 17. století z 19 usedlých jen 5 Čechů. Pečeť obce byla německá. Později překřtili Němci osadu v Německé Malkovice,

kteréžto pojmenování se posud zachovalo, ač zde teď není ani jediného usedlého Němce.

V úrodných Kozlanech po válce 30leté usadilo se tolik Němců, že ze 32 usedlých bylo jen 5 Čechů. Obec měla ještě r. 1749 německou pečeť, a listiny podepisovány byly německy; nyní se stala osada zase úplně českou.

V nedalekých Pavlovicích r. 1675 bylo ze 12 usedlých 7 Němců a 5 Čechů, a nápis obecní pečeti byl ještě v prvé polovici 18. století českoněmecky smíchán: „Sekryt obecni Pawlowitz". V Letonicích bylo téhož roku ze 26 usedlých již jen 6 Němců a 20 Čechů. — Nyní jsou tyto osady úplně české.

Kučerov a 7 ještě jiných německých osad (Terešov, Hlubočany, Lysovice, Znorovice, Roštěnice, Čechyně a Komořany), které leží dílem v soudním okrese Víškovském, dílem ve Slavkovském, dostaly německé osadníky přičiněním proboštů Brněnských, kláštera Žďárského, komendy řádu maltézského ve Slavkově a olomouckého biskupa Brunona. Ale jména osad těch ukazují český původ.

Nářečí.

Nářečí zdejší počítá se k hanáckému a jeví čím blíže k Bučovicům a Slavkovu, tím méně odchylek od řeči spisovné. (Blíže o něm v části všeobecné.)

Kroj.

Zvláštního kroje národního nyní není. Ženy oblékají se na venkově poloměstsky; pouze kratšími a širšími sukněmi liší se od žen městských. Oděv mužův je městský. Jen sem tam někde zachovaly se ještě zbytky kroje starého.

Měšťané před 50 lety nosili dlouhé modré kabáty se šosy, a svobodní pláště s dlouhými límci. Ty nosívaly se jen o zvláštních příležitostech. Na krku měli mužové černý hedvábný šátek. Hlavu zdobil tvrdý černý klobouk, na nohách mívali vysoké lesklé boty. — Ženy chodívaly jako jinde v krinolinách, t. j. v šatech s obroučky ve spodu.

Kroj venkovský nebyl ve všech osadách stejný. V okolí Bučovic nosívali mužové žluté koženky po kolena se střapci po stranách, bílé punčochy a vysoké boty; vrchní část těla kryla modrá neb fialová kordula s bombíky, jejíž okraj i dirky byly lemovány červeným harasem; na kordulu oblékl se modrý lajblík s krátkými šosy a bombíky ozdobený, jehož dirky byly rovněž lemovány červeným, modrým nebo zeleným harasem. Na hlavách mívali široké klobouky. Mimo to nosívali v zimě haleny a dlouhé kožichy, v zadu u spodu rozstřižené, a na hlavách beranice dvojího druhu: vysoké aksamitky a v předu o něco nižší muškovitky.

Svobodné ženské nosily sukně „vyškovské a dědické", t. j. z pruhovaného kanafasu; vdané „plkovice" z plátna konopného, barveného na černo, jež si většinou barvily samy „bezinkami". Na nohou nosily všechny různobarevné punčochy a nízké otevřené střevíce. Na život oblékaly nízkou kordulu, někdy vyšívanou, a modrý špenzr s baňatými rukávy a „šůsky". Dirky u špenzrů byly obšívány různobarevným harasem.

Neměly-li špenzru, nosily rukávce s obojkem (vyšívání kolem krku) a půlku (půl velikého šátku) křížem přes prsa. Na hlavách nosívaly „lipské šátky", jež byly zavázány v drdol. Košile nosili muži i ženy těžké, hrubé, konopné.

Poněkud různil se kroj v okolí Milonic a Brankovic. Muži nosili též zde žluté krátké koženice, od nichž visely po stranách kožené proužky srdéčky ozdobené; boty s holínkami měli do polovic lýtek, aby viděti bylo bílé punčochy. Přes kordulu oblékali chudobní bílé haleny, bohatší kožichy žluté nebo šedé. Chasa nosívala pláště, jaké vídati někde u kněží. — Hlavu kryla sobolnice, t. j. beranice se zeleným aksamitem, kožešinou lemovaná. Na přední části bývala ozdobena hvězdou trojúhelníkovou. (Byla to bez pochyby aksamitka, o níž výše byla zmínka.) Později nastaly vydrovky. Ty bývaly v zadu vyšší, v předu nižší, a nahoře byl též zelený aksamit (= muškovitky). Mladší nosívali široké plstěné klobouky, za něž si chasa dávala páví péra.

Ženy nosívaly nízké střevíce (na všední den „šupáky"), červené punčochy, černé sukně a v létě krátké kabátky, v zimě kožíšky; později špenzry, jak poznačeno výše.

Kožichy zvláštního způsobu nosívali v Kožušicích. Podobaly se měchům s rukávy. Nebyly rozstřiženy a knoflíků neměly; v předu i v zadu sestřiženy byly do špice. (Viz osadu Kožušice!) V kožichách takových malují se často pohanští naši předkové. Byl to tedy prastarý kroj.

Starý kroj tuto popsaný již skoro úplně vyhynul. V Kojátkách ještě před 40 lety, ve Chvalkovicích ještě před 20 nosívali lidé bílé haleny, a nyní neviděti v celém okrese ani jediné. Sem tam některý stařeček nosí ještě žluté koženice, ale delší, než se nosívaly, a krátký žlutý nebo černý kožich. I fialové kordulý s plochými lesklými knoflíky viděti u starších usedlých lidí (v Mareřách). Ostatní muži nosí nyní obyčejné šaty cajkové nebo soukenné.

Ženské oblékají na sebe v neděli několik spodních škrobených sukní, aby byly široké, a na ně sukni kartounovou, soukennou, ba i atlasovou. Horní část těla oblečena je ve všední dny ve visitky čili krátké, volné kartounové kabátky bez šůsků, na neděli mívají kacabajky čili kabátky přilehlé a delší se šůsky. Na hlavách nosívají šátky kartounové, tibetové, i hedvábné, pod bradou zavázané. V mnohých osadách mívají děvčata pod šátkem bílý plstěný čepec, aby si šátku namaštěnými vlasy nepošpinily.

Němci v Kučerově zachovali si svůj národní kroj, jenž jest u osady té popsán. Muži, ženy i děti šatí se přesně dle svého kroje a netrpí na něm žádných odchylek, žádných novot, a nikdo se neodváží kroj starý, který ani není pěkný, zaměniti v jiný. Vše je tam přesně jednotné jak uniforma.

---

4. Obecní záležitosti.

Obecní majetek a příjem.

A) Obecní jmění.

Obecním jměním jsou nejvíce pozemky (role, luka, pastviny, lesy), obecní hostinec, radnice, školy.

Dříve býval obecní majetek v mnohých obcích větší, ale někde usedlí s obecními pozemky se rozdělili, jinde kusy obecních polí na různé potřeby prodali a opět jinde postoupiti museli soudně části obecního majetku, obyčejně lesa, vrchnosti, poněvadž za obec 30 i 50 let z lesa platila daň, čímž nabyla k němu práva. Tak stalo se v Kloboučkách, v Nemochovicích a jinde.

Dosud jsou však osady, které mají mnoho obec. pozemků, jež jsou pak stálým zdrojem příjmů obecních.

Obecní majetek všech osad z okresu zabírá 1035 jiter rolí, 112 jiter luk, 457 jiter pastvin a 283 jiter lesa; celkem 1887 jiter půdy v ceně 352 tisíc zlatých.

Nejvíce obecních pozemků mají: Brankovice 329 jiter, Nemochovice 152 jiter, Letonice 135 jiter, Nov. Hvězdlice 94 jiter, Nevojice 94, Kožušice 81, Uhřice 74, Mouchnice 68, Kloboučky 65, Dobročkovice 65; Bučovice mají jen 59 jiter. — Nejméně mají Bohdalice 2 jitra, Kojátky 8, Šardičky 14, Čerčín 15, St. Hvězdlice 19 jiter.

Z obecních pozemků mají nejvíce rolí: Brankovice 112 j., Nemochovice 88 jiter, Dobročkovice 48, Bučovice 46, Uhřice 44, Nov. Hvězdlice 43; luk: Bučovice 13, Nemochovice 10 jiter; pastvin: Letonice 70, Nemochovice 54, N. Hvězdlice 46, Brankovice 45, Chvalkovice 29, Šardičky 28; lesa: Brankovice 163 jiter, Nevojice 51, Letonice 30, Kučerov 24 jiter.

Dle přibližného odhadu mají největší cenu obecní pozemky: v Brankovicích 40 tisíc, Nemochovicích 29, Bučovicích 25, Letovicích 25, Kloboučkách 21, Uhřicích 20, Mouchnicích 16, Kozlanech 14 tisíc. — Cena ta jest jen přibližná, poněvadž někteří páni starostové ze strachu, aby se jim snad daň větší neuložila, udali cenu příliš nízkou, jiní odhadli pozemky spravedlivě.

B) Obecní příjem a vydání.

Nájemné z obecních pozemků a z obecního hostince bývá jediným příjmem obecním. Někde příjem stačí na krytí výdajů, jinde musí schodek hraditi obecní přirážkou.

Roku 1897 činil veškeren obecní příjem všech 31 politických obcí 53.047 zl. a vydání 64.284 zl.

Největší příjem měly: Bučovice 4823 zl., N. Hvězdlice 3862, Dobročkovice 3022, Kloboučky 2896 zl. Nejmenší měly: Kojátky 208, Bohdalice 247, Milonice 401, Snovídky 525 zl.

Největší vydání: Bučovice 10310, Brankovice 4536 (r. 1894), Nové Hvězdlice 3826 zl. Nejmenší: Bohdalice 255, Čerčín 498, Malinky 898 zl.

Největší obecní přirážky měly: Dobročkovice 75%, Marefy 73%, Nesovice 70%. Přirážky tyto povstaly snad u všech následkem splátky na nové školní budovy.

Správa obcí a pečeti obecní.

Obecní záležitosti vedli do r. 1848 purkmistr (pudmistr, purmistr) a „ouřední“ osoby. Obecní úřad sestával z purkmistra staršího a mladšího a z jistého počtu spolupředstavených či úředních osob. Menší záležitosti soudní vyřizovali rychtář nebo jeho zástupce mladší rychtář.

Kde neměli obecního domu (radnice), scházívali se na poradu do hospody, kdež sedávali za „úředním“ stolem, jenž stával obyčejně v koutě proti dveřím. Za úřední stůl nesměl si nikdo, kdo v úřadě nebyl, sednouti, byť ani úřad nezasedal (Letonice).

Od r. 1848 vede obecní záležitosti starosta s obecním výborem. Vybírá nájem z obecních polí, daň, přirážky, opatruje obecní listiny a pečeť a zastupuje osadu před úřady i před veřejností. Někde část práce přenechává radním.

Důležitým majetkem obce byla dříve obecní pečeť; tu chránily úřady před zkázou a ztrátou více než cokoliv jiného, poněvadž byla znamením vlastní správy obecní. Právo pečeti obdržely osady obyčejně od své vrchnosti, města pak od krále.

Ve znaku mívaly vesnice nejčastěji věci hospodářské jako: radlici, krojidlo, kosíř, srp, kosu, hrábě a jiné, nebo rostliny: strom, vinný keř, jetel a pod.

Některé obce mají pouze pečeť *starou*: Letonice, Malinky, Pavlovice; jiné jen *novou*, jelikož starou snad ztratily: Dražovice, Letošov, Milonice, Nemochovice, Snovídky, Uhřice, a opět jiné mají uschována dvoje i troje stará razítka. – Město Bučovice má kromě obecní (purkmistrovské) pečeti staré a nové ještě zvláštní pečeť rychtářskou.

Nejvíce mají ve znaku jen *radlici*: Dobročkovice, Letošov, Malinky, Malkovice, Nevojice, Nemotice, Nesovice, Pavlovice, Šardičky a staré pečeti v Kozlanech a Nemochovicích; radlici s 2 květy Marefy; radlici s 2 obilnými snopy — nejstarší pečeť Malkovic; Bohdalice radlici a krojidlo; Kojátky radlici a srp; Kučerov radlici a meč.

I. **Pečeti obecní.**

Pečeť Novozámská.

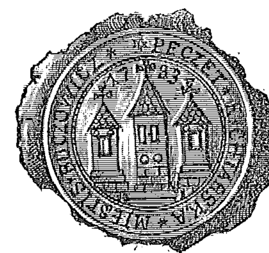
Stará pečeť z Marhef.

Pečeť z Čerčína.

Stará pečeť z Malkovic.

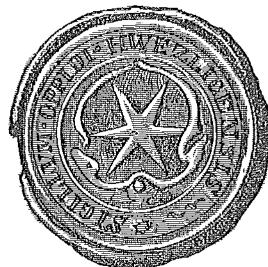

Pečeť rychtářská z Bučovic.

II. **Pečeti obecní.**

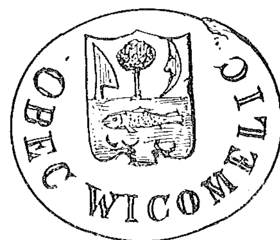
Stará pečeť z Chvalkovic.

Stará pečeť z Nových Hvězdlic.

Pečeť z Milonic.

Pečeť z Vicomělic.

Pečeť z Klobouček.

Znak z rostlinstva: jetelový trojlístek Milonice; list dubový s 2 žaludy Snovídky; hrozny s listím Chvalkovice (na staré je vinný keř) a Mouchnice (na staré pečeti); hrozen a kosíř Letonice; jabloň s kosou a lopatou Kožušice; jabloň s kosou a hráběmi Čerčín; košatý strom s jinými znaky Vicomělice; dva dvojlístky Kloboučky; dva snopy obilné Malkovice.

Nebeské znaky: slunce Dražovice; hvězdu, kolem níž se vine had, Nové Hvězdlice; půlměsíc s jinými ještě znaky Vicomělice.

Svaté mají ve znaku: Nemochovice a Kozlany sv. Floriana; Nevojice sv. Mikuláše.

Rozmanité jiné věci: strom a na kmeni 2 sekery křížem Mouřinov; heveř a 2 lesní kvítka Kloboučky; 3 věže Bučovice; hrad Nové Zámky.

Znaku žádného nemají nejnovější pečeti obecní ve St. Hvězdlicích, Uhřicích, Kloboučkách, Dobročkovicích a jinde.

Staré nápisy na pečetech obyčejně znějí: Obec Czernezka, Obec Kozusic, Pecziet diediny Chwalkowitz, Sekryt obecni Pawlowitz, Sigillum diedina Nesowitz a podobně.

Latinský nápis měly Nové Hvězdlice; latinsko-český Nesovice; německý Malkovice, Nevojice, Kozlany, a má posud Kučerov. — Mnoho osad mělo nápis český s německou koncovkou: Obec Pawlovic (novější), Obec Newogitz (novější), Obec Malinek a jiné. — Nejnovější pečeti mají obyčejně nápis: Obecní úřad ve . . . Představenstvo obce . . . Úřad obce . . . Obec . . .

Nejstarší obecní pečeť, pokud lze bylo vyšetřiti, mají: Bučovice z r. 1608, Marefy z r. 1647, Chvalkovice z r. 1661 (poslední číslice není dobře čitelná). — Rychtářská pečeť Bučovic pochází z r. 1733.

---

5. Živnosti.

Hospodářství polní a lesní.

Plodné půdy je v okrese 21.022·19 ha a neplodné (cesty, zmoly, potoky) 56·01 ha. Z celého povrchu půdy připadá asi 59% na role, 2% na luka a zahrady, 6% na pastviny a 30% na lesy. Ostatek je buď půda neplodná, nebo návsí a plocha příbytky osazená.

Půda jest prostředně úrodná. Nejúrodnější jest rovina po obou stranách Litavy, pole okolo Kučerova, Kozlan a Uhřic; nejméně plodné pozemky jsou kolem Mouřinova. Nejvíce pěstují se: žito, ječmen, brambory, řepa cukrová, oves, pšenice, jetel; kromě toho i kukuřice, zelí, hrách, vikev, mák, něco konopí, lnu a vína.

R. 1898 na 1 ha sklizeno bylo průměrně hektolitrů po případě metrických centů:

rži	15 hl,	1 hl vážil 76 kg	za 4·60 zl.
ječmene	18 „	„ „ 70 „	„ 4·90 „
ovsa	24 „	„ „ 48 „	„ 3·20 „
pšenice	13 „	„ „ 80 „	„ 5·40 „
zemáků	125 „	a 1 q byl průměrně	„ 1·40 „
řepy	250 q	a 1 q „ „	„ 0·95 „

V celém okrese jest posud 958 sedláků, a to 534 čtvrtníků, 365 pololáníků, 30 tříčtvrtníků a pouze 12 celoláníků. Mnoho gruntů je rozparcelováno, nebo z usedlostí jsou prodány kusy pole, tak že z bývalých sedláků jsou nyní jen podsedníci, familianti, zahradníci nebo domkáři s menším neb větším kouskem pozemku.

Celoláníci jsou v Brankovicích 2, v Kučerově 2, Marefách 2, Nemochovicích 1, Nesovicích 1, Uhřicích 4. — Nejvíce rolníků je v Bučovicích 88, Letonicích 73, Brankovicích 53, Kozlanech 54, Nov. Hvězdlicích 52; nejméně v Manerově (žádný), v Nov. Zámkách 2, Kojátkách 13, Šardičkách 13, Malinkách 16, Nemoticích 17.

Na čtvrtlán počítá se průměrně 25 měr. Nejvíce počítají v Letonicích 38, Bohdalicích 33; nejméně v Nemoticích 21, v Milonicích a Chvalkovicích 22.

Vinařství jest již na vyhynutí, neboť jen asi 20 měřic jest ještě vinohradů. Jsou vinohrady posud u Bučovic, Maref a Klobouček. Před lety pěstovalo se v okrese vína velmi mnoho. Ve starých listinách již r. 1374 připomínají se na př. Bučovice jako městec s vinicemi, a u osad: Klobouček, Malkovic, Maref, Nesovic, Šardiček, Uhřic se též vinohrady připomínají. Kromě toho jména tratí Vinohrady, Vinohrádky, posud dokazují, že pěstováno bylo víno také u Bohdalic a Letonic. Též u Chvalkovic zajisté byly vinohrady, poněvadž osada má ve znaku hrozen.

Chmel sázíval se u Bučovic, Bohdalic, Kojátek, Milonic, Mouchnic, Nesovic, Uhřic, N. Zámků. Jen název trati „Chmelnice“ u Bučovic je památkou po této rostlině.

U Nov. Hvězdlic a v osadách okolních pěstován byl dříve hojně len; posud trať jedna u Hvězdlic slove „Močidlo“. Nyní jen sem tam viděti kousek lnu. Snad i šafrán pěstován byl u Nemochovic, lze-li tak souditi z názvu pole, které slove „Šafránka“.

Stromů ovocných bylo a jest ještě poměrně velmi málo; v poslední době přičiněním učitelstva posázeny holé stráně stromy ovocnými i divokými, a v osadách podél návsí a cest též ovocné stromy hojně jsou vysazovány. Tak dle úřední zprávy r. 1897 vysázelo učitelstvo (v celém hejtmanství) pomocí žáků 4616 ovocných stromů a 36.309 stromů planých (divokých). To vše v jednom roce! Kromě toho výše udaného roku bylo ještě ve školních zahradách na Bučovsku 6976 štěpovaných stromků (v celém hejtman. 20.557). A roku následujícího na oslavu 50-letého panování J. Veličenstva bylo vysázeno stromků ještě více.

Lesy jsou rozsáhlé, velkou většinou panské. Obecní les mají jen Brankovice 163 jiter, Nevojice 51 jiter, Letonice 30 jiter, Nov. Hvězdlice 4, Mouřinov 3 a Kozlany 2 jitra. — Lesy jsou listnaté (buky, habry, duby, břízy) a jehličnaté (smrky, borovice, modříny). Poražením a odvážením dříví lesního nejvíce se živí obyvatelé Klobouček, Nevojic, Mouchnic, Snovídek a Pavlovic.

Chov dobytka.

Dobytka chová se nejvíce hovězího a vepřového. Hovězího dvakráte tolik jak před 50 lety, koní zase o něco méně než bývalo za roboty.

R. 1897 bylo koncem prosince v okrese 1333 koní, 4386 kusů hovězího dobytka, 1980 koz, 3183 prasat (těch bylo aspoň 4000, poněvadž do konce prosince jich bylo mnoho zabito), 20 ovec a 3 osli.

Nejvíce koní v roce 1897 měly: Brankovice 121, Nemochovice 76, Kučerov 70, N. Hvězdlice 68, Kozlany 61; nejméně: Čerčín 16, Šardičky 23, Snovídky 24, Kojátky 26.

Hovězího dobytka měly nejvíce: Brankovice 351, Bučovice 318, N. Hvězdlice 269, Kučerov 236; nejméně Snovídky 54.

Koz bylo nejvíce v Brankovicích 170 a v Bučovicích 150; nejméně v Šardičkách 21, Chvalkovicích 35, Dobročkovicích 36.

Vepřového dobytka měly dle udání nejvíce: Brankovice 263, Bučovice 240 a N. Hvězdlice 214, nejméně Letonice 30.

Chov ovec dříve četný nyní zanikl. Příčina toho jest, že velká pastviska dřívější jsou buď proměněna v les nebo zorána v pole.

Úlů r. 1897 bylo na Bučovsku 1339. Nejvíce jich měly Milonice 143, N. Hvězdlice 123, Bučovice 120 a Kučerov 105. V poslední době, co se utvořil v okrese Včelařský spolek, pěstování včel věnuje se větší pozornost.

Průmysl.

Vedle polního hospodářství živili se obyvatelé dříve více řemeslem. Provozovala se před 50 lety nejvíce řemesla: soukenické, obuvnické, krejčovské, kolářské, bednářské, truhlářské, mlynářské, pekařské, kovářské a jiná.

R. 1830 jen v samých Bučovicích bylo 309 mistrů, z nichž nejvíce bylo ševců 42, tkadlců 40, bednářů 28, krejčí 25, kovářů 21. (Viz průmysl tohoto města!)

R. 1897 dle seznamu berního bylo v celém okrese 392 řemeslníků daň platících, z nichž bylo nejvíce: kovářů 42, krejčích 41, obuvníků 39, stolařů 26, řezníků 21, kolářů 18, pekařů 11, cukrářů a perníkářů 10, pokryvačů 8, samostatných tkadlců jen 7, sedlářů 5, zámečníků 5. V menším počtu jsou zde: kloboučníci, holiči, knihaři, barvíři, malíři, kominníci, tesaři, pozlacovači, kozešníci, klempíři, pumpaři, bednáři, soustružníci, zedníci, stavitel, kamnář, hodinář, kartáčník, mydlář, tvarůžkář, postřihač a jiní.

Mlýnů jest v okrese 30, mezi nimi 5 povětrných.

Píly vodní jsou zřízeny: v Malinkách, Mareфách, Mouchnicích, Snovídkách. U Bučovic je parní píla.

Cihelen je 10.

Továren a větších průmyslových závodů je 15, a sice: 5 továren (dílen) na sukno v Bučovicích se 277 dělníky a 4 souken. faktorky v Nov. Hvězdlicích, velká továrna na dřevěné zboží s parní pilou v Bučovicích se 225 dělníky (135 muž., 90 žen.), sladovna v Bučovicích, dílna na perleťové knoflíky v Nemochovicích, punčochárna v Mouchnicích, pivovar v Bohdalicích. Dříve byly v Bučovicích ještě továrny na kůži a safian.

Všeho průmyslového dělnictva r. 1897 v nemocenské pokladně zapsaného bylo v okrese 732; s učni pak a tovaryši r. 1896 bylo 807 dělníků, a sice 649 muž. a 158 ženských. Kromě toho mnoho dělníků z Mouchnic, Nemotic a Snovídek pracuje v Koryčanech v továrně na ohýbané dříví a z Mouřinova 38 dělníků pro touž továrnu plete dna do židlí.

Pivovarů bývalo za dávných časů 9, nyní vaří pivo jen v Bohdalicích.

Hrnčířství v okolí Bučovic bylo pověstné. Byli hrnčíři (toufaři): v Bučovicích (13 dílen), v Nov. Hvězdlicích a v okolí Dobročkovic. (R. 1630 koupil zde Max. z Lichtenštejna dvůr „Toufarský“ zvaný.) — U Mareř a Bučovic ještě r. 1826 kopala se hlína na stolní náčiní. Nyní ani hrnčířů v okrese není.

Milíře stávaly u Klobouček na trati „Trávníkách“, v lesích u Nevojic, Nov. Hvězdlic, Snovídek a jinde.

Smůla a kolomaz vyráběly se druhdy v Bohdalicích, olej a draslo na „salajce“ v Bučovicích. To však již úplně zaniklo.

Obchod.

S průmyslem vzrůstal i klesal obchod; před 60 a více lety byl vývozný obchod čilejší, ač železné dráhy nebylo. Sta a sta povozů odváželo zboží soukenné, bednářské, hrnčířské a jiné do Brna a jiných měst. Ročně vyvezlo se přes 800 kusů kůže a přes 1000 sudů vinných. Náčiní stolní odesíláno bylo až do Uher a Turecka.

Místní obchod domácí byl však slabší, než nyní. Tak roku 1836 bylo v Bučovicích jen 31 obchodův, a nyní dle výkazu berního úřadu z r. 1897 jest jich 98. V celém okrese jest obchodů 264. Obchodních místností je však mnohem méně, poněvadž dva i tři i čtyři obchody, jež berní úřad zvláště znamená, bývají v téže místnosti; tak na př. obchod kořenný, prodej likérů, železa, prachu střelného vede jeden a týž obchodník v jedné místnosti, ale má 4 obchody, z nichž musí daň platiti.

Hospod jest v okrese 70, kořalen (i s prodejem u obchodníků a v hospodách) 16, obchodů s pivem v láhvích 18, smíšených obchodů 48, střižných 14, šňůrkářských 11, s potravinami

17, s vejci a máslem (překupnice) 17, s ovocem 5, s obilím 5. Jiné obchody, které v menším počtu se vyskytují, jsou: s dřívím, uhlím, sklem, kožemi, železem, šatstvem, kostmi, obrazy, plechovým náčiním, lahůdkami, dobytkem, sladem.

Dováží se do okresu: bavlna, mouka, pivo, uhlí, obchodní a koloniální zboží; vyvážejí se: sukno, dříví, slad, mléko, vejce, máslo, obilí, řepa a jiné plodiny polní.

Do r. 1887 zboží dovozné i vývozné odváželi rolníci na nádraží do Křenovic nebo zpříma do Brna; od toho roku, co vystavěna byla dráha z Brna k Vlárskému průsmyku, jež protíná celý okres, pozbyli rolníci výdělku za dovoz zboží.

Trhové obce jsou tři. V Bučovicích jsou 4 trhy výroční a 4 na dobytek, v Nov. Hvězdlicích rovněž tolik, a v Brankovicích konají se 2 trhy ročně. Týdenní trh v Bučovicích je každý čtvrtek.

Spojovací prostředky.

Silnice okresní I. třídy jsou: ze Slavkova do Bučovic a Koryčan v délce 18.335 m; z Bučovic do Ždánic vedoucí 6736 m; z Bučovic do Bohdalic a k Víškovu 11.650 m.

Silnice II. třídy: z Bohdalic do Litenčic 11.060 m; z Bohdalic k Nemojanům 3280 m; z Malkovic do Kozlan 1060 m; z Nov. Zámků do Brankovic a ke Střílkám 7600 m. Nové silnice od r. 1890: k nádraží u Bučovic 90 m; z Letošova do Milonic a dále 8445 m; k nádraží v Brankovicích 555 m; Kojátsko-Šardická 2277 m; ke dvoru kojátskému 250 m; odbočka do Maref 961 m; z Brankovic do Nemochovic 5641. Staví se od Lišeckého mlýna do Letonic.

Mimo to četné vozové cesty (polní) spojují sousední obce.

O silnice okresní pečuje silniční výbor. Císařských silnic není.

Dráha jde okresem pouze jedna. Je to dráha c. k. priv. společnosti státní, z Brna k Vlárskému průsmyku vedoucí, vystavěná r. 1887.

Podél dráhy té jsou na Bučovsku tyto stanice a zástavky: Bučovice, Nesovice, Brankovice (zást.), Nemotice, Haluzice (zást.).

Poštovní úřady jsou zřízeny v 6 osadách: v Bohdalicích, Brankovicích, Bučovicích, Nov. Hvězdlicích, Milonicích a Kučerově, (Viz čl. Úřady!)

Telegrafní stanice jest jen v Bučovicích. Kromě ní dodávají teleg. zprávy do nejbližších osad i železniční stanice v Nesovicích, Brankovicích a Nemoticích.

---

6. Farní osady a školy.

Duchovní správa.

Okres Bučovský náleží k diecési Brněnské a činí děkanství, jehož správcem jest nyní Dr. Jan Schneider, farář a děkan v Křižanovicích.

Farních osad jest 10, a to: Bohdalice, Brankovice, Bučovice, Chvalkovice, Kučerov, Letonice, Milonice, Nemotice, Nevojice, N. Hvězdlice. Z obcí těch Letonice náležejí k děkanství Slavkovskému; ostatních 9 tvoří děkanství Bučovské, k němuž ještě patří z jiných okresů: Křižanovice z okr. Slavkovského, Bohuslavice z Kyjovského, Lovčice a Ždánice z okresu Ždánského. Sestává tudíž děkanství z 9 místních a 4 farních osad z jiných okresů.

V celém dekanátu r. 1897 bylo 26.796 katolíků, 23 akatolíků 363 židů; celkem 27.182 duší. Kněží bylo 20, a dvè místa byla uprázdněna.

K farní osadě Bohdalicům patří: Bohdalice, Kozlany, Manerov, Pavlovice, Něm. Malkovice. Katolíků bylo výš udaného roku 2054, akatolíků 4, židů 5; celkem 2064 lidí. — Farnost spravuje 1 kněz. Patronem kostela jest Arnošt rytíř Manner.

K Brankovicům: Brankovice, Malinky, část Kunkovic (z okresu Zdounského). Katolíků je 1388, židů 9; všech 1397. Kněz jest jeden. Patronem chrámu jest Jan kníže z Lichtenštejna.

K Bučovicům: Bučovice, Čerčín, Kloboučky, Kojátky, Mouřinov, Šardičky, Vicomělice. Katolíků je 6467, akatol. 7, židů 272; celkem 6746 duší. Kněží 3. Patron kníže z Lichtenštejna.

K Chvalkovicům: Chvalkovice, Nemochovice a zámek Komorov. Katolíků 1349, židé 4; všech 1353. Kněz 1. Patronkou pí. K. Klázarová, vdova.

Ke Kučerovu: Kučerov, Hlubočany, Lysovice, Terešov. Katolíků 1854; jiného vyznání zde není. Kněží 2. Patron Arnošt ryt. Manner.

K Milonicům: Milonice, Nesovice, N. Zámky, Uhřice, Dobročkovice, kolonie Rozčitky. Katolíků 2160, židů 13; celkem 2173. Kněží 2. Patron Jan kníže z Lichtenštejna.

K Nemoticům: Nemotice, Snovídky, Mouchnice. Katolíků 1789, židů 6; celkem 1795 duší. Kněz 1. Patron Jan kníže z Lichtenštejna.

K Nevojicům: Nevojice, Letošov. Katolíků 711; jiného vyzvání zde není. Kněz 1. Patron Jan kníže z Lichtenštejna.

K Nov. Hvězdlicům: Nové a Staré Hvězdlice. Katolíků 1007, žid 1; všech 1008. Kněz 1 (druhé místo neobsazeno). Patron opat Starobrněnského kláštera.

Farní osady z cizích okresů měly 8020 duší, a sice: Bohuslavice 1320 kat. a 5 židů, Křižanovice 1491 kat. a 12 akat., Lovčice 3000 kat., 10 židů, Ždánice 2146 kat., 36 židů.

Dekanáty po válce 30leté byly velmi veliké, a bylo jich málo, poněvadž byl nedostatek kněží a kostelů mnoho bylo zaniklých. Tak v nynějším děkanství Bučovském byly jen 4 farní osady, a nyní jest jich 13.

Do r. 1660 náležel nynější Bučovský dekanát k Vískovskému, k němuž patřil ještě dekanát Švábenský, Slavkovský a díl Prostějovského. Do r. 1699 bylo již děkanství Bučovské zřízeno.

Fary zanikly v Dobročkovicích (připomíná se r. 1409), ve St. Hvězdlicích, v Mouřinově, Uhřicích (připom. 1379).

Filialní kostely jsou: v Dobročkovicích, St. Hvězdlicích a Nemochovicích.

Kaplí, kapliček a zvonic je 25; ve mnohých kaplích se slouží i v určité památné dny mše sv. (Kozlany, Pavlovice). — Křížů jest 123, Božích muk, soch v polích a obrazů na sloupech 29.

Hřbitovy kromě farních kostelů jsou ještě; v Dobročkovicích, Nemochovicích a St. Hvězdlicích. U far. kostela v Nov. Hvězdlicích hřbitova není. — Staré náhrobní nápisy zachovaly se v Bohdalicích, Bučovicích, Dobročkovicích.

Ženský klášter stával prý dle pověsti u Nemochovic na trati „Paní louka“ zvané.

Školství.

A. Ve staré době do r. 1870.

Počet škol. Před Marií Terezií, pokud se dalo zjistiti, jen 4 obce okresu nynějšího měly školu; byly to: Bučovice, N. Hvězdlice, Chvalkovice a Milonice. Za panování císařovny té zřízeny školy: v Bohdalicích, Brankovicích, Kučerově, Mouchnicích a Nemoticích. Za syna jejího Josefa II. vznikla ještě škola v Nevojicích. Bylo tudíž do konce minulého století u nás jen 10 škol.

Na počátku 19. století za panování císaře Františka I. vzniklo vlivem zákonů hned za císaře Josefa vydaných (aby při každé faře byla škola) ještě 7 nových škol. Více pak již zde nové školy zakládány nebyly, takže až do vyjití nových školních zákonů bylo jen 17 škol o 19 třídách.

Byly školy: v Bučovicích, Bohdalicích, Brankovicích, Dobročkovicích, Dražovicích, Nov. Hvězdlicích, Chvalkovicích, Kojátkách, Kožušicích, Kučerově, Letonicích, Marefách, Milonicích, Mouchnicích, Mouřinově, Nemoticích, Nevojicích. Školy ty byly téměř všechny jednotřídné (13); jen v Bučovicích byly třídy 3 a v Milonicích 2. V Dobročkovicích a Milonicích byly školy exkurendní. Kromě těchto 17 škol byla časem i v Nemochovicích škola exkurendní; ale později zanikla, a žáci chodili do Chvalkovic do školy.

Dozor nad školami odevzdán byl za císaře Františka I. církvi. Posledním dozorcem duchovním byl P. Dr. Frant. Xav. Škorpík, farář a děkan v Kučerově, jenž první z dozorců školních česky se podpisoval a kázal učitelům, aby seznamy žákův a známky psali česky. Byl přítelem učitelstva a národnosti české zastancem neohroženým.

Školní budovy byly v minulém století a v první polovici tohoto století nedostatečné. Na mnoze byly chaloupkami pastoušce podobnými; mnohdy ani škola vlastní budovy neměla a byla v hoferství. Tak škola v Kožušicích byla v najaté budově

až do r. 1856, a v Milonicích umístěna byla v budově starého pivovaru. Ve Chvalkovicích měli sice ode dávna svou školní budovu, ale jak chuderka vypadala, lze si představiti z toho, že ji r. 1783 prodala obec sousedu svému za 21 zl. 30 kr.

B. V nejnovější době.

České školy: R. 1898 bylo na Bučovsku 3234 žáků, 24 škol, 50 tříd, a na 1 třídu připadlo průměrně 64 žákův. — Za posledních 15 let přibylo 7 škol nových a 25 tříd. Nových školních budov vystavěno 18, a přístavbou rozšířeny 4 školy.

Německé školy: R. 1898 bylo: 176 žáků, 2 školy, 3 třídy, a na 1 třídu připadlo průměrně 58 žákův. — Za posledních 15 let ubylo 58 žákův, a přibyly 4 školy.

Počet učitelstva se na českých školách zdvojnásobil. R. 1884 bylo jen 26 učitelů, r. 1898 již 59; přibylo tedy 33 učitelův. — Na německých školách byli 2 učitelé a r. 1898 již 3; přibyl 1. — Ženským ručním pracím vyučuje se na 13 školách, a učitelek jest 9; r. 1884 byla jen 1 učitelka ruč. prací.

Návštěva školní: Průměrné zameškání dělalo 4·18% omluvených a 3·93% neomluvených dnův. Ze 24 škol v 19 bylo nižší procento než 6. — Všeobecné úlevy byly na 20 školách.

Tělocvičny letní jsou u 20 škol; jen 4 jich nemají. Plocha všech tělocvičen dělá 2685 m², a na 1 školu připadá průměrně 134 m².

Zahrady školní nemají 4 školy. Plocha všech zahrad měří 119·59 arů, a na 1 školu připadá průměrně 597 m². V zahradách těch bylo roku 1898 štěpovaných stromků 6976.

Žákovské knihovny mají všechny školy. Všech svazků bylo 3441, a na 1 školu připadlo 143 svazkův. — Učitelské knihovny neměly 4 školy. Všech svazků bylo 1135, a na školu připadlo průměrně 56 svazkův.

Školní fondy, z jichž úroků kupují se chudým dětem potřeby školní, vznikly u nás teprve v poslední době. Za roku výše udaného bylo na Bučovsku 10 fondův, a jmění jich dělalo 1151 zl.

Časopisů paedagogických a hospodářských odebíralo se učitelstvem 65*).

*) Důkladnější článek o školství ve staré i novější době uveřejněn byl Č. Kramolišem v „Komenském“ r. 1899.

7. Úřady.

Císařské úřady.

Okresní soud patří mezi menší na Moravě. Roku 1897 měl úředních podání 13.555, a sice civilních 10.292, trestních 3263.

Soudních řízení trestních bylo 1200; přestupků na 900, zločinův a přečinů 120.

Změny majetku. Exekuční zabavení movitých věcí dělo se v 181 případech, a exekuční prodej věcí movitých děl se jen v 28 a věcí nemovitých v 11 případech. — Pro rušení držby podáno bylo 15 žalob. Komisí úředních vykonáno 67.

Berní úřad vybírá císařské daně, přirážky zemské, okresní č. silniční, školní, zdravotní a j. Veškery daně r. 1894 (v letech 1895—97 byla daň mnohým obcím slevena po živelních pohromách, tudíž výkaz z let těch byl by neúplný) odvedeno bylo 86.351 zl. 6½ kr., a sice: pozemkové 64.519 zl. 58 kr., činžovní 3314 zl. 62 kr., domovní 6149 zl. 57 kr., výdělkové 5478 zl. 92 kr., z příjmu 6559 zl. 22 kr., ze svobodných domů 29 zl. 15½ kr.

Zemská přirážka dělala 46%, okresní 30%, školní 10%, zdravotní 1%.

Poštovní a telegrafní úřady. Poštovních úřadů jest v okrese 6. K jednotlivým úřadům patří tyto osady:

V Bohdalicích: Bohdalice, Kozlany, Manerov, Pavlovice (4).

V Brankovicích: Brankovice, Dobročkovice, Malinky (3).

V Bučovicích: Bučovice, Čerčín, Kloboučky, Kojátky, Letonice, Letošov, Malkovice, Marefy, Mouřinov, Nevojice, Šardičky, Vicomělice (12).

V Nov. Hvězdlicích: Nové a St. Hvězdlice, Chvalkovice, Nemochovice (4).

V Milonicích: Milonice, Nesovice, Uhřice, N. Zámky (4).

V Kučerově: z okresu Bučovského pouze Kučerov.

Kromě toho 5 osad patří pod úřad poštovní do jiného okresu: Dražovice do N. Rousinova; Kožušice do Střílek; Mouchnice, Nemotice a Snovídky do Koryčan.

Telegrafní úřad jest jen v Bučovicích.

Četnická velitelství jsou 3: v Bučovicích, Bohdalicích a Brankovicích.

Veřejné a soukromé úřady.

Silniční výbor stará se o zřizování, opravování okres. silnic, jichž jest v okrese 15. — Roční příjem r. 1898 dělal 23.695 zl., vydání 51.582 zl. 56 kr. Silniční přirážka činila 40%.

Délka všech silnic měřila 78.265 m, z nichž 18.835 m bylo silnic I. třídy, ostatní II. třídy. — Štěrkování silnic těch r. 1899 vyžadovalo i s dovozem 17.159 zl. 50 kr., a dovezlo se 2155 hranolů štěrku (hranol po 2 krych. metrech) čili 4310 for. — Štěrk dovážen byl: z Hostěnic, Habrovan, Chvalkovic, Kozlan, Koryčan, Letonic, z Větrníka a ze Střílek.

Železných mostů jest 13, kamenných 14, dřevěný žádný. — Pohrabovačů silničních, kteří cesty opravují, jest 20.

Živnostenské společenstvo. R. 1899 přihlásilo se ku společenstvu z okresu 62 nových mistrů, připověděno bylo 116 nově přibylých učňův, a list o vyučení dostalo 87 tovaryšův. — Všech mistrů v okrese, kteří přihlášeni byli u „Zemské jednoty společenstev", bylo 175. Ve skutečnosti bylo však samostatných řemeslníků více. Všech učňů v roce tom bylo 261.

Živnostenské společenstvo v Bučovicích mělo roku 1889 příjmu 530 zl. 45 kr., vydání činilo 525 zl. 59 kr., z něhož největší položka byla na průmyslovou pokrač. školu v Bučovicích 130 zl. — Jmění společnosti koncem r. 1899 dělalo 275 zl. 25 kr.

Nemocenská pokladna. R. 1896 bylo zapsaných členů 807, a sice 649 muž. a 158 ženských. Dělník platil týdně z přihlášené mzdy 2% z 1 zl. a zaměstnavatel 1%.

Příjem činil 4749 zl. 62 kr., vydání bylo 4256 zl. 13½ kr., reservní fond měl 1753 zl. 94½ kr.

Za r. 1896 bylo nemocno 374 dělníků (315 m. a 59 žen.), a dostali peníze za 6173 dní.

Polesenský úřad knížete z Lichtenštejna jest v Bučovicích. Jemu podřízeny jsou z okresu 4 lesní úřady, a sice: v Haluzicích, Nevojicích, Mouřinově a Nov. Zámkách (revír Snovídský). Kromě nich jest ještě lesní úřad v Nov. Hvězdlicích kláštera Starobrněnského a v Pavlovicích rytíře Mannera.

Poslanci na říšské radě jsou: za město Bučovice Dr. Otakar baron Pražák z Brna, za venkov Konrád Martínek, rolník z Hoštic, za všeobecnou kurii Dr. Antonín Stojan, farář a konsist. rada z Dražovic. Zemští poslanci jsou: za město Dr. Otakar baron Pražák, za venkov Jan Vlad. Pokorný, rolník z Ivanovic.

---

8. Spolky.

Záložen jest v okrese 14, a sice: v Brankovicích (Raif.), v Bučovicích 3 (Občanská, Spořitelna a záložna, kontribučenská), v Nov. Hvězdlicích 2 (Občan. a kontr.), Novozámská se sídlem v Dobročkovicích, v Dražovicích (Raif.), ve Chvalkovicích (kontribuč.), Kojátkách (Raif.), Milonicích (kontrib.), Nemochovicích (kontr.), Bohdalská se sídlem v Pavlovicích, ve Vicomělicích (kontrib.).

Různých spolků r. 1898 bylo 38, a sice: okres. hospodářský se sídlem v Brankovicích a hospodářské družstvo v Bučovicích; včelařský se sídlem v Bučovicích; čtenářské neb čtenářsko-pěvecké v Brankovicích, v Bučovicích, Hvězdlicích, Kloboučkách, Kojátkách, Kožušicích, Letošově, Mouchnicích, Nemoticích a Vicomělicích; hasičské: v Bučovicích 2 (městský a tovární sbor), Dražovicích, N. Hvězdlicích, Chvalkovicích, Kučerově, Letonicích, Letošově, Marefách, Milonicích, Mouřinově a Vicomělicích; vojenských vysloužilců v Bučovicích a Nov. Hvězdlicích.

Po jednom jest pak v Bučovicích ještě 11 různých spolků, jak poznačeno jest při městě tom. (Viz Bučovice, čl. 10.). V Kučerově jest odbor severomoravského spolku německého „Eiche."

Nejvíce spolků mají Bučovice 19, Brankovice a Nov. Hvězdlice 5. Spolků žádných nemají: Bohdalice, Čerčín, St. Hvězdlice, Kozlany, Malinky, Nevojice, Nemochovice, Pavlovice, Snovídky, Šardičky, Uhřice.

Knihovny spolkové mají: čtenářský, divad. ochotníků, ženský vzdělavací, sokolský, katol. tovaryšů v Bučovicích; dále čtenářský v Kloboučkách a bývalý dělnický spolek „Svornost", čtenářský v Mouchnicích, Letošově a Hvězdlicích; veřejné neb obecní knihovny jsou: v Brankovicích, v Kloboučkách, Nevojicích a Snovídkách. Všech knihoven mimo školní a farní jest, pokud známo, 13.

Chudobinské ústavy jsou: v Bučovicích 2 (křesťanský a židovský), Brankovicích, Hvězdlicích a Milonicích.

---

9. Zdravotnictví a vojenství.

O zdravotnictví pečují 3 obvodní lékaři, kteří sídlí v okrese.

K obvodu Bučovskému patří osady: Bučovice, Čerčín, Kojátky, Kloboučky, Letonice, Letošov, Marefy, Mouřinov, Nevojice, Nesovice, Šardičky a Vicomělice. — Na vydržování obvod. lékaře platily r. 1897 kontribučenské fondy 122 zl. 55½ kr., obce výše jmenované 1·01%, t. j. 386 zl. 44½ kr., a subvence ze zemského fondu 124 zl.; celkem 633 zl. Nyní je plat obvodního lékaře zvýšen.

K obvodu Bohdalskému náležejí: Bohdalice, Kozlany, Kučerov, Malkovice, Pavlovice a z okresu Víškovského ještě Lysovice, Orlovice a Vážany. — Kontribučenské fondy odvádějí na lékaře 236 zl. 44½ kr., obce 1·047% čili 220 zl. 82½ kr.; celkem 457 zl. 27 kr.

K obvodu Hvězdlickému patří: Nové a Staré Hvězdlice, Chvalkovice, Dobročkovice, Milonice, Nemochovice, Uhřice. Z fondů kontrib. dostává 48 zl. 43 kr., od obcí 1·755% čili 301 zl. 57 kr.; všeho 350 zl.

Nad 7 osadami mají dozor obvodní lékaři z jiných okresův. Dražovice náležejí k Nov. Rousinovu; Mouchnice, Nemotice, Snovídky ke Koryčanům; Brankovice, Malinky, Kožušice ke Střílkám.

Nemocenská dělnická pokladna v Bučovicích má svého zvláštního lékaře. — Nemocnice pěkná a pohodlná zařízena jest v Bučovicích.

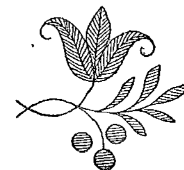
O zdraví dobytka stará se zvěrolékař, jenž sídlí v Bučovicích.

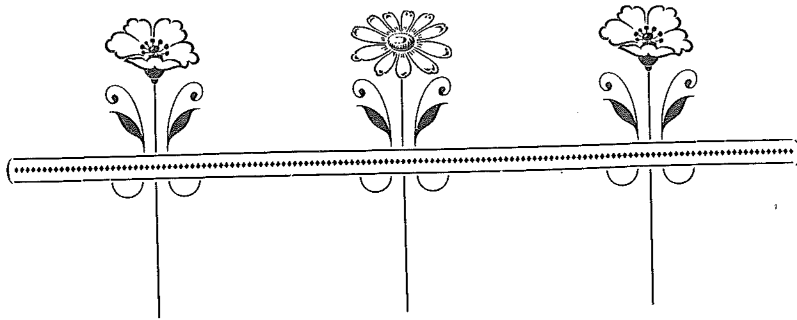
Četnými vysázenými stromy divokými i ovocnými, zrušením mnohých rybníkův a proměněním jich v role, stala se zdejší krajina zdravější než byla. Za to však zanikly četné koupelny a lázně, které nemálo ku zdraví a otužení lidského těla přispívaly.

Bývaly dříve velké lázně v Nov. Hvězdlicích, kde jest nyní kolonie Zdravá Voda. Časem i lékař zde sídlel. Menší lázně byly: v Bučovicích, Kozlanech (připomínají se r. 1376), Něm. Malkovicích (1360), Milonicích (1360), Nemoticích (1568). Nyní jsou koupelny studené i teplé v Bučovicích.

K vojsku schopných odvedeno bylo r. 1897 z okresu 142 mužů, a sice: v I. třídě 76, ve II. třídě 37 a ve III. třídě 29.

Mladíci odvádějí se nejvíce k 8. pěšímu pluku v Brně, k 13. pluku zemské obrany v Olomouci a k 6. a 11. pluku dragounskému; někteří též byli odvedeni k 2. a 9. praporu pionýrskému, ke 2. a 4. divisi dělostřelecké a k 5. číslu zdravotního pluku.

I. Jednotlivé osady.

Bučovice,

někdy Budišovice (dle osob. jména Budiš), město 28 km východně Brna vzdálené, v údolí na pravém břehu Litavy pod kopcem Kalvarií 226 m nad mořem, jest katastrální i politická obec, 11·86 km^2 rozlohy, měly $20^{1}/_{2}$ lánu rolí, z nichž po válce 30leté ještě r. 1673 bylo pouze 211 měr I. třídy obděláno, ale 1078 měr I. třídy a 19 měr vinic zůstávalo pusto; r. 1790: $20^{26}/_{24}$ lánu, mezi nimiž bylo 1300 jiter rolí a 300 jiter luk.

Městem vedou 2 okresní silnice: jedna z Višková do Ždánic, druhá ze Slavkova do Koryčan. Náměstí má podobu obdélníka, jehož delší strany tvoří domy obchodníků; kratší severní ohraničena jest kostelem, na jižní straně leží knížecí zahrada se zámkem. Příbytky rolníků jsou nejvíce v ulici Slavkovské čili Dlouhé a v ulici Lichtenštejnské; domkáři nejvíce jsou usazeni pod horou Kalvarií, na Hrádku (Kaštýlku) a ve Dvorské ulici.

Bučovice mají pěknou polohu. Poněvadž část budov rozložena jest amfitheatrálně na úbočí kopce Kalvarie a Hrádku, zdá se město mnohem větším, nežli jest dle počtu obyvatelstva. Starý obraz města z r. 1757 má pí. Antonína Šťastná ve Slavkovské ulici. Na obraze tom má knížecí zámek ještě 4 vysoké věže, jest vodou obehnán a 2 zdvihacími mosty opatřen.

Ze 123 domů před válkou 30letou zůstala pouze po válce polovička; 64 domů bylo jen osedlých a 15 bylo nově osazeno, z nichž 5 opět zpustlo. Bylo tedy do r. 1673 pustých domů 49, a sice 44 starých pustých a 5 nových pustých.

R. 1790 bylo 217 křesťanských a 15 židovských domů, 326 rodin a 1800 obyvatelův. Roku 1834 bylo 224 křesťanských, 16 židovských (celkem 240) domů, 1977 křesťanův a 496 židů; celkem všech 2473. R. 1853: 2921 obyv.; r. 1880: 368 domů, 2990 obyv.; r. 1890: 396 domů, z nichž 8 neobydlených (r. 1898 jest zde 429 domův), 724 rodin, 3063 obyv., z nich trvale přítomných 2999 a z nich s domovským právem v obci 1332; z přítomných 2804 Čechů, 254 Němců, 5 Poláků; 2812 katolíků, 7 evangelíků (6 helvet. a 1 evang. vyznání), 244 židů; 826 svobodných mužů, 936 svob. žen, 524 ženatých, 529 vdaných, 48 vdovců, 194 vdov, 3 soudně rozvedení mužští a tolikéž žen. Za 10 let přibylo v městě jen 79 lidí.

M a j i t e l é m ě s t a a p a n s t v í B u č o v s k é h o. Město Bučovice jest zajisté osada prastará, neboť již r. 1374 připomíná se jako m ě s t e č k o s vinohrady. Ponejprv objevuje se v listinách roku 1186.

Téhož roku dal část osady jakýs Bagusta za spásu duše syna svého Bohuše řádu Johanitův. Majitelé části druhé nejsou známi; až teprve počátkem 14. století jmenuje se V o k z B u č o v i c,*) který se již r. 1355 poznamenává jako zemřelý. Týž zanechal dítky: Kateřinu, Čeňka a Rudolfa z Bučovic, kteří majetkem zděděným společně vládli a jeden dvůr Jindřichovi z Nevojic pronajali. Tito měli r. 1356 i Bohuslavice a $^1/_2$ Čerčina. Roku 1369 Čeněk již byl zemřelý, neboť po něm zůstalá vdova Anežka přenechala svým synům Beneši a Čeňkovi své věno na Bučovicích v ceně 350 kop.

Roku 1374 vyskytuje se i jakýs H e r a r t v Bučovicích, který 1 dvůr s 5 lány v Čerčíně vyměnil za dvůr ve Štikovicích a hned na to městys Bučovice i s h r a d e m, dvorem, patronátem, s rybníky, lukami, mlýny a vinohrady Bočkovi z Kunštátu za osadu Lhotku a za 1200 kop zaměnil. Boček však prodal již r. 1386

*) Dědil Budišovice po své otci Janovi, purkrabím v Jemnici. Psával se též z Benešova, neboť náležel k rodu Benešoviců, jichžto větví byli páni z Kravař. Choť jeho (domina Wokonis de Pudisspice) pochována byla v kapli sv. Václava v klášteře minoritském v Brně.

Bučovice Ondřeji z Bludova a Nechvalína. Syn Ondřejův Čeněk zaznamenán jest r. 1409 jako majitel Bučovic a r. 1416 poukázal na panství tom své manželce Markétě 250 kop věna. Zemřel kolem r. 1430. Synové jeho Čeněk a Jan sjednotili se r. 1448 ve příčině majetku, a Jan manželce své Janě ze Zástřizel na $1/2$ městyse Bučovic 250 kop jako dar zapsati dal, kteréžto peníze r. 1481 táž Janu Kropáčovi z Nevědomí, a tento opět své manželce Markétě z Ojnic odstoupil.

Jan Kropáč nazýval se již r. 1490 po Bučovicích, ačkoli teprve r. 1494 Jan Berka z Dubé, jsa vykonavatelem poslední vůle výše jmenovaných bratří Čeňka i Jana, témuž hrad Bučovice i s městečkem, patronátem a osady Marefy, Kloboučky, Soběbřichy, Ostrovánky, Kunovičky a v Mouřinově jednoho osadníka a dvůr do desk zemských zapsati dal. — Jan Kropáč poukázal r. 1495 své manželce Markétě z Ojnic 500 kop na Bučovicích jako dar, a tato přijala r. 1506 své syny Mikuláše, Jiřího, Zdeňka, Jindřicha a Krištofa Kropáče z Nevědomí do spoluvlastnictví.

Nejstarší z bratří Mikuláš prodal r. 1511 městečko Bučovice s hradem a osady Marefy, Uhřice a pusté Soběbřichy Tasovi z Ojnic. Po jeho smrti přijala r. 1531 dcera Anna svého manžela Václava z Boskovic na zděděné podíly hradů Bučovic a Nemotic, a podobně učinila druhá dcera Markéta svému manželovi Bernartovi z Žerotína. Manžel Annin, Václav, psával se již z ‚Bučovic'. — O pozůstalost se pak obě sestry takto podělily: Markéta zámek a městečko Bučovice, Anna pak zámek a osadu Nemotice; po smrti Markétině r. 1532 zdědila Anna i její podíl.

Když Anna zemřela, obdržel majetek její manžel Václav z Boskovic, nejvyšší soudce na Moravě, a zanechal jej svým synům Albrechtovi a Janovi, z nichž první již r. 1550 po Bučovicích se psával. Ale od r. 1561 byl již jenom Jan, také Šembera zvaný, jediným majitelem Bučovic, který r. 1572 zdědil po svém bezdětném bratrovi ještě Černou Horu, Pozořice, Prštice a Veveří.

Jan Šembera vystavěl nádherný zámek v Bučovicích a připsati dal své první manželce Zdeňce Šlikové, hraběnce z Pazouna, Bučovice i vesnice Marefy, Kloboučky, Nevojice, Nelešov, Brankovice, Snovídky, Mouchnice a Milonice do spoluvlastnictví a totéž učinil i r. 1576 druhé manželce Anně z Krajku.

Jan Šembera zemřel jako poslední muž svého prastarého a velmi zasloužilého rodu dne 30. dubna 1597. Dcery jeho Anna

a Kateřina provdány byly za bratry Karla a Maximiliána, pozdější knížata z Lichtenštejna. Bučovské panství obdržela Kateřina a přijala manžela svého Maximiliána r. 1602 na panství Bučovské se všemi vesnicemi, dále na statky Pozořice, Nový hrad a Vranov do spoluvlastnictví.

Dne 24. ledna 1637 zemřela Kateřina, roz. Černohorská z Boskovic, a zanechala panství své manželu Maximiliánovi, čímž Bučovice a jiné statky majetkem jeho rodu se staly. Od r. 1637 až podnes jsou Lichtenštejnové majiteli panství Bučovského.

Rod pánů z Lichtenštejna jest původu rakouského. Staré sídlo rodu toho jest tvrz Lichtenštejn v Dolních Rakousích.

Znak panujícího rodu Lichtenštejnského skládá se ze 6 znakových štítů.*) Uprostřed jich jest rodový znak knížecí: zlatý pás nad pásem červeným. Nad velkým štítem rozvinut jest purpurový, hermelínem podšívaný plášť knížecí, zdobený nahoře knížecí korunou.

Domácí barvy domu Lichtenštejnského jsou: zlatá a červená.

Maximilián z Lichtenštejna narodil se 6. listop. 1578 a r. 1597 se 19letý již oženil. Z otcovského dědictví měl statky: Cáhnov a Rabenspurk v Dolních Rakousích, z manželčina rodu dostal Bučovice, Pozořice a Nový Hrad.

Maximilián vychován byl v náboženství protestantském, ale za příkladem staršího bratra Karla přestoupil i s mladším bratrem Gundakarem na víru katolickou, k čemuž jim papež zvláštní blahopřání z Říma poslal.

Maximilián vynikal ve službách císařských jako vojevůdce, Karel byl státníkem a Gundakar diplomatem.

Maximilián byl císařem Ferdinandem II. vyznamenán za svou udatnost pochvalnými listy a po dobytí Slezska r. 1622, které v moci měli protestanti, dostal za odměnu od císaře 100.000 zl. a některé skonfiskované statky, mezi nimi Ždánice. Roku následujícího (1623) povýšen byl i s bratrem Gundakarem do stavu knížecího. Třetí bratr Karel byl již dříve titulem tím vyznamenán.

*) Celý znak: 1. Uprostřed znak rodový. 2. Nahoře v pravo jest slezská orlice. 3. V levo znak Kuenringů, vymřelého již rodu, druhdy s pány z Lichtenštejna spřízněného. 4. Dole v pravo znak vévodství Opavského (pole červené a stříbrné). 5. V levo znak Rietberský. 6. Dole uprostřed znak vévodství Krnovského.

Pokud měl Maximilián volný čas, sídlil nejraději na statku Rabenspurku, ačkoliv i v Bučovicích pobýval často. — Na Vranově založil klášter a při něm rodinnou hrobku. Když r. 1643 zemřel jako velitel v městě Rábu, byl převezen na Vranov.

Dědici po něm byli bratr Gundakar a Eusebius, syn bratra Karla.

Z dalších vládců toho rodu uvedeni buďte z minulých století jen tito:

Karel Eusebius, syn Karla Lichtenštejna (zem. 1684). Daroval kostelu v Bučovicích r. 1654 na udržování věčného světla celý lán, v Brankovicích k témuž účelu půllán a v Nemoticích celý lán.

Josef Adam (zem. 1732). Za něho zřízena r. 1722 v Bučovicích hlavní účtárna, a menší účtárny ve Valčicích, Úsově a Wilfersdorfě zrušeny.

František Josef (zem. 1781) byl vynikajícím diplomatem za Marie Terezie a vyznamenán byl zlatým rounem a jinými hodnostmi.

V 19. století byli majiteli panství Bučovského tito členové rodu Lichtenštejnského:

Alois I. Josef (1781—1805) byl velmi vzdělán a podporoval vědy a umění.

Jan I. Josef (1805—1836), narozený 1760, účastnil se činně válek tureckých a obdržel pro zásluhy rytířský kříž řádu Marie Terezie, pak válek Napoleonských, zvláště v bitvě u Slavkova. Vyznamenán byl řádem zlatého rouna a později povýšen za polního maršálka. Zemřel maje věku 76 let.

Alois II. Josef (1836—1858), nar. 1796, byl synem předešlého.

Jan II. (Maria František Placidius), nar. 1840, vládne od roku 1858 posud panstvím Bučovským. Kromě toho jest pánem rozsáhlých statků v Dolních Rakousích, na Moravě, v Čechách, ve Slezsku, v Solnohradech, ve Štýrsku, v Uhrách a pánem knížectví Lichtenštejnského. Menší statky má též v Sasku a Prusku. Jest samostatným vladařem domu a knížectví Lichtenštejnského, vévodou Opavským a Krnovským, rytířem zlatého rouna a majitelem různých vyznamenání. — V Bučovicích pro zásluhy o město jmenován byl čestným občanem.

Co se za kterého z pánů těch stalo v okolí důležitějšího, poznačeno jest u jednotlivých osad.

Poddanské poměry. Roboty v městě před 300 lety za Jana Šembery byly zajisté velmi tuhé, poněvadž po smrti jeho rada městečka Bučovic poníženě prosila nového majetníka Maximiliána z Lichtenštejna, jenž měl dceru Šemberovu Kateřinu za manželku, aby jim robot ubral, že nemohou pro četné roboty hleděti živností svých.

Maximilián prosby jejich vyslyšel a pro nynější i budoucí časy osvobodil město od všech robot. Vymínil si jen: 1. že budou povinni robotovati při lovení ryb a úpravě rybníků Bučovských; 2. na žně obilí tvrdého (rež) každý čtvrtláník že pošle jednoho žence a podobně i na žně obilí měkkého; 3. z louky u Bučovského zámku povinni budou sušiti i svážeti seno i otavu. Jiných robot mají býti na vždy sproštěni. Jen hofeři a domkáři, kteří polí neměli, byli povinni ve stodolách, dvorech a na polích panských pracovati, ale — za plat.

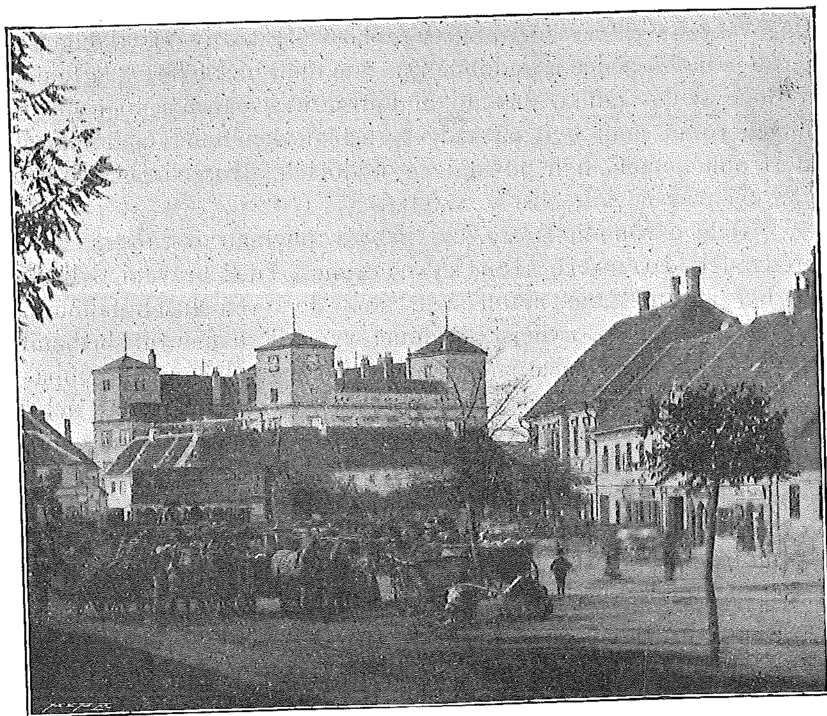
Dále osvobodil město, že nebylo povinno o novém roce předváděti dorostlé sirotky na zámek, kdež bráváni byli do služby, ale měšťané mohli si je sami do svých služeb najímati. Jen sirotky sběhlé, nynější i budoucí, vymínil si ke svým službám. Též dovolil, aby peníze sirotčí na „rathouzu" Bučovském v opatrování měli; ale povinni byli ročně z nich vrchnosti skládati účty.

Konečně osvobodil město, že nebylo povinno ve dne ani v noci hlídati zámek, což činívali vždy hlásní a střídavě měšťané, nýbrž že smělo městečko pouze jednoho hlásného svým nákladem vydržovati. Hlásný býval stále na hlásnici zámecké; měšťané byli od hlídání osvobozeni. Kromě toho potvrdil městu privilegium, dle něhož mohl, kdožby koliv chtěl, v každý frejunk (výroční trh) po 16 dní víno šenkovati, a sice 8 dní před a 8 dní po frejunku. Za toto odpuštění robot vyžádal si, aby z každého lánu rolí odvádělo se vrchnosti 7 zl., ze $^3/_4$lánu 5 zl. a půl osma groše bílého, z $^1/_2$lánu $3^1/_2$ zl. a ze čtvrti 1 zl. 20 a půl třetího groše bílého. Kromě toho na důkaz uznání knížecího daru město vrchnosti dobrovolně postoupilo vinného šenku. Kromě výš naznačených 16 dnů při frejunku nesměl od nynějška nikdo kromě vrchnosti víno prodávati. Úmluva ta česky sepsaná stala se v Bučovicích r. 1600.

Tehdejší majitelka Bučovic Kateřina, manželka Maximiliána z Lichtenštejna, nepřála si, aby Bučovští robotovali těžce jako vesničané. (Srovnej robotu v Kloboučkách!) Rolník městský

ze $^{1}/_{4}$lánu robotoval jen 1 osobou 11 až 12 dní a den párem koní, což bývalo v čas žní. Nemohl-li robotovati, mohl za sebe najati.

Za potvrzení privilegia na 4 výroční trhy a svobodný nálev vína po 16 dní v čas výročního trhu platívala obec vždy novému majetníku jednou pro vždy 125 dukátův. Roku 1712 kníže František jim je s agiem vrátil a město od poplatku toho na vždy osvobodil.

Obraz 3. Část náměstí se zámkem v Bučovicích.

Roku 1849 zaplatili $^{1}/_{4}$láníci za výkup z roboty pouze 15 zl. 19 kr. (Srovnej s Kloboučkami!)

Zámek. Jako trvalá památka na „vrchnostenské časy" stojí v městě zámek knížecí, jenž jest zároveň pěknou památkou stavitelskou ze 16. století. Vystavěn jest na jižní straně náměstí panem Janem Šemberou z Boskovic v letech 1567—1581

na místě, jež náleželo kdysi Templářům a kde stával prastarý kostelík se hřbitovem.

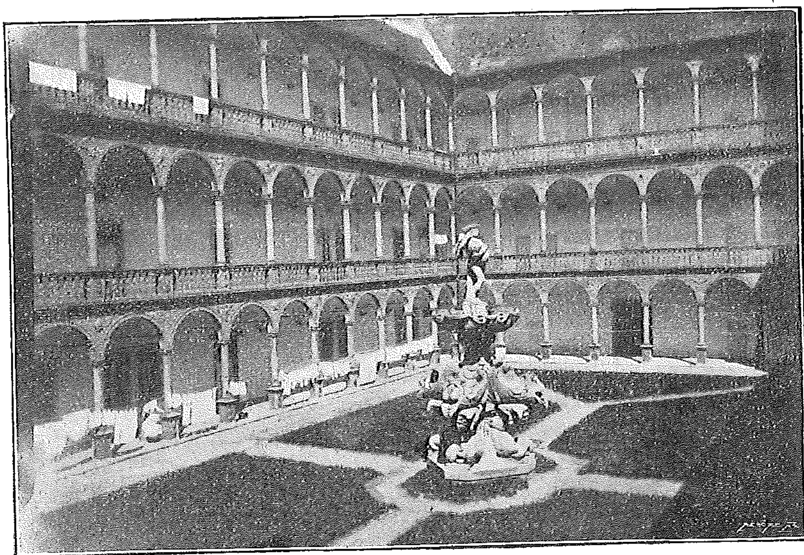
Zámek tvoří čtverhran a jest o dvou poschodích; strana k východu obrácená jest však nižší. Zámek býval uvnitř nádherně vyzdoben. Z bývalých velkolepých síní zachovány v původní prostrannosti a výšce jen síň rytířská čili „císařská", ve které jest umístěna registratura, a jiná, jsouc za hlavní účtárnu Lichtenštejnských statkův. Ostatní síně jsou přeměněny v byty úřednické. V síni císařské zachovala se původní malba i pozlacení. Vysoké síně byly oteplovány velikými kachlovými kamny, „obry" 6 m vysokými, které zde byly až do r. 1796. Za kachli schoval se chlapec pohodlně.

Zámek má 3 dvory a zahradu 165 arů velikou. Vnitřní dvůr jest vyzdoben sloupořadím ze tří stran. Sloupořadí nese dvě chodby či kolonády (v 1. a ve 2. poschodí) a pak velkou část střechy. Sloupů jest 96; mají 32 cm v průměru a jsou v každém poschodí téměř 4 m zvýší, tak že celé sloupoví i s kolonádami jest asi 15 m vysoké. Na sloupořadí tom spatřujeme trojí sloh: v přízemí ionský, v prvním patře římský a ve druhém korintský. Sloupy okrášleny jsou štíty, figurami, hudebními nástroji a rostlinami. Kníže Alois Josef chtěl sloupy ty do Vídně přenésti; ale stavitelé báli se, že střecha, která na nich spočívá, spadne. Proto zůstaly v Bučovicích.

Uprostřed vnitřního dvora jest vodotrysk vystavěný r. 1637. Jest 8·5 m vysoký a představuje na vysokém podstavci stojící lidskou postavu, jež ždímá z pytle vodu, která do velké skořepiny z ní 4 malými hlavami do velkých hlav lvích a odtud do kašny padala. Vodotrysk již vody nevydává, jest pokažen; za náhradu zřízena byla r. 1800 na prvním zámeckém dvoře kašna. Přichází do ní voda vodovodem z lesa Radlovce za Kloboučky (asi 1 hodinu od Bučovic). Vodovod přivádí vodu nejen do zámku, ale i do pivovaru, do školy a do bývalé panské palírny.

Zámek měl brány se zdvihacími mosty, z nichž jedna na jižní straně, ač jest zazděna, posud znatelna. Okolo zámku býval 8 m hluboký a 35 m široký vyzděný příkop; nyní jest zanesen a s lukou vyrovnán. Ze 4 původních bašt byla poslední r. 1825 u nynější brány zbořena, místo srovnáno a v malý park proměněno. — Pod zámkem jsou veliké 4 m vysoké sklepy.

Nad hlavním stavením byla původně 1 věž s hodinami, a nad každou branou 1 menší strážná. Roku 1633 byly malé věže zbourány, a za ně 3 nové na hlavní stavení postaveny; byla tedy v každém rohu zámeckém jedna věž. Věže kryty byly plechem. Roku 1704 byly dvě zbořeny, poněvadž tíží jejich stavení pukalo. [Roku 1853 byly druhé dvě věže strženy. V báni věže jižní nalezen byl popis zámku od účetního rady Rappesberka z r. 1828 a papírové a měděné peníze z doby Marie Terezie. V báni věže severovýchodní byl seznam panských úředníků z r. 1828. — Z věží zámeckých zbyly jen 4 nízké věžky.

Obraz 4. Vnitřek dvora zámeckého v Bučovicích.

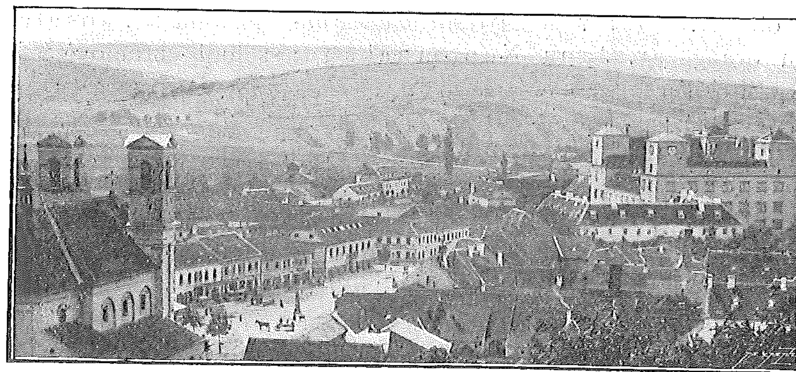
Oboje boční stavení (křídla, předhradí), kde jsou nyní c. k. úřady a správa velkostatku, byla r. 1623 přistavěna a r. 1703 na poschodí zvýšena pro byty úředníků (dříve bydleli tito v domcích, kde jest nyní hostinec Beránek a škola, dílem za kostelem nad sklepy panskými, kde je polesenství). Na místě těchto křídel byly byty strážníků bran a stáje pro koně.

Roku 1638—40, když se stavěl nový kostel, zřízena byla v zámku kaple, která byla r. 1642 posvěcena; nyní jest kaple zrušena, ale malba v ní zachována.

Roku 1645 bránili se v zámku srdnatě úředníci, myslivci a měšťané počtem 200 proti 500 Švédův. Nepřítel nedobyl hradu a ztratil snad 232 mužův. Než odtáhl, vydrancoval město a zapálil je. Vyhořelo celé kromě kostela a zámku. — Ještě r. 1706 byla v Brně zakoupena a sem dovezena 4 děla za 150 zl. a 489 kulí za 33 zl. 35 kr. a 40 ručnic po 4 zl. 45 kr.; ale r. 1787 bylo opevnění zámku zrušeno, a r. 1790 byla děla do železných hutí v Adamově dovezena.

Roku 1790 při kopání stoky přišlo se ve hloubce 3 m na hrobní kámen s nápisem:

„Letha Panie 1531 po nediely w pondiely w nocy před swatau Alzbietau umrzela gest urozena Pany Pany Anyžka

Obraz 5. Pohled na Bučovice.

s Ogniz, Pany Stražniczka, wdowa zustala po nebozcziku Panu Bartholomiegy z Zerotina gegiž Tielo tu odpociwa. Pan Buh racz gi milostiwy begti.“

Pod kamenem ležela celá kostra. Nyní kámen ten zazděn jest pod okny berního úřadu ode dvora, ale písmo jest již nečitelno.

Druhý kámen téhož roku nalezený byl tak těžký, že prý 30 lidmi a 4 koňmi byl vyzdvižen. Jen rok 1144 lze bylo přečísti. Pod kamenem tím ležela kostra bez hlavy. Soudí se, že snad popravený velmož z doby templářské byl zde pochován.

Též r. 1843 přišli v zahradě na kámen pod jabloní, který vedle dveří na třetím dvoře do zdi zazděn jest. Nápis jest nečitelný.

V zámku Bučovském od dávných dob jest účtárna knížecí. V ní jest zaměstnáno 18 úředníkův.

V křídle zámeckém, které souvisí s hlavní budovou, jsou c. k. okresní soud a berní úřad; v protějším křídle jest kancelář velkostatku Bučovského s 5 úředníky. V ostatních místnostech zámku i předhradí bydlí knížecí úředníci.

Kostel a fara. Prvotní kostel i se hřbitovem stával na místě, kde stojí zámek. Kostel nynější, zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie, vystavěn byl v letech 1637—1641 za knížete Maximiliána z Lichtenštejna a faráře Jana Svobody a r. 1642 světícím biskupem olomouckým Karasem z Romsteina posvěcen.

Chrám stojí na severní straně náměstí a má kromě hlavního oltáře, nad nímž jest obraz Nanebevzetí Panny Marie, ještě 6 oltářův, a to: v presbyteriu na straně epištolní sv. Josefa, na evang. sv. Jana Nepomuckého; v lodi chrámové jest u křtitelnice oltář sv. Filomeny, a za ním Panny Marie Lurdské, na protější straně pod kazatelnou Panny Marie Růžencové a v zadu Panny Marie Bolestné. — Původně byly v kostele jen 3 oltáře, po rozšíření chrámu 5 a nyní 7. Oltář Růžencové Panny Marie byl r. 1898 znovu vystavěn.

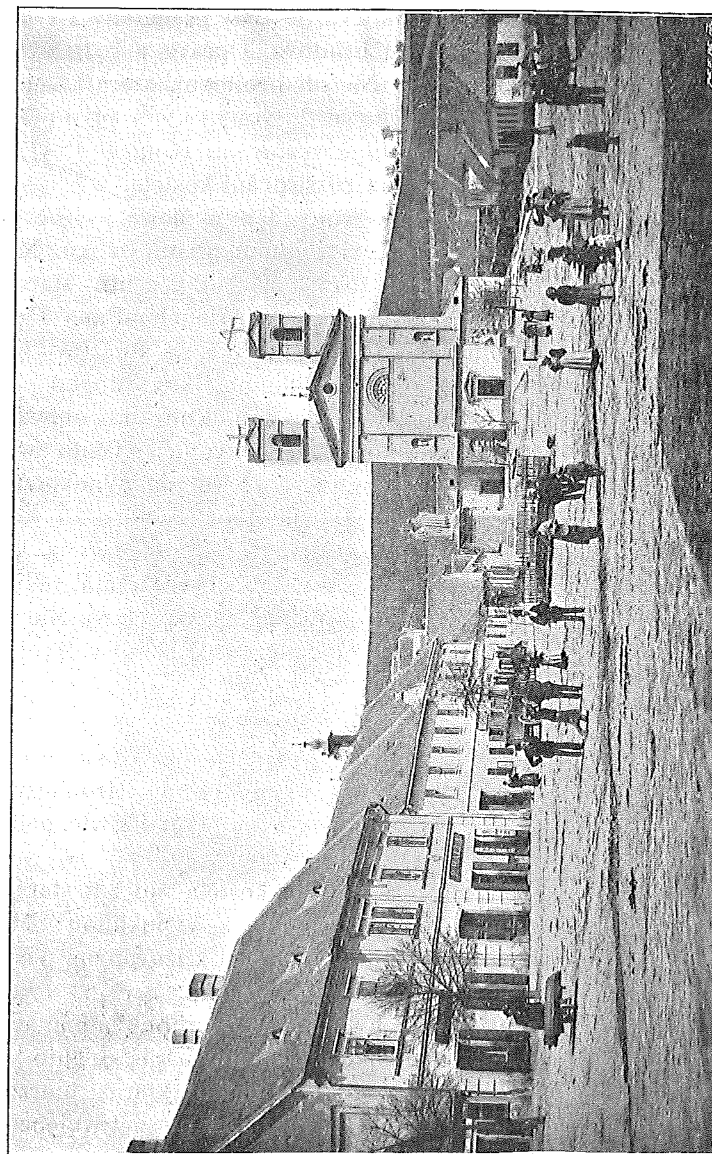
Po obou stranách hlavního oltáře jsou sakristie; v levé se zpovídávají věřící. Nad sakristiemi jest oratorium.

Hlavní oltář i křtitelnice jsou z červeného mramoru. V koutech za hlavním oltářem stojí pěkné pozlacené sochy sv. Jáchyma a sv. Anny v životní velikosti.

Dvoje paramenty staré (zlaté a červené) zakoupeny byly ze zrušeného kláštera Velehradského. Staré stříbro bylo r. 1780 pokradeno, ostatek r. 1810 do státní pokladny vzat. — Po boku lavic stojí 5 párů korouhví a 9 párů cechovních podstavcův.

Varhany vystavěny byly r. 1788 za 400 zl. se 20 rejstříky; r. 1835 po rozšíření kostela byly opraveny nákladem 355 zl., a r. 1896 postaveny varhany nové, krásné, nákladem přifařených obcí; byly za 4500 zl.

Na vydržování věčného světla daroval r. 1654 kníže Karel z Lichtenštejna kostelu celý lán. — Dalšími dobrodinci chrámu, kteří buď poli nebo penězi kostel obdarovali, jsou: měšťané Krištof Fojt, Frant. Pacák, Magdalena Müllerová, Michal Žarošský, děkan Frant. Kotulinský svobodný pán z Kelče, děkan Jindřich Hallama rytíř z Jičína, děkan Petr Jiříček a jiní.

Obraz 6. Část náměstí s kostelem v Bučovicích.

Roku 1826 přistavěny byly ke chrámu 2 boční lodi a z předu u hlavního vchodu „žebračka“ čili předsíň chrámová na 4 oblých sloupech a 2 úzké věže bez bání. Na ně byly přeneseny 2 zvony z bývalé dřevěné zvonice v rohu hřbitova. Oprava a rozšiřování kostela vyžadovalo 16.022 zl. — Na zdi hřbitovní, která k „Malé hospodě“ táhla, stála zděná zvonice se 2 zvony, která při opravě kostela byla zbourána, a prozatímně vystavěna zvonice dřevěná. Zdiva ze zvonice upotřebilo se na rozšiřování kostela.

Roku 1828 (27. října) byly zvony Jan a Maria ve věžích kostelních umístěny. Třetí nový byl zjednán příštího roku. Nejstarší zvon jest „veliký“ z roku 1575 vážící 20 centů starých s nápisem: „Slit gest tento zwon za urozeneho Pana Pana Jana Ssemberi Czernohorskeho s Boskowicz a na Buczowiczich 1575.“ — Na protější straně pod vypuklinou Ukřižovaného s P. Marií a sv. Janem jest nápis: „Mistr Jan Konwarz obiwatel w miestie Wisskowie.“ — A do kola u hlavy zvonu: „Tento zwon slit gest za Waczlawa Krczmi richtarze a za Girzika Wankowiho toho czasu purmistra za aurzadu Pawla Pawlowiho a za Jana Gerpiri L. 1575.“

Prostřední zvon „poledňák“ jest z r. 1843 a má nápis: „Slit gest tento zwon za wysoce urozeneho Pana Waclawa Musyla faraře 1843.“ — Tři vypukliny: Ukřižovaný, sv. Václav, sv. Trojice korunuje Pannu Marii.

Nejmenší zvon jest z r. 1887.

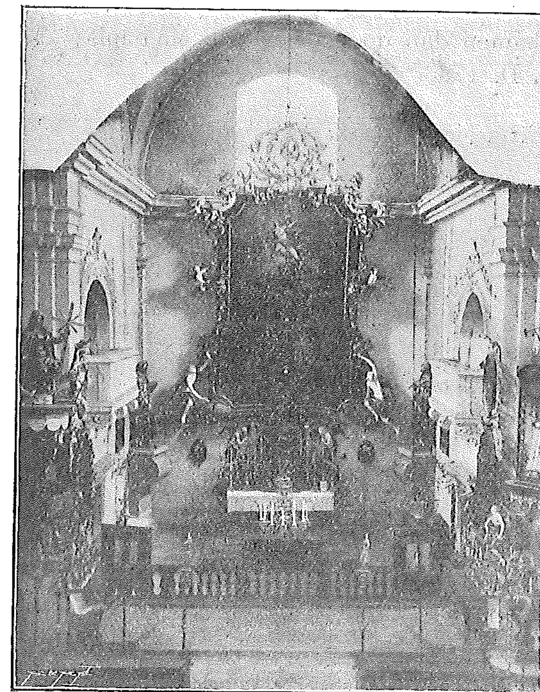
Při rozšiřování kostela nalezen byl v levo kostela hrobní kámen s nápisem: „Leta Panie 1569 ten patek po Hromiczych umrzel gest pan Jan Gerolt s Popuwek a na Maurzinowie, gehoz Dussy Pan Buoh Milostiw beyti Racz. Amen.“

Kámen byl zazděn na téže straně kostela do zdi starého hřbitova. Vedle zazděn jest jiný kámen s vypuklinou: Muž s nabíraným španělským obojkem klečí před Ukřižovaným. Vedle napsáno jest několik slov švabachem nečitelným.

I na pravé straně kostelní byl nalezen náhrobní kámen a do sousední zdi zazděn. Jest na něm tento čitelný nápis: „Tuto lezi Justinka dczerka Martina Minczera z Praudníka, kteraz umrzela 2 dne miesicze mage leta 1592. P. B. racz gi w pocziet woleneich swoich przigiti.“

Roku 1668 byl kostel křidlicí pokryt; před tím byla střecha dřevěná. — Roku 1780 byl chrám okraden. Zloději sakristií

vnikli do vnitř kostela, ukradli zlatou monstranci drahokamy vykládanou (památku to z templářského kostela), stříbrné a pozlacené ciborium, zlatý a 2 stříbrné a pozlacené kalichy a velkou stříbrnou lampu. — Též r. 1862 vloupali se zloději do kostela a ukradli měděnou a pozlacenou monstranci a ciborium, mosaznou, pozlacenou a nepravými kameny okrášlenou korunu ze sochy Panny Marie a různé stříbrné křížky, peníze a ozdoby

Obraz 7. Presbytář kostela v Bučovicích.

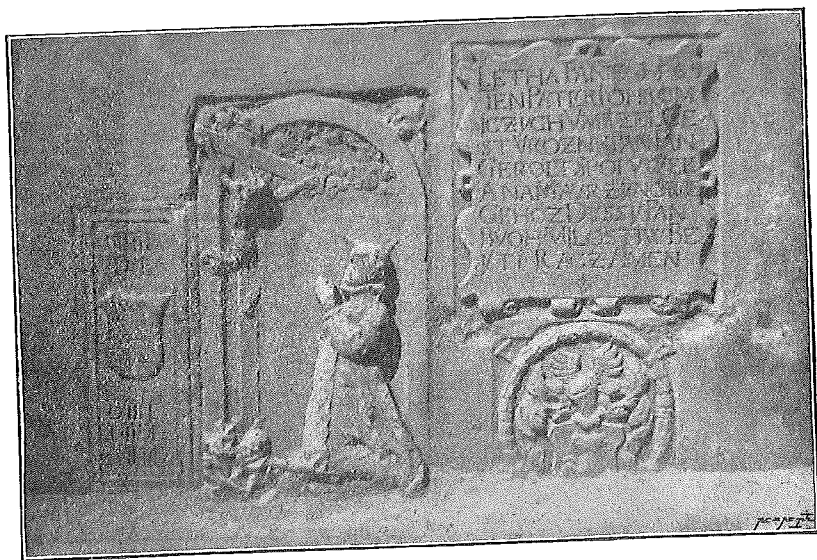
sochy té. Lupiči vnikli na schody, jimiž se chodí na věž, vylámali kus zdi, v místech těchto jen 15 cm tlusté, a odtud vnikli do kostela.

Roku 1871 byl kostel líčen, a hodiny na věži zřízeny, a r. 1882 dávána ve chrámě nová dlažba.

Kaple Žarošská čili sv. Trojice. Před opravou kostela stála na hřbitově před chrámem na pravé straně kaplička

„Žarošská“ nazvaná po svém zakladateli, kterou r. 1711 přestavěl zdejší měšťan, snad vnuk zakladatelův, Fabian Žarošský. Myslí se, že v ní konaly se služby Boží, než kostel byl dostavěn.

Když se při rozšiřování kostela r. 1826 jednalo, aby hřbitov okolo kostela byl zrušen a v náměstí proměněn, byla i kaple zbořena, a vystavěna téhož roku za kostelem nová a pěknější. Při odklízení kaple nalezen pod ní v zemi kámen, pod ním v zemi otvor a schody do hrobky naplněné rakvemi. Vchod byl zazděn, a kámen dán do vedlejší zdi. Má nápis: „Fundator Joan Dolezial A. D. 1733.“

Obraz 8. Náhrobní kameny ze starého hřbitova v Bučovicích; v pravo náhrobek Jana Gerolda z Popůvek a na Mouřinově z r. 1569.

Na místě, kde stávala kaple, dal pan Fr. Budík, měšťan, r. 1852 postaviti železný kříž.

Kámen s nápisem ze staré kaple zasazen jest nade dvéře kaple nové. Jest na něm napsáno:

„Anno 1603. D. 16. Augusti vistavena est tato kapla ke cti a chvale s. Michaelu archangeliovi a k zadusi v Panu odpoczivajicim dusem vernim nakladem slovutneho muze pana Michala Zaroskho (Žarošského) obivatele miestes Buczovicz v ktereczto kaple se svim rodem v Panu odpoczivati ma.“

Hřbitov farnosti Bučovské byl za stara na místě zámku a zámecké zahrady u prvotního kostela. Od vystavění zámku stával okolo nynějšího kostela až do r. 1837, ač se již r. 1828 jednalo o jeho zrušení. Potom založen byl hřbitov u panského dvora na propůjčeném panském pozemku, a r. 1866 před cholerou vystavěn byl nový, veliký za městem pod horou Kalvarií u Víškovské silnice. Kníže daroval na hřbitov pozemek; zdi a úprava vyžadovaly na farnících 7435 zl. 54 kr.

Po stranách „žebračky“ před kostelem jsou sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Jana Kantského polského (lid myslí, že jest

Obraz 9. Kaple Žarošská u Bučovic.

to bl. Jan Sarkandr), kteréž sochy před r. 1826 stávaly níže u brány hřbitovní.

Na náměstí stála starší socha sv. Floriana, patrona městského, která byla r. 1900 nákladem obce znovu postavena (vysvětil ji dne 11. června 1900 Jeho Excell. Fr. Bauer, biskup Brněnský), a níže krásné sousoší sv. Cyrilla a Methoda Občanskou záložnou r. 1885 zbudované.

V celé farnosti jest podle cest a v osadách asi 43 křížů, z nichž 5 má fundaci.

Fara od vystavění kostela na náměstí stojí vždy na témž místě, v Mlýnské ulici; jest od kostela 5 minut vzdálena. Vystavěna byla bezpochyby současně s kostelem. Roku 1744 shořela úplně a téhož roku znovu zřízena. Roku 1787 věnováno na zlepšení budov hospodářských z kostelního jmění 3047 zl. Již r. 1830 vyhořela poznovu; vystavěna opět.

Poněvadž místnosti farní faráři a 2 kaplanům nestačily a byly vlhké, byla fara r. 1889 zbourána, a vystavěna nová o jednom poschodí se 3 štíhlými věžemi a velmi šikmou střechou. Stavbu vedl stavitel z Prostějova Fr. Souček. Budova byla za 14.407 zl. 59 kr., které složily přifařené obce; farář přispěl na stavbu 1089 zl. 32 kr.

Přifařeny jsou osady: Čerčín, Kloboučky, Kojátky, Marefy, Mouřinov, Šardičky, Vicomělice. — Farníků (katolíků) jest nyní 6467, r. 1860 bylo 5657 a r. 1786 jen 3456. Téhož roku bylo v Bučovicích 76 rodin židovských (252 osob) a 1 protestantská. V Kojátkách a Vicomělicích též 1 rodina israelská. — Do r. 1786 (dle Volného do r. 1784) náležely k farnosti Bučovské i Nevojice s filialním, nyní farním chrámem, a obec Letošov.

Desátku odváděli čtvrtníci půl měřice pšenice, půl míry ovsa a 2 vejce. Místo půl míry sypaného obilí mohl odvésti 30 snopů pšenice a 30 snopův ovsa.

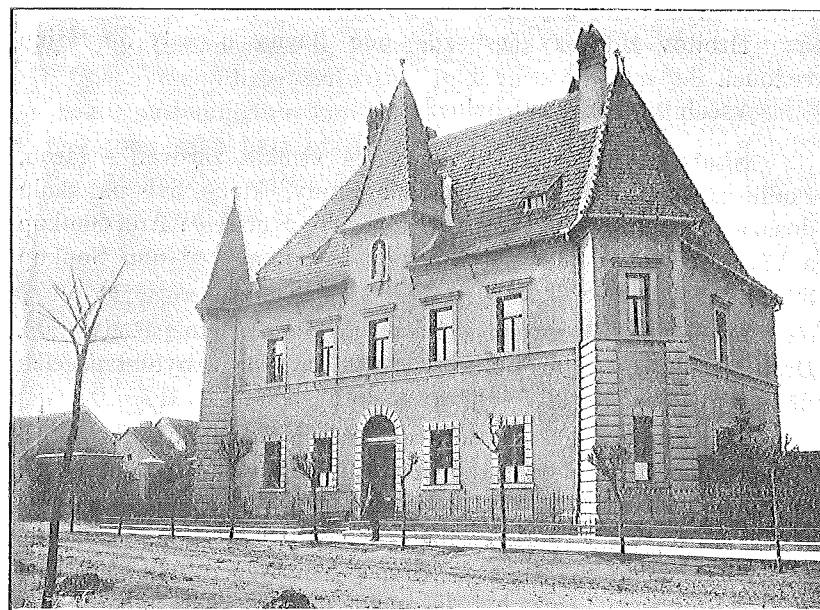
Duchovní správa v Bučovicích jest prastará. Již před r. 1341 bývala zde fara, jak dotvrzují matriky dekanátu Bučovského z r. 1672, ale teprve r. 1374 patronát její náležel majiteli panství Bučovského, když byly Bučovice již městečkem. O prvém faráři Václavovi teprve r. 1446 v listinách se činí zmínka. R. 1526 obdržel faru jakýsi Jan, jemuž ve při o desátek Petr z Mouřinova vyhrožoval vypálením a smrtí.

Již r. 1537 pokoušeli se zde o půdu němečtí novokřtěnci ze Slavkova kazatelem svým Oldřichem Stadlerem a vystavěli si zde i svůj vlastní dům. — V letech 1552—1558 byl zde farářem Pavel Soběslavský; stěžoval si, že se mu neodvádí desátek z Mouřinova a Vicomělic. — Roku 1565 snažili se Čeští bratří přispěním bývalého kněze Floriana, jehož sem poslal Jan z Kounic, majitel panství Slavkovského, zde se usaditi; ale r. 1598 z velké části utekli s kazatelem Jakubem Gallinou na uher. Slovácko.

Roku 1601 ustanoven zde byl správcem duchovním katolický kněz Šimon Novotarský, a r. 1613 dosazen zde farář

lulecký Nikolaus Bielavius. Za jeho nástupce Jana Rašlíka (1619—1633) obrátili jezovité kláštera Brněnského r. 1625 na 300 osob na víru katolickou. Roku 1633 byl sem dosazen na faru Jan Svoboda, za něhož byl nynější kostel vystavěn. Roku 1658 farář Adam Alois Pačin stěžoval si konsistoři, že statky selské jsou opuštěny, válkou zničeny a že i sám majitel panství desátek mu zadržuje.

Pozdější důležitější faráři byli: od r. 1664 Ondřej Stanislav Piffka, první děkan Bučovský; r. 1719 Jindřich Hallama rytíř

Obraz 10. Fara v Bučovicích.

z Jičína, jenž se stal kanovníkem v Brně; Valentin Svoboda, (1740 — † 1744) dříve farář a dobrodinec v Brankovicích, Řehoř Schiller (1763—1785), Petr Jiříček, děkan a čestný kanovník, jenž byl zde 41 let, od 1785 až † 1826, Josef Obdržálek, rodák zdejší (1826 — † 1827), Václav Musil od r. 1835—1864; Karel Čech, čestný kanovník od 1864 až † 1885; Petr Helebrand (1885 — † 1889), Bartoloměj Martinů od 1889 až 1894, a od téhož roku jest zde farářem Jan Straka, kons. rada a dříve farář

v Adamově. Za něho postaveny nové varhany, nový oltář Růžen. P. Marie, a kostel r. 1900 vnitř i venku opraven a olíčen.

Farní archiv shořel při požáru fary r. 1744; matriky počínají se teprve rokem 1735. Domácí pamětní kniha založena jest farářem a děkanem Řehořem Schillerem r. 1770.

Jmění kostelní dělalo r. 1897 celkem 26.336 zl. 93 kr.

Synagoga v židovské čtvrti byla již r. 1690; nynější vystavěna r. 1854 nákladem 23.000 zl. kon. m. Proti ní jest stará židovská škola; od r. 1898 se v ní již nevyučuje. Rabína při chrámu nyní není, dojíždívá sem z Nov. Rousinova.

Hřbitov židovský jest zde ode dávna u cesty do Hájku vedoucí.

Všech židů r. 1890 bylo 244.

Školství. Má se za to, že škola vznikla zároveň s farou. Podle zápiskův učitele a varhaníka Pindy, který byl na školu dosazen r. 1786, ví se, že před ním byli 2 učitelé: Ant. Soukup a Václav Crha. Tento působil zde 25 let, a před ním Soukup 30 let. Zajisté byla škola již r. 1730 v B.

První budova školní stála vedle fary; nynější čís. 202. Druhá budova školní vystavěna byla r. 1788 z bytů knížecích úředníků na místě kde stojí nyní stará škola.

Starou školu u fary daroval kníže obci a dovolil, aby ji obec prodala a za stržené peníze aby upravila ve zmíněných bytech vyučovací světnici. Obec prodala školu za 300 zl. a upravila světnice, v nichž uč. Pinda vyučoval a bydlel. R. 1813, tedy za 25 let po zřízení školy v bytech panských úředníků, žádal farář Křižanovský, jenž byl děkanem na Bučovsku, aby se vystavěla nová škola, poněvadž posavadní žákům nestačila a byla velmi vlhká.

Teprve r. 1824 zbourala se stará škola, a na jejím místě vystavěna nová jednopatrová, to jest třetí budova školní s čís. 210. R. 1833 byla rozšířena na dvojtřídní; patřilo ke škole 499 žákův, a obě třídy byly rozděleny na 2 skupiny s polodenním vyučováním. R. 1858 pronajala se v Mlýnské ulici v č. 194 světnice, a vyučovalo se zde 1. odd. I. třídy po 6 let.

Ve školním roce 1864/5 rozšířena byla škola na trojtřídní, a najata pro novou třídu roku příštího místnost na náměstí u obchodníka Jos. Racka; vyučováno zde do konce šk. roku 1871/2. V následujícím roce rozšířena byla škola na pětitřídní, a pronajalo se pro školu celé první poschodí v domě Barucha Königsgartena (nyní hotel Beránkův), kdež upraveny byly 3 vyučovací světnice a malý byt pro učitele. Třída 1. a 5. byla ve staré škole v č. 210, ostatní v pronajaté budově v č. 214.

R. 1880 koupila obec továrnu vedle školy č. 211 a 213 za 12.035 zl. a upravila ji na školu. Úprava s kupem byla za 34 tisíce zl. V této čtvrté školní budově zřízeno bylo 8 tříd, tělocvična a byty pro učitele. Bylo zde 5 tříd se 3 odbočkami. — Za 10 let potom r. 1891 rozdělena byla škola na 2 samostatné školy, na 4třídní chlapeckou se 214 žáky a 4tř. dívčí se 279 žákyněmi. R. 1898 zvýšeno bylo jižní křídlo budovy školní o jedno poschodí, a roku následujícího umístěna v něm dívčí měšťanská škola, která toho roku byla otevřena.

Kloboučky odškolily se r. 1889 a Vicomělice roku následujícího; nyní jest k Bučovicům přiškolen pouze Čerčín.

Školní budova pojištěna jest na 9800 zl.; nářadí na 1200 zl.

Návštěva školy. R. 1833 udává se 373 žáků (v I. tř. 173, ve II. 200); r. 1853 již 520 žáků (220 + 300); 1887 všech žáků 775; 1891 po vyškolení osad jen 493, a sice 214 chl. a 279 děvčat. — R. 1895/6 bylo na chlapecké škole 264 žákův. Knihovna učitelská měla 214 svazkův a žákovská 129, fond školní 150 zl.; na dívčí škole 321 žákyň, knihovna učitelská 17 sv., žákovská 98 svazků; fond školní 150 zl.

Správcové školní: Ant. Soukup snad v r. 1730—1760, Václav Crha od 1760 až 1785. Pinda o něm píše, že studoval 10 škol. Josef Pinda 1786—1821, zakladatel kroniky školní. Působil zde 35 let. — Frant. Obdržálek 1821—1849. Vyučoval zde 28 let a zemřel 11./10. 1849. Výborný hudebník. Byl čestným professorem caecilianského hudebního spolku v Římě. Manželka jeho Štěpánka po smrti mužově zařídila si školu žen. ruč. prací a vyučovala též frančině a kreslení. — Frant. Procházka 1849—1883. Vyučoval zde 34 leta. Byl výborný hudebník a čestný měšťan Bučovský († 1884); po něm nadučitel Alois Pobucký od r. 1883.

Služné učitelské dle fasse ze dne 3. února 1857 činilo v celku 765 zl. 31 kr. kon. mince. Pomocník měl celé zaopatření, roční služné 50 zl. a něco ze štoly.

Dle fasse z r. 1857 dělalo celé výkupné v Bučovicích, Čerčíně, Kloboučkách a Vicomělicích za posnopné 52·40 zl., za koledu 20·68 k. m.

Pamětní knihu založil učitel Pinda r. 1786, knihovnu školní Fr. Procházka r. 1860.

Pokračovací škola pro učně ve 2 ročnících a 1 přípravce r. 1897 měla 78 žákův. — Při dívčí škole zřízen jest pokračovací hospodář. kurs pro žákyně škole odrostlé; r. 1897 navštěvovaly jej 32 žákyně.

Až do konce školního roku 1897 byla v Bučovicích jednotřídní německá šulferajnská škola, navštěvovaná dětmi úředníků knížecích se 26 žáky. — Dále jest zde jednotřídní škola židovská s 50 žáky, umístěna od r. 1898 v budově škol českých.

Správa obecní, obecní majetek. Obecním úřadem byl až do r. 1848 rychtář, pudmistr, 2 mladší jich zástupci a sbor starších. Posledním rychtářem byl Josef Racek od r. 1809 do r. 1849, děd nynějšího starosty. Od r. 1849 nastali starostové.

Nyní skládá se obecní zastupitelstvo ze 30 členů, rada městská ze starosty a 4 radních. O pořádek pečují 2 strážníci, a v noci hlídají 4 ponocní.

Znakem obecním jsou na pečeti tři věže, Božím mukám podobné, z nichž prostřední jest nejvyšší. Nejstarší z r. 1608 má nápis: „Peczet miesteczka Buczowicz. Anno 1608"; druhá o něco menší má týž znak a nápis: „Peczet richtarska miestis Buczowicz". Letopočet 1733 jest vyznačen nad věžemi. Třetí, nejnovější pečeť má týž znak s nápisem: „Městská rada v Bučovicích".

Sídlo správy obecní bylo od dávna na radnici, která se uvádí již r. 1600 v listině o robotě. Nynější radnice na náměstí byla r. 1765 vystavěna a r. 1896 opravena nákladem 1400 zl. Nad vchodem jest znak města, a na střeše věžka se zvonkem, jímž se při požáru dává poplašné znamení. V zasedací síni jsou obraz a stuhy s praporu, který nosívala národní garda v Bučovicích. Starých knih a listin na radnici téměř žádných není, poněvadž je městský syndikus spálil.

Obecní jmění měří 46 jiter rolí a 13 jiter luk. Lesův ani rybníkův obec nemá. Celkem měla obec r. 1897 ročních příjmů 4823·29 zl., vydání 10310·80 zl.; obecní přirážka činí 30%.

Z budov patří obci: Škola nová, škola stará s čís. 210, radnice, dům vedle nové školy s č. 211, kontrolní zděná váha na Školním náměstí, špitál, nemocnice, kterou za městem r. 1896 přičiněním starosty Josefa Racka obec vystavěla nákladem 14.333·64 zl., k čemuž země věnovala 5250 zl., kníže Jan z Lichtenštejna 2424 zl.

Chudobinský fond založený r. 1768 knížecím vrch. účetním Ferd. Fabrem a městem měl r. 1836 — 3895 zl. kon. m., z jehož úroků 7 chudým dostávalo se podpory na byt, oděv i stravu. Nyní fond má 10.935 zl., z něhož se podporuje 30 chudých. Od roku 1884 stará škola proměněna na špitál, a r. 1896 přestěhovali se špitálníci do obecní budovy za kostel, a stará škola upravena za byty.

Židé tvoří samostatnou obec náboženskou a mají svůj chudobinský fond 2800 zl. a vedle něho fond pro chudé děti a modlící se v synagoze; r. 1836 měl 2900 zl. a nyní 4200 zl.; dále fond dřevní r. 1888 založený, ku podporování chudých dřevem, 1000 zl. a fond k dobročinným účelům baronem Hirschem založený, 1500 zl.

Město obdrželo právo tržní: dva trhy, po sv. Šimoně Judě a v pondělí před sv. Duchem, hned snad r. 1558 za císaře Ferdinanda I. a další dva za Františka II., který dekretem ze dne 4. října 1794 udělil městu právo míti ročně 4 výroční trhy. Ferdinand Dobrotivý dekretem ze dne 9. listopadu 1838 potvrdil městu 4 výroční trhy a udělil právo odbývati i 4 trhy dobytčí. Oba dekrety uschovány jsou v archivě městském. Může tedy odbývati město ročně 4 trhy výkladní a 4 dobytčí, a to: v pondělí před posledním masopustem, v pond. před sv. Duchem, v pond. před sv. Bartolomějem a v pondělí po sv. Šimoně a Judě.

Týdenní trh bývá každý čtvrtek.

Neštěstí a jiné události v obci. R. 1631 vyhořelo celé městečko zapálením blesku; i pivovar panský shořel docela. Po ohni byl vystavěn znovu, a s ním i palírna.

R. 1645 Švédové počtem 500 mužů oblehli (22./6.) zámek, který bránilo 200 úředníků, myslivcův a měšťanů, ale nedobyli ho. Nepřítel zanechav 233 mrtvých, upustil od obležení, ale město, než odtáhl, vydrancoval a zapálil. Mimo zámek a kostel shořelo celé.

R. 1679 byl měšťan Jakub Müller pokutován 45 zl., že vařil ve svém barvířském kotle faráři pivo. Právo várečné náleželo pouze vrchnosti.

R. 1709 povoleno bylo na místě, kde stojí nyní stará škola, a vedle ní postaviti židovské domky; před tím směli domky stavěti jen ve své čtvrti. Ale r. 1722 domky ty vrchnost koupila.

R. 1747 došly pomocné sbory ruské až do Bučovic a nadělaly městu mnoho škody.

R. 1753 všecky panské a dědičně nájemné mlýny a hospody byly prodány.

R. 1758 vystavěny na náměstí jatky.

R. 1805 táhli městem Rusové do bitvy Slavkovské.

R. 1809 dne 17. července přitáhli do města Francouzové a pobyli zde do 3. listopadu.

R. 1811 dne 29. června vyhořela v Trávnické ulici levá strana (13 domkův a 1 dům); a dne 6. července ve Hřbitovní ulici 8 domkův. — Další ohně byly: r. 1814 (5 domků), 1815 (2 d.), 1818 (2. 7. 14 d. a 22./10. 21 dom.), 1820 (4), 1825 (10).

R. 1850 dne 10. července vyhořelo 25 křesťan. a 24 židov. domkův a 6 stodol. Druhého dne pak vyhořela sýpka farská. — Město ohněm bylo navštíveno ještě r. 1832, 1833, 1834, 1835 (3 ohně), 1836 (2 ohně, 23 domků), 1837 (2 ohně, 9 stodol a 16 dom.), 1838 (2 d. a stodola), 1839 (3 dom.), 1845 (3 ohně, 12 dom.), 1852 (2 ohně).

R. 1854 po 20leté přestávce ubytovalo se v Buč. zase vojsko, napřed husaři, po nich huláni Byli zde až do r. 1859.

R. 1855 náhlým roztáním sněhu povstala velká voda; zámek mohl celý býti objet na loďce. — Podobně byla velká voda 5.—8. dubna r. 1865 a r. 1879.

R. 1871 kostel vnitř i vně líčen, a hodiny na věži zřízeny.

R. 1873 Maxim. Šťastný postavil nový pivovar a sladovnu.

R. 1874 náměstí dlážděno.

R. 1880 s jara velká zima, 22°R; v červnu shořely 4 domky.

R. 1882 stavěn záloženský dům; nová dlažba v kostele i před ním.

R. 1884 upravován a posazován stromky kopec Kalvarie.

R. 1885 postaveno na náměstí sousoší sv. Cyrilla a Methoda.

R. 1887 počala se stavěti okolo města železniční dráha, a 10. října byla zahájena pravidelná jízda.

R. 1889 zbourána stará fara, a vystavěna příštím rokem nová.

R. 1889 dne 20. 8. velká bouře a kroupy. Podobná vichřice zuřila příštího roku 15. 8. a odnesla s věže kostelní měděnou střechu.

R. 1890 veden vodovod z Radlovce do zámku, školy a pivovaru nákladem 4000 zl.

Hospodářství. Obyvatelé města živili se před lety většinou polním hospodářstvím; nyní převládá řemeslo.

Veškeré půdy plodné k městu patřící jest 1186·28 ha, neplodné jen 77 (a cesty). Rybníkův ani lesů není. Bývalé rybníky panské proměněny jsou v role a luka. Jen u vodárny (bývalé salajky) a na hranicích Kloboucko-Bučovských jsou nepatrné rybníčky, které jsou vlastně nádržky na vodu.

Dříve bylo kolem města mnoho vinic, neboť již r. 1374 připomínají se Bučovice jako městečko s vinicemi. Nyní jest vinohradů jen asi 20 měr. Též chmel měšťané pěstovali hojně; posud slove jedna trať „Chmelnice". Ostatní trati mají jména dle sousedních osad: Mareřská trať, Letoňská, Malkovská, Kloboucká.

V městě jsou posud 2 pololánníci, 86 čtvrtlánníků, asi 7 podsedníkův a 145 domkářů s pozemky.

Průmysl. V tomto století staly se Buč. městem více průmyslovým než rolnickým, a to hlavně vynikly v průmysle soukennickém a bednářském; leč druhé řemeslo již zaniklo, a prvé dodělává, poněvadž majitelé zdejších továren přestěhovali se do Brna a tam vystavěli velké továrny strojové; zde zůstaly pouze dílny ruční.

Tkalci zdejší tkali vlnu, len i konopě.

R. 1826 bylo zde 25 mistrů, kteří tkali na 9 stavech samet a na 48 plátno; každý mistr měl několik pomocníkův. R. 1836 bylo zde již 40 tkalců, kteří pracovali na 60 stavech. Ale již se zde počaly objevovati továrny a dusily samostatné mistry. Hned r. 1832 povstaly zde c. k. priv. továrna na sukno se 20 stavy, dále přádelna a 2 harasové továrny. — V letech 1860 plátennictví vyhynulo, za to rozšířily se továrny na sukna. Dle zápisků † Rud. Kellnera bylo zde v letech těch 100 tkalců, kteří pracovali na 400 stavech, a 6 větších továren, z nichž dvě pracovaly parou, a bylo v nich zaměstnáno 250 lidí při 100 stavech; v ostatních 4 větších a několika menších továrnách a dílnách zaměstnáno

bylo na 500 lidí při 300 stavech. — R. 1897 pracovalo v 5 souk. dílnách 277 dělníků, kromě dělníků venkovských.

Mimo soukennictví nejvíce se zde provozovalo bednářství. Bylo zde r. 1830 mistrů bednář. 28, a zhotovili ročně 1000 věder na víno, jež nejvíce odesílali do Rakous. Nyní jsou jen 2 bednáři.

Též hrnčířství Bučovské bylo rozhlášené. U Mareř a pod kopcem Kalvarií kopala se hlína, a z ní připravovalo se ve 13 dílnách krásné stolní náčiní (fayence) a odesílalo se do Uher a Turecka. Kamenné a železné nádobí, jež jest nyní rozšířeno, zničilo zde tento průmysl.

Před r. 1830 bylo zde 309 různých mistrů, r. 1897 však jen přes 100 samostatných řemeslníkův.

R. 1894 vystavěna zde továrna na ohýbané dřevěné zboží (hůlky, rukověti k deštníkům a jiné), v níž jest zaměstnáno 225 dělníků (135 + 90); celkem pracovalo v Buč. koncem r. 1896 dělníků 807, a sice 649 muž. a 158 ženských.

Z větších závodů kromě uvedených 5 dílen souken. a továrny na ohýbané dřevěné zboží sluší jmenovati ještě 2 pivovary, v nichž se nyní pivo nevaří, nýbrž jen připravuje slad a do ciziny vyváží.

Obchod. S průmyslem vzrůstal i klesal obchod zdejší. Před 60 a více lety byl nejčilejší. Ze jmenovaných továren vyváželo se mnohem více sukna než nyní. Kromě toho panská továrna na kůže a safian ročně přes 800 kusů koží spracovala a vyvezla do světa. Rovněž zanikla panská salajka, jež ročně přes 120 centů rozeslala do okolí. Jak již zmíněno bylo při průmysle, stolní náčiní zde zhotovované odesílalo se do Uher a Turecka, a bednářské zboží do Rakous. Olejna zdejší zasobovala olejem celý kraj. To vše již zaniklo.

Roku 1830 bylo ve městě 31 obchodů; nyní jest dle seznamu berního úřadu za r. 1897 v městě přes 80 obchodův.

Úřady a spolky. V městě jsou kromě úřadu obecního, farního a školního, též c. k. okresní soud s listovním úřadem (6 úředníků), c. k. berní úřad (4), vrchní knížecí účtárna (19), správa velkostatku (5), c. k. poštovní a teleg. úřad a c. k. četnické stanoviště.

Spolků jest v Bučovicích, v městě, které má 3000 obyvatelů, více než dosti, r. 1861 totiž založen soukromý „Čtenářský spolek“, který teprve r. 1869 měl své stanovy úředně schválené a dal si jméno Občanská Beseda; má svou knihovnu o 840 svazcích; r. 1862 zpěvácký spolek „Hvězda“, r. 1866 Občanská záložna, která r. 1874 se přeměnila v záložnu s obmezeným ručením; r. 1866 Bratrská pokladna; r. 1870 spolek divadelních ochotníků s knihovnou; r. 1874 spolek dobrovolných hasičů; r. 1879 „Kasino“, spolek němec. kníž. úředníků; r. 1882 spolek vojenských vysloužilců; r. 1882 „Okrašlovací spolek“; r. 1883 „Osvěta“; dívčí vzdělávací spolek, má knihovnu; r. 1889 nemocenská pokladna pro dělníky; r. 1890 Sokolský spolek s knihovnou; r. 1890 spolek katolických tovaryšů s knihovnou; r. 1894 druhá záložna a spořitelna; r. 1897 včelařský spolek; r. 1899 hospodářské družstvo a odbor jednoty lidumilů na Moravě.

Kromě těchto posud trvajících byly zde tyto spolky, které již zanikly: Herní spolek, Potravní spolek „Úl“, Dělnický spolek „Svornost“, Dobročinný spolek dámský, Střelecký spolek.

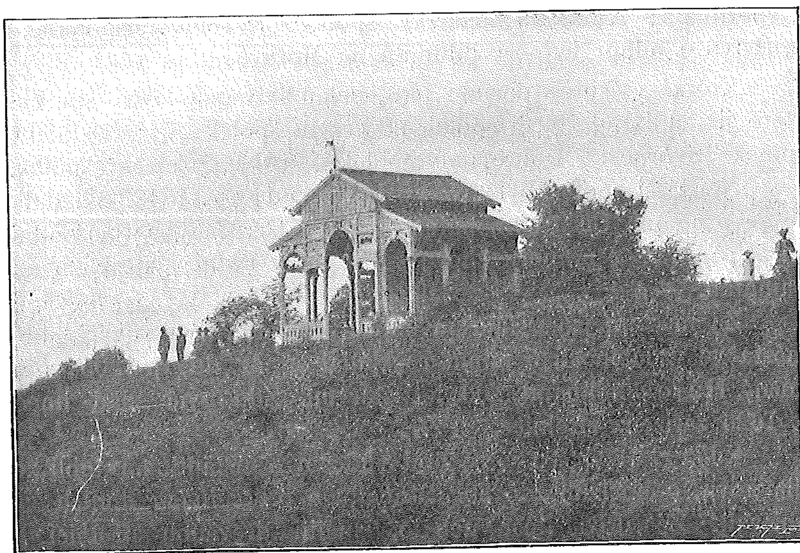
Nejstarší spolek byl „Národní garda“ r. 1848. Skládala se ze 3 setnin. Císařským patentem r. 1851 zrušeny byly národní gardy; obraz z praporu chová se dosud v radnici za sklem na památku. —

Za městem jsou Hájek a kopec Kalvarie. Severovýchodně města ve vzdálenosti 5 minut rozkládal se až do r. 1805 rozkošný Hájek s lipami 200 let starými. Zde byla snad hned r. 1626 zařízena střelnice.

Když r. 1805 Rusové pod vůdcem Konstantinem táhli ke Slavkovu, odpočívali zde 30. listopadu a při četných ohních se ohřívali. Že dříví dost nebylo, spálili dřevěnou střelnici a ploty, ale též staré lípy téměř všechny vykáceli a na oheň uložili. — R. 1819 úředníci zámečtí a měšťané vystavěli zde svým nákladem střelnici zděnou. Byly zde taneční sál, 2 vedlejší světnice, kuchyně a pak sklep ve vzdálenosti 50 krokův. Před sklepem pod starou košatou lipou, kterou Rusové nechali, zřízen byl dřevěný salon, v němž obecenstvo nedělního času tančívalo. R. 1826 nadlesní Bittner na místě lip nasázal ovocné i lesní stromy a podél chodníku do Hájku topole. Jím objeveny byly poblíž střelnice mineralní prameny, jichž se do roku 1828 ke koupelím používalo. Nyní po lázních není památky. V pozdějších letech střelnice zpustla, ovocné stromy byly vykáceny; nyní jest zase pěkně upravena. Konávají se tu veřejné slavnosti a výlety.

Kalvarie slove kopec, který zrovna za městem na sever. straně se zdvíhá. Starší jméno jeho jest Hradisko, poněvadž na kopci tom stával hrad, jehož valy lze ještě dosud viděti.

R. 1859 byla Kalvarie rozdělena na dvě části; západní od Hradiska připadla městu (jsou na díle tom nyní role), východní knížeti. R. 1884 kázal nynější kníže Jan svůj díl kopce upraviti na veřejný park. Věnoval na úpravu 16 tisíc zl. Jsou zde 3 besídky dřevěné, z nichž jedna stojí na místě starého rytířského hrádku, a mnoho lavic pro pohodlí hostův. Dříve pustý kopec jest nyní okrasou celého města.

Obraz 11. Hradisko nad Bučovicemi.

R. 1876 vystavěn byl na Kalvarii bratrstvem Nejsvětější Svátosti Oltářní a bratrstvem růžencové pobožnosti kříž. Po stranách jeho stojí v nadživotní velikosti obraz sv. Jana a Panny Marie na plechu malované a kolem 7 starých lip.

R. 1898 postavila obec na Kalvarii knížeti pomník, na němž jest tento nápis: „Vděčný lid města Bučovic svému dobrodinci Jeho Jasnosti knížeti Janu z Liechtensteinů, zakladateli těchto sadů. 1898“. — Kolem pomníku vysázeno 58 stromů; kníže toho roku měl 58 let.

Též pustý kopec za městem k Vicomělicům byl nákladem města akáty a ovocnými stromy posázen. —

K městu patří 2 samoty.

Lišecký mlýn náležel kdysi městu. Leží po pravé straně silnice okresní do Slavkova vedoucí na potoku Kozlanském, jemuž se zde říká Lišecký potok. — R. 1758 darovala jej obec vrchnosti za povolení, že směla na náměstí vystavěti jatky se sýpkou. Později byly zde i krámky obchodní; r. 1885 byla tato nepěkná ozdoba města odstraněna, a na místě tom sousoší sv. Cyrilla a Methoděje postaveno. Mlýn Lišecký vrchnost již dávno prodala; nyní jest majetkem soukromým.

Cihelna s domkem pro hlídače jest čtvrt hod. od města na jih u silnice do Klobouček vedoucí.

Bohdalice

(dle osob. jména Bohdal), farní ves 7·5 km severně Bučovic v malém dolíku 300 m nad mořem, leží při okresní silnici z Bučovic do Víškova a tvoří s osadou Manerovem katastralní a politickou obec se 4·96 km² půdy. Na počátku 17. století měly $1^7/_8$ lánů rolí a po válce 30leté zůstalo 28 m. I. tř., 28 m. II. tř. obděláno, a 9 měr I. třídy a 9 m. II. třídy bylo pustých. R. 1790 náleželo k osadě 150 jit. půdy.

V osadě jsou panský zámek a dvůr. Návsí prostranné tvoří spojení 3 okres. silnic. Gruntovníci jsou podél návsí, chalupníci v ulici Kučerovské a Bučovské. Tato má domky jen po jedné straně s pěknými zahrádkami před nimi; na druhé straně silnice jsou buď zahrádky se zeleninou neb pole. Zámek leží na severní straně návsí; pod ním jest dolní dvůr, za ním horní, na levé straně stáje, a na straně pravé zámecký park.

Před válkou 30letou měly Bohdalice 16 domů, z nichž po válce zůstalo 11 osedlých a 5 pustých; z těch 3 byly znovu osazeny, a 2 zůstaly po delší dobu neobydleny.

R. 1790 bylo zde 39 domů, 49 rodin, 229 obyvatelů;

1834 bylo 40 domů, 266 obyv.; 1853: 537 obyv. i s Manerovem; 1880: 50 domů, 361 ob.; 1890 i s Manerovem: 95 čísel, 153 rodin, 647 obyv., a sice v Boh. 454, v Manerově 193, náboženství katolického mimo 1 evangelíka a národnosti české.

Osada stála zajisté dávno již dříve, než se o ní v listinách r. 1368 děje zmínka. Toho roku měla Klára z Bohdalic svůj vdovský podíl 50 kop na zdejším dvoře připsaný, který Petru Hechtovi z Rosic prodala, a když ovdověla, vesnici, pokud jí náležela, mu přenechala. Že neměla celé osady, patrno z toho, že r. 1371 měl část dědiny Jaroš z Vicomělic. Dva roky později koupil Jan Svach z Milotic od Ondřeje ze Šarovic v Bohdalicích dvůr s 2 rolemi, 2 lány a celý patronát. Odtud psal se Jan Svach „z Bohdalic". Vedle něho měl zde část osady Jaroš z Bohdalic. R. 1412 prodal Jan Svach (?) statek svůj Lambertovi z Krumsína. — Ondřej z Pavlovic koupil r. 1413 dvůr v Bohd., r. 1415 od Lamberta z Krumsína statek v osadě té a r. 1420 od Jaroše z Bohdalic ještě 1 dvůr, pevnůstku zvanou Kopec (nyní pole Holý kopec směrem k Víškovu) a stal se pánem celé osady. Později Bohdalice staly se majetkem pánů ze Zástřizel; nelze však určiti ve kterém roce. Roku 1531 uvádí se na listině, že po smrti Filipa ze Zástřizel prodal jeho vnuk Procek dědinu Boh. se dvorem a patronátem Heraltovi ze Zástřizel. Zároveň s ním jmenuje se Mikuláš Doupovec z Doupova spoludržitelem Bohdalic.

R. 1601 prodány byly B. za 17.600 zl. mor. Ladislavovi z Lobkovic, který je r. 1612 přenechal Lukáši Dembinskému z Dembína. Dcera jeho Polyxena provdaná za hraběte z Vrbna prodala panství to r. 1638 koleji jezovitů v Olomouci za 20.000 zl. mor., a sice Bohdalice s pivovarem, Pavlovice, svobodný dvůr v dědině Heroticích, mlýn a pivovar, což teprve r. 1660 do desk zemských bylo zapsáno. R. 1661 i Kučerov zakoupila táž kolej a spojila osady tyto v jedno panství. Řád tento zůstal majitelem toho panství až do svého zrušení r. 1773, načež připadlo c. k. studijnímu fondu, jehož ředitelství panství to i s dědinou Kučerovem dne 31. března 1783 Rajmundu šlechtici Mannerovi prodalo za 111.008 zl. Ten zemřel r. 1790 zanechav po sobě 4 syny: Volfganga, Michala, Karla a Jana Nepom. Ti spravovali panství společně až do r. 1804, kdy je převzal druhorozený syn Michal za 268.000 zl. Byl to výborný hospodář. Za něho když bylo vojsko ruské a naše na pochodu do bitvy později u Slavkova svedené, přenocovali dne 29. listopadu 1805 v zámku ruský car Alexandr a u správce náš císař František I. Po Michalovi byl majetníkem panství Jan rytíř Manner, upřímný vlastenec a čestný člen a zakladatel několika českých spolků v Bučovicích a jinde. Nynějším jeho majitelem je syn jeho Arnošt říšský rytíř Manner.

Roboty pěší měl pololánník od nov. roku do sv. Jana Kř. týdně 2 dny jeté a 3 dny pěší, od sv. Jana do sv. Václava 5 dnů pěší a 1 den jeté a od sv. Václava do konce roku zase 2 dny a 3 dny pěší. Čtvrtník měl týdně $2^1/_2$ dne pěší roboty a jeté žádné. Krom toho odváděl čtvrtlánník okolo sv. Václava slepici a půl kopy vajec. Výkupného zaplatil čtvrtlánník 200 zl.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie stojí proti zámeckému dvoru. Bohdalice měly prastarý mateřský kostel, jak z nápisu na kalichu vidno. Do nedávna byla zde zachovalá agenda z dob Stanislava Pavlovského s nápisem „Agenda Ecclesiae Bohdalicensis 1586". Kostel později zanikl, snad za války 30leté, a osada přifařena byla do Kučerova, až r. 1785 zřízen zde lokální kostel. R. 1807 počal se nynější kostel stavěti a r. 1814 byl vysvěcen, r. 1859 byla fara za samostatnou prohlášena. Vedle kostela jest hrobka patronů, rytířů Mannerův.

Na hřbitově u kostela jest náhrobní kámen s nápisem, že r. 1505 pochován byl pán ze Zástřizel na Pavlovicích a Prusích. Za Bohdalicemi ke Kučerovu jest t. zv. Cyrillomethodějský kříž.

Farní pamětní kniha počíná se r. 1801 a založena jest P. Jos. Švestkou; matriky jsou od r. 1785. Zádušního jmění jest 5.698 zl. K farnosti patří Bohdalice, Manerov, Pavlovice, Kozlany a Něm. Malkovice. Hřbitov společný všem osadám jest u kostela. Desátku dával čtvrtník 5 snopů z kopy; výkupu zaplatil 81 zl. faře Kučerovské.

Škola založena roku 1780 bezpochyby velkostatkem.

R. 1874 rozšířena škola na dvojtřídní a 1887 na trojtřídní. R. 1847 bylo zde 176 žáků, r. 1895/6 již 256.

Žákovská knihovna má 120, učitelská 110 svazkův. Školní kroniku založil r. 1879 Josef Schlendrich, knihovnu učitelskou a žákovskou r. 1890 nynější nadučitel Konst. Andrýsek, jenž zde působí od r. 1886.

K obci zdejší přiškoleny jsou ještě Manerov, Pavlovice, Kozlany. Něm. Malkovice se r. 1890 vyškolily.

V obci jsou nyní jen čtvrtlánníci a domkáři. Jest zde 18 čtvrtlánů; na čtvrtlán počítá se 33 měřic pole. I s přilehlým Manerovem má obec jen 495·65 ha půdy. Jsou zde panský dvůr, pivovar, dříve i lihovar, 2 hospody, 3 obchody, 6 oprávněných

řemeslníkův. Dobytka bylo koncem r. 1897: koní 43, krav a jalovic 70, koz 42, prasat 60, úlů 15. Před lety vyráběla zde vrchnost z borovic v panském lese ve 4 pecech ročně 2—3 tisíce smoly, kolomazu.

Obecní majetek jest nepatrný, jen 6 měr rolí v ceně 700 zl. Nájem obecních pozemků činí jen 40 zl. — Příjem obecní r. 1897 činil 247·63 zl., vydání obnášelo 410·90 zl., přirážkou vybráno 155.53 zl. Pečeť obce jest dvojí. Stará má ve znaku radlici a kosíř (vinařský nůž), nová radlici a krojidlo. Obě mají nápis: „Obec Bohdalice".

V místě jsou poštovní úřad, četnické stanoviště, obvodní doktor, Čtenářský spolek.

Trati mají názvy: Podhrází, Písky, Hlíny, Lány, Petrles, Šajba, Chmelnice, Vinohrádek, pod Hekem (lesem) a jiné.

Na návrší kope se písek. Na Holém kopci stávala druhdy pevnůstka (tvrz); nyní nedaleko toho místa stojí povětrný mlýn. Jihozápadně osady stával v poli hostinec „Rváč".

Brankovice

(dle osob. jména Branek), městečko 11 km východně Bučovic, leží 260 m nad mořem v úzkém údolí na pravém břehu Litavy, která tu přijímá potok od Litenčic, u silnice z Bučovic do Střílek vedoucí; jest katastrální i politická obec se 12·42 km² rozlohy. — Dříve měly Brankovice $10^{12}/_{64}$ lánů, z nichž po válce 30leté 390 měr I. tř. a 780 měr II. třídy bylo pusto, do r. 1673 bylo nově obděláno pouze 38 měr I. a 77 měr II. třídy. — R. 1790 patřilo k obvodu obce 850 jiter rolí a 150 jiter luk.

Náves tvoří širokou ulici, v níž po stranách táhne se řada ovocných stromův. Osadou vedena jest r. 1898 okresní silnice do Nemochovic. Grunty stojí po obou stranách návsi a jsou vedle sebe v přímé čáře; chalupníci jsou většinou za potokem v ulici „v Chaloupkách".

Brankovice měly před válkou 30letou 61 domů, po válce zůstalo 30 domův obydlených, a v 8 se obyvatelé usadili na novo. Do roku 1673 bylo ještě 33 budov pustých, a sice 30 starých pustých a 3 nově pusté.

R. 1790 bylo zde 110 domů, 137 rodin a 700 duší; 1834 bylo 125 domů, 809 obyv.; 1890 180 domů, z nichž 1 neobydlený, 217 rodin, 930 obyv., všichni, mimo 7 židů, náboženství katolického a národnosti české.

Osada připomíná se r. 1348. Toho roku koupila Anna z Brankovic pro syna svého Bohunka králi zde náležející část osady. V následujících 100 letech vystřídali se tu četní páni, až r. 1481 Půta z Lichtenburka prodal panství Střílecké a k tomu náležející dědinu Brankovice s patronátem Janovi staršímu z Ojnic, jehož strýcové Jiří a Alex z Ojnic sídlem v Nevojicích statek ten spojili s Bohuslavicemi. R. 1494 jmenuje se Jiří z Ojnic majitelem Bohuslavic i spojených s nimi Brankovic. R. 1511 Tas z Ojnic spojil s Bohuslavicemi i Bučovice. Od toho roku jsou Brankovice spojeny s panstvím Bučovským, o jehož dalších pánech pojednáno jest při tomto městě.

Tas z Ojnic daroval roku 1511 obci les Chroustoví za poplatek při každých vánocech 5 kop grošů peněz dobrých, ty časy berných a při každém sv. Duše půl druhé kopy peněz a o sv. Martině 2 husy. Jak dlouho poplatek odváděn byl, neví se. Ku poctě tohoto dobrodince byla nazvána část obce „Tasov".

Tas z Ojnic přistoupil k bratrskému vyznání. R. 1552 Václav Černohorský z Boskovic dovolil Českým bratřím vystavěti si v obci modlitebnu. R. 1572 obdržela obec od vrchnosti rybník za roční náhradu, ale Jan Šembera daroval obci tento poplatek.

Z půllánu robotovali 3 koni v týdnu jeden den, čtvrtníci měli den pěší roboty v týdnu a chalupníci 20 dnů v celém roce. Robota vykoupena z půllánu 150 zl.

Kostel sv. Mikuláše na kopečku na sev. straně dědiny jest obklíčen zděným hřbitovem a postaven byl r. 1714 farářem Valent. Sobotou po většině z vlastního jeho jmění. Pravděpodobno, že stojí na místě starého, který bezpochyby zároveň vyhořel s farou, o které se ví, že 20. listopadu 1690 lehla popelem a taktéž od jmenovaného faráře z vlastního jeho jmění byla postavena. Chrám má hlavní oltář s obrazem sv. Mikuláše a 3 oltáře poboční, z nichž dva sv. Josefa a sv. Jeronyma z bývalého Kartouzského kláštera v Olomouci, třetí sv. Kříže z Uh. Hradiště pocházejí. Pod kostelem jest hrobka.

Varhany z r. 1842 za 510 zl. Na nízké věži jsou 3 zvony nově přelité, jež váží 509 kg, 269 kg a 149 kg. R. 1836 dán byl v kostele nový strop. R. 1654 daroval na udržování věčného světla kníže Eusebius z Lichtenštejna půllán. R. 1819 připadlo kostelu z dědictví po faráři Florianu Hanovi 493 zl., a r. 1821 věnovala selka Anna Matyášová na mešní nadací 1200 zl.

Obraz 12. Kostel v Brankovicích.

Když stará fara 1690 shořela, byla z peněz faráře Valent. Soboty postavena pěkná jednopatrová budova farní.

R. 1652 nechtěli farníci svému katol. faráři Matyáši Ostrovskému, jenž řídil zároveň filialku v Nemoticích a s nímž v rozepři

žili, nejen odváděti desátek, ale i kostel zavřeli a služby Boží mu vykonávati zbraňovali. Byl odvolán, a na jeho místo přišel N. Zamojský, rodem Polák, jenž brzy vystřídán byl Matějem Ign. Chvátalem.

Zvláštní zmínky zasluhuje dobrodinec zdejší, farář Valent. Sobota, jenž kromě výše naznačených darů založil ze svých peněz špitál pro 8 chudých s nadací 3500 zl., kterýž obnos vzrostl za jeho nástupce na 11.000 zl. Dobrodinec ten r. 1741 stal se farářem v Bučovicích.

Přifařeny jsou Brankovice, Malinky a část osady Hunkovic z okresu Zdounského; druhá část patří do Litenčic. Do r. 1758 i kuratie Nemotická byla odtud spravována.

Desátku platily se v Brankovicích z půllánu kopa rži a kopa ovsa; z přifařených ostatních osad kopa pšenice. Čtvrtník dával polovici. Desátek vykoupen byl rentou roční 640 zl. 54 kr. — Nyní patří k faře přes 30 jiter rolí, několik jiter luk a 50 jiter lesa. Kostelu náleží 30 jiter rolí.

R. 1672 neměly Brankovice ještě školy, a tak zvaný kantor vyučoval jen soukromě několik hochův. R. 1765 připomíná se zde učitel Martin Hanisch, který zde působil 37 let do r. 1792. R. 1828 postavil patron kníže z Lichtenštejna pěknou školu o jednom poschodí. Nynější čtyřtřídní škola postavena na místě staré r. 1886 nákladem obcí Brankovic a Malinek za 24.000 zl.

R. 1860 patřilo ke škole 152 žáků, r. 1895 6 212 žákův. Knihovna učitelská měla 51, žákovská 106 svazků; fond školní 100 zl. Učitelé působí zde 4 a učitelka žen. prací. Nadučitel jest zároveň správcem hospodář. pokračovacího kursu.

K obvodu obce náleží 1242·35 ha půdy, z nichž 61 arů jest neplodno. Obyvatelé živí se rolnictvím, jest zde 53 usedlostí selských, a sice 20 čtvrtlánů, 28 půllánů, 3 tříčtvrtlány a 2 celolány a přes 120 domkářův. Ku čtvrtlánu se počítá 30 měřic pozemkův. Kníže jest majetníkem 2 vrchů: Hanačova a Cvekova, které do nedávna porostlé byly lesem, nyní proměněny jsou v pole. — Řemeslníků jest zde 16, dělníků průmyslových 13. — R. 1694 byl zdejší mlýn od dědiců Procházkových vrchností koupen za 250 zl. a r. 1695 zase dán do nájmu. Druhý mlýn jest na potoku Střileckém.

Obec má svého majetku 335 měr rolí, 27 měr luk, 135 měr pastvin, 490 měr lesa, náleží jí hostinec, kovárna, pastouška a špitál. Přibližná cena všeho 23 tisíc zlatých.

Obecní příjem r. 1894 činil 2212 zl., vydání bylo 4536 zl.

Dne 2. února 1899 prohlášeny byly Brankovice za městečko.

Od r. 1892 konají se zde dvakráte ročně výroční trhy. Hasičský spolek založen r. 1895 a následujícího roku hospodářský spolek pro okres Bučovský se sídlem v Brankovicích. Jiné spolky jsou zde: čtenářský, střelecký, družstvo pro kontrolní váhu, sídlo okres. družstva pro zvelebení dobytka, záloženský a spořitelní spolek dle vzoru Raiffeisenova. Veřejná lidová knihovna má 127 svazkův. V místě jsou poštovní úřad, četnické stanoviště, a před osadou stanice společnosti státní dráhy.

R. 1831 a 1832, hlavně však 1836, zuřila zde cholera, že po dva měsíce denně 10—14 lidí umíralo, též r. 1866.

Na jižní straně osady jest Hrádek, široká nasypaná homole z neznámé doby, v níž nalezeny byly kosti. Před osadou stojí o samotě 2 chaloupky a dílna zámečnická.

Na trati v Žarůškách stávala před válkou 30letou osada Žárošky; 210 měr polí s ní zpustlo.

V obci narodil se Jos. Masařík, professor a spisovatel v Praze.

Čerčín,

dříve Černčín (dle osob. jména Črnek), ves $1^1/_2$ km severových. Bučovic v úžlabí mezi dvěma kopci, jest katastrální i politická obec s 2·90 km² rozlohy. K obci té náleželo druhdy $13^1/_4$ lánu rolí. Po válce 30leté bylo jen 5 domů nově osedlých, a 19 zůstalo pustých. Byla tedy válkou téměř celá dědina zničena. Pozemky poddanské od pustých domů připojeny byly k panskému dvoru (180 měr). R. 1790 náleželo k obvodu obce 320 j. rolí. R. 1790 bylo zde 41 domů, 48 rodin a 225 duší; 1834 bylo 40 domů, 285 obyv.; 1880: 74 domů, 411 ob.; 1890: 78 čísel, 89 rodin, 399 obyvatelů, katolíků, Čechův.

Osada náležela před zrušením roboty dvěma panstvím: menší díl osady se dvorem k panství Bučovskému, větší díl osadníků k panství Hvězdlickému. Černčin ponejprv se

v listinách připomíná r. 1351, kdy Zdeněk z Klobouček postoupil osady Klobouček a v Čerčíně 5 lánů, 8 dvorův a mlýna Bučkovi z Nedachlebic. R. 1387 dala Kateřina ze Ždánic díl vesnice té klášteru Augustinskému. R. 1390 koupil královnin panenský klášter na St. Brně od Řivína z Rozčítek (Roštitek) zdejší dvůr s rolemi za 120 kop grošův, a dva roky později zastavil Jan ze Šternberka zbytek té vesnice Babianovi z Vážan za 15 kop. Od těch dob nelze o vesnici nic zjistiti až do r. 1700, kdy Jiří Košinský z Košína, c. k. rada a tajný sekretář české dvorní kanceláře, svůj podíl na statku v Čerčíně, který byl od panen. kláštera odkoupil, nejstaršímu synu svému Cyrillovi přenechal. Ten zemřel svoboden, a bratři jeho Václav a Dionys prodali tento díl vesnice (tvrz č. sídlo rytířské, dvůr, 2 půllány) r. 1707 Janu Adamovi knížeti z Lichtenštejna za 16.000 zl. rýn. R. 1729 prodalo panství Bučovské statek Čerčín baronu Gillerovi za 12.500 zl. a r. 1760 opět statek ten koupilo za 11.200 zl. a jako allodium k panství Bučovskému připojilo. — Druhý díl osady, který kdysi Janovi ze Šternberka náležel, přešel v majetek panství Hvězdlického.

R. 1786 byl dvůr zdejší, který náležel panství Hvězdlickému, zrušen a mezi 3 usedlé rozdělen. Dvůr panství Bučovského stojí.

Robota byla nestejná. V části Bučovské bylo 7 pololánův. Jeden pololánník 2 dny v týdnu vozíval vrchnostenské úředníky, z ostatních 6 pololánníků měl každý jen 2 dny týdně roboty pěší. — V části Hvězdlické pololánník robotoval týdně $1^1/_2$ dne párem koní a 2 dny týdně ruční prací ve žně; čtvrtník měl týdně 2 dny pěší roboty, a domkáři jedni 13 a jedni 26 dnů ročně.

Osada přifařena jest do Bučovic. Na návsi vystavěna jest kaple se zvonicí.

Děti chodí do školy Bučovské.

Obec má 4 jitra 438□° rolí, 4 j. 6□° luk a 7 j. 364□° pastvin v ceně 3400 zl. Příjem obecní r. 1897 dělal 580 zl. 55 kr., vydání 498 zl. 27 kr., obec. přirážka byla 10%.

Obecní pečeť nová má ve znaku strom, hrábě a kosu a nese nápis: „Obec Čerčín". — Stará pečeť, jíž se hned za vrchnostenských časův užívalo, má ve znaku strom, hrábě, kosu, radlici a 2 vinné keře; nápis zní: „Obecz Czernecka".

Dne 29. června 1835 vyhořel celý Čerčín, r. 1840 shořelo 7 stodol a 1867 24 čísel. R. 1866 byla zde také cholera.

V obci jsou nyní jen 3 pololánníci a 5 čtvrtníků; ostatní grunty jsou již rozděleny. Do nedávna bylo v obci 9 půllánův a 17 čtvrtlánův. Na čtvrt počítá se 23 měr.

Velká část obyvatelstva pracuje v dílnách Bučovských; r. 1897 bylo v nemocenské pokladně zapsáno 66 dělníků (50 muž. a 16 žen.). — V obci jsou 2 obchody, 4 řemeslníci, 2 hospody, panský dvůr, a za osadou cihelna.

Hned za osadou pne se na návrší Čerčínský les, jenž táhne se až k Uhřicům.

Dobročkovice,

vlastně Dobroškovice (dle osob. jména Dobrošek) leží v dolině pod kopcem 292 m nad mořem 8 km severových. Bučovic, jsou katastrální a politická obec s 5·02 km² rozlohy. Na počátku 17. století náleželo k osadě $7^3/_4$ lánu pole, ale po válce 30leté jen 20 měr I. tř. a 40 měr II. tř. bylo nově obděláno, a 280 m. I. a 560 m. II. tř. zůstalo ještě dlouho pusto.

Domů před válkou bylo v osadě 44, po válce zůstalo pouze 11 osedlých; později byly ještě 4 nově osazeny, z nichž 1 znovu zpustl Do r. 1673 bylo starých pustých domů 29 a 1 nově pusté stavení.

R. 1834 bylo zde 92 domů, 458 ob.; 1880: 114 domů, 519 ob.; 1890: 115 čís., z nich 2 neosazena, 121 rodin, 587 ob., náboženství, mimo 4 židy, katolického a národnosti české.

První zmínka o dědině činí se r. 1348; toho roku vystavěl Mikeš ze Zástřizel, pán v Dobročkovicích, zdejší kostel. Roku 1355 jmenují se majetníky osady bratři Lucek a Jan z Dobročkovic. R. 1545 byl pánem osady Hynek Pacák z Pačlavic a na Šardičkách. R. 1558 Záviš z Víckova, který r. 1569 Dobročkovice, Nesovice a hrad Nové Zámky bratru svému Přemkovi v závěti přenechal. — R. 1671 koupil Jan svob. pán z Dippenthala Dobročkovice, Nesovice, pustou ves Rezku Lhotu se mlýny, dvory a spojil je s Milonicemi; stala se tedy osada majetkem pánů z Milonic (viz Milonice!). Konečně po mnohých změnách stala se osada r. 1780 majetkem pánů z Bučovic. Kníže

Frant. Jos. z Lichtenštejna koupil r. 1780 panství Milonské, k němuž náležely i Dobročkovice, a spojil je s panstvím Bučovským.

Robota byla taková, jak popsáno u Milonic; rovněž i výkup byl podobný.

Osada přifařena jest do Milonic, ale druhdy bývala zde fara samostatná, která se již uvádí r. 1409. Kostel vystavěn byl r. 1348. K faře patřil půllán s lukou. Nynější kostel Všech Svatých jest filiálním; fara dávno jest již sbořena, a zahrada farín v pole proměněna. Kdy přestal býti kostel farním a kdy fara sbořena, nelze udati. — V „Inventáři" kostela Milonského z r. 1804 zmiňuje se pisatel o pověsti, dle níž farář Dobročkovský před několika sty lety fary se pro stáří vzdal a přijal fundaci u sv. Mořice v Olomouci, kterou byl založil. Fundace ta má prý název „Dobročkovská".

Obraz 13. Znak Hynka Pacáka z Pačlavic.

Kostel zdejší na kopečku stojící byl za faráře Jestřabského z Milonic rozšířen přístavbou presbytáře a sakristie.

Náhrobní kámen, jenž nyní jest v chodbě chrámové, býval před oltářem a má nápis:

Letha Panie § 1. § 5. § 4. § 5. § umrzel gest urozeny wladyka Pan Hynek Paczak z Paczlawicz a na Ssardiczkach gehoz dussy pan Buoh racz milostywy bejti. — A tu take lezy Jan a dwa Waczlawowy bratrzy wlastni a synowe swrchu psaneho pana Hynka. — Letha 1 § 5. § 5. § 8. § we cztwrtek po poczeti panny Marye umrzela gest zena panie Markyta z Wopatowa manzielka wlastni tehoz pana Hynka a Dorotha dcera gych. — Pan Buoh racz dussym gegich milostiw bejti.

Zvony jsou dva, z nichž větší sv. Josefa a Jana Nep. byl posvěcen r. 1716. Kříže kamenné jsou dva: jeden před kostelem, druhý za vesnicí u cesty do Milonic a pak 1 dřevěný.

Desátek poznačen jest u Milonic.

Školu vlastní a samostatnou mají Dobročkovice teprve od r. 1873. Školní budova uprostřed vsi jest vystavěna r. 1876. Dříve byla zde škola jen exkurendní, a učitel z Milonic docházíval sem vyučovat; od r. 1854 činil tak ml. učitel. Nyní jest škola dvojtřídní. R. 1895/6 bylo 108 žákův. Knihovna učitelská měla 42, žákovská 129 svazkův.

K obvodu obce náleží 501·72 ha půdy, z nichž 103 ary jsou neúrodné.

Obyvatelé živí se rolnictvím. Oprávněných řemeslníků jest zde 10; mnozí dělníci pracují v Bučovicích a v Brně. V obci jsou 2 hospody, za osadou cihelna, a na návrší dřevěný povětrný mlýn.

Rolníků jest v obci 31: pololánníků 16, čtvrtlánníků 15; na čtvrtlán počítá se 30 měřic.

Obecních pozemků 145 měr rolí, 19 m. luk a 34 m. pastvin v ceně 14.400 zl. — Obecní příjem dělal 3022 zl., vydání 3226 zl.

Pečeť stará má ve znaku radlici v zemi zarytou a kolem nápis: „Obec Dobročkovic“; nová znaku nemá. Nápis její zní: „Obecní úřad v Dobročkovicích, pol. okr. Vyškov“.

V Dobročkovicích má sídlo kontrib. záložna Novozámská, jež má jmění 11·319 zl. a reservního fondu 45 zl.; členů jest 66. Spolků v obci není.

U Dobročkovic učiněny velmi vzácné nálezy starožitné, bronzové a zlaté, mezi nimi zlaté náušnice, uschované v zemském museu Brněnském.

Dražovice,

dříve Dražejovice (dle osob. jména Dražej), farní ves 6·5 km severozápadně Bučovic ležící v malém údolí po obou stranách potoka téhož jména 270 m nad mořem, jest katastrální a politická obec se 6·43 km² půdy. Na počátku 17. století bylo zde

$5^{14}/_{64}$ lánů rolí, z nichž po 30leté válce bylo nově obděláno 135 m. II. a 67 m. III. třídy; r. 1673 bylo ještě 40 m. II. a 20 m. III. tř. pustých. R. 1790 náleželo k osadě 350 jiter rolí.

Osadu protéká potok, který nedaleko za dědinou v Dražovském hájku se prýští a tvoří v dědině 2 rybníčky. Teče ke Komořanům a vlévá se do Rakůvky.

Dražovice činí dojem zámožné osady hanácké. Domky jsou pěkné a čisté. Horní konec osady a návrší u kostela a za ním posázeny jsou ovocným stromovím. Podobně jsou ovocné stromy vysázeny i po stranách cesty do Letonic.

Na počátku 17. století bylo zde 33 domů; po válce 30leté bylo jen 10 osedlých a 23 pustých. Z těch do r. 1673 bylo ještě 9 nově osazeno, a 2 zase na novo zpustly, tak že roku toho bylo 14 domů ještě neosazených.

R. 1790 bylo zde: 89 domů, 111 rodin, 468 obyv.; 1880: 109 domů, 537 obyv.; r. 1890: 116 domů, 130 rodin, 568 obyv., náboženství katolického, národnosti české.

Dražovice náležely r. 1131 z části proboštství Svatováclavskému v Olomouci a r. 1295 patřily již celé biskupství Olomouckému, při němž stále zůstaly. Osada bývala však udělována v léno, jak patrno z udání, že r. 1295 udělil ji biskup Theodorich svému maršálkovi Soběslavu z Holešova. Od r. 1465 patřila osada k panství Vîškovskému, které náleží též arcib. Olomouckým.

Když r. 1786 byl zdejší panský dvůr zrušen, byla dědina značně na pozemcích panských rozšířena a zvětšena, neboť byla tato země rozdělena mezi 27 nově usedlých.

Robota byla velmi mírná. Třičtvrtníci byli povinni odvézti každý na panství Vîškovském 6 sáhů dříví a 4 klády z lesů nejdále 1 hodinu vzdálených. Pololánníci obstarávali některé práce hospodářské, jako: házeli příkopy, spravovali mosty a pod., a sice po 6 dnů ročně. Domkáři nadháněli při honech, nebo vodívali vojsko, když bylo na pochodu, na císařskou silnici. Jiných závazků nebylo.

V osadě před dávnými již časy bývala fara. Starý kostel sv. Jana Křtitele vně osady na návrší byl okolo r. 1645 Švédy zbořen; nový r. 1729 vystavěl patron kardinal kníže biskup Volfgang hrabě Schrattenbach.

Byl malý a brzy nestačil. R. 1889 byl na témž místě nákladem farnosti a přičiněním faráře Jos. Fuska, nyní děkana

v Příboře, a nynějšího faráře Dr. Ant. Stojana, krásný nový kostel vystavěn a 26. srpna 1889 biskupem Dr. Fr. Bauerem posvěcen. Má 3 oltáře: Sv. Jana Křtitele (hlavní), Panny Marie Pomocné, sv. Ondřeje. Uvnitř jest vkusně vymalován a svatými obrazy z dějin moravských a českých ozdoben. Nad oltáři jsou tyto české nápisy: „Učiň srdce mé dle srdce Svého; — Pomocnice křesťanů, oroduj za nás! — Sv. Ondřeji, oroduj za nás!— Panno Marie Svatohostýnská, opatruj naši vlast!"

Hřbitov se rozkládá kolem kostela.

Nynější farní budova byla již r. 1793 na poschodí vystavěna. Prvým farářem jmenuje se r. 1382 P. Grazius. I za doby náboženských převratů zůstalo obyvatelstvo přičiněním patronů, biskupů Olomouckých, katolickým. Když kostel byl za faráře Pisalovského Švédy zničen, přidělena byla r. 1652 zdejší kuracie do St. Rousinova.

Za faráře Jana Gerlicha (1789—1813) byly farní kuchyně a sklep koncem listopadu 1805 vypleněny francouzským vojskem. Dne 4. prosince přenocoval na faře Napoleon s 5 důstojníky. Dne 6. prosince byla fara docela vypleněna druhým francouzským oddílem, jenž se tu zastavil.

Nyní jest zde farářem Dr. Ant. Cyrill Stojan, konst. rada a říšský poslanec. Narozen 22. května 1851 v Beňově u Přerova, studoval gymn. v Příboře, Kroměříži a bohosloví v Olomouci. R. 1876 byl vysvěcen. Působil v Šimberku, Příboře, Veřovicích, Svébohově a nyní v Dražovicích.

R. 1886 byl spoluzakladatelem čes. gymnasia v Příboře, které po 3 měsících bylo zrušeno, a spoluzakladatelem školy košíkářské, průmyslové, spolku hospodářského a lidumilných spolkův. V Příboře byl otcem chudých studentův. — Jeho přičiněním znovu zřízeny a obnoveny byly z dobrovolných sbírek svatyně na Hostýně, na Velehradě, v Hodslavicích a jinde.

R. 1897 zvolen byl za V. kurii za skupinu Kroměřížskou poslancem na říš. radu. Jest čestným občanem města Příbora a jiných obcí. —

Do Dražovic přifařeny jsou Podbřežice; do r. 1851 náležely sem i Letonice.

Škola byla v osadě již dávno. Stará školní budova stála pod kostelem a byla r. 1815 nově vystavěna. Zatím učilo se nějaký čas v čís. 28. na Ovčírně (ulice). V druhé školní budově

bylo vyučováno až do r. 1898. Toho roku vystavěna nová dvojtřídní škola nákladem 12.000 zl.

Dle ústního podání byl zde prvým učitelem od r. 1780 jakýsi Novotný, a po něm Jan Sedláček, později Petr Beneš 22 let (za něho vystavěna druhá školní budova), Fr. Wittek 18 let, Jos. Kovář 12 let, Karel Březovský 30 let (od r. 1857 do 1887), od r. 1890 Jan Bureš.

R. 1856 dostával učitel za vyučování a za varhanictví asi 200·49 zl. v naturaliích.

R. 1876 byly naturalie za varhanictví vykoupeny. Úrok z obligací peněz těch činí z Dražovic 42 zl., z Podbřežic 8·50 zl.

Do r. 1838 byly sem přiškoleny Letonice a do r 1877 Podbřežice.

R. 1896/7 byli zde 102 žáci. Žákovská knihovna měla 150, učitelská 30 svazkův. Při škole byl i hosp. pokračovací běh.

K obvodu obce náleží 643·34 ha půdy, z nichž 69 arů půdy neplodné.

V osadě jest čtrnáct tříčtvrtníků, 15 čtvrtlánníků; na čtvrtlán počítá se 30 měřic. — Oprávněných řemeslníků jest 7, smíšené obchody 2, hospody 2 a mlýn.

Obecních pozemkův i s lukami jest 54 jiter 530□° v ceně 12 tisíc zl. Příjem obecní r. 1897 dělal 1030 zl. 73 kr., vydání 2063 zl. 1 kr; přirážka byla 42%.

Pečeť má ve znaku slunce a kolem nápis: „Obecní úřad Dražovice".

Neštěstí stihlo obec několikráte R. 1836, 1850, 1851 a 1866 byla zde cholera; v posledním roce zemřelo přes 10% lidí. — R. 1866 o malých hodech vyhořela 4 čísla, a r. 1878 velkým požárem zničeno bylo 22 domův a 5 stodol.

Spolky jsou zde hasičský a záložna Raiffeisenova.

Nové Hvězdlice,*)

městečko ležící 8 km severovýchodně Bučovic v kotlince kopci obklopené, kterou protéká potok Hvězdlička, 300 m nad mořem,

*) Zdá se, že jméno Hvězdlice jest původně čísla jednotného, značíc osadu v podobě hvězdy neb hvězdice. Když postupem času podle sebe dvě Hvězdlice povstaly, Stará i Nová, jméno Hvězdlice skláněno množným číslem. (Srov. Mor. a Něm. Libiny.)

jest politická i katastrální osada 7·49 km² rozlohy. R. 1790 patřilo k obci 280 jiter rolí.

Osadou táhne se okresní silnice z Bohdalic do Chvalkovic, Litenčic a ke Kroměříži. Po obou stranách silnice, jakož i kolem obdélného náměstí jsou stavení selská; stará z vepřovic, nová z cihel. Domkáři usazeni jsou ve Hlinníku, bývalé to cihelně, a podél cesty k Bučovicům vedoucí; starých domků jest 8; ostatní vznikly v novější době a jsou stavěny z vepřovic.

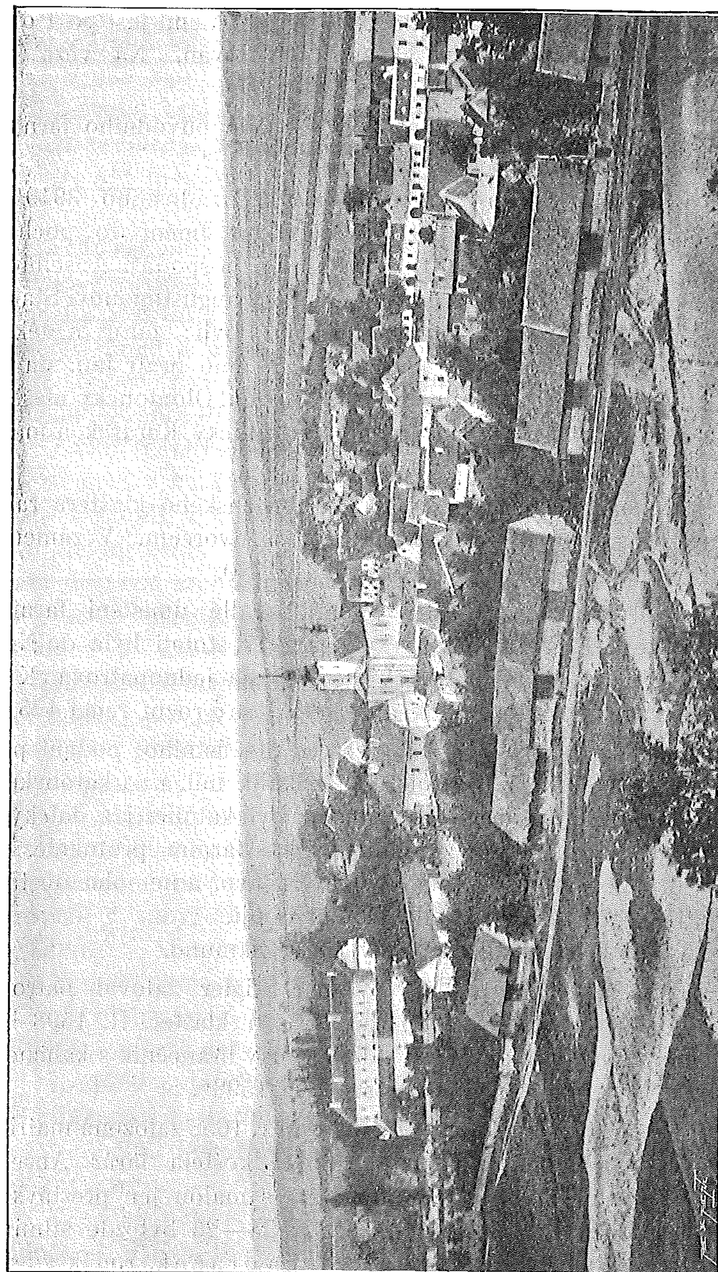
V předu osady mezi silnicí okresní a cestou do Bučovic jest panský zámek se zahradou; od něho cestou oddělena je fara. Proti faře stojí kostel, a vedle něho škola.

R. 1790 bylo zde 96 domů, 114 rodin, 600 duší; r. 1834 bylo 119 domů se 700 obyvateli; 1880: 790; 1890: i se samotou Zdravá Voda 142 čísel, z nich 6 neobydlených, 178 rodin, 797 obyv., Čechův a katolíků, mimo 4 židy.

O této osadě první zmínka se činí r. 1263—1297, kdy Zášit z Hvězdlic, komorník Brněnský, uvádí se na listinách jako svědek. R. 1353 byla již osada městečkem; neboť toho roku Bernart z Cimburka prodal městečko Hvězdlice s tvrzí a dědinu Olomučany s mlýny a 2 dvory bratrovi svému Albertovi. R. 1411 na den 10 tisíc rytířů prodal Albert z Cimburka městečko Hvězdlice s blízkou vesnicí Mladé Hvězdlice (na místě nynější Zadní ulice městečka), 3 dvory, role, 2 rybníky, mlýny, tvrz (Hvězdlici) nad městečkem, jakož i dědinu Staré Hvězdlice s patronátem a s 2 dvory klášteru sv. Tomáše v Brně, a od toho času zůstali Augustiniáni zmíněného kláštera, kteří se později přestěhovali do Králové kláštera na St. Brno, pány tohoto panství.

V osadě byli starší robotníci usedlí (gruntovní) a pak dominikální; pozemky těchto povstaly z panských niv. Obyvatelé osady byli dávno od těžkých robot osvobozeni. Hned r. 1573 stalo se vyrovnání, dle něhož osadníci měli vrchnosti obdělávati jen 3 lány ke dvoru patřící a z lánů těch sklízeti úrodu a do dvora dovážeti. Dále povinni byli pšenici, žito a oves vrchnosti bezplatně do Brna dovážeti a z každé várky piva 4 bílé groše poplatku odevzdati a za používání panského lesa 13 zl. a 10 grošů mor. složiti.

Farní kostel sv. Jakuba Vel. vystavěn byl za preláta Matouše Perčra v letech 1770—1773. Před tím stával malý

Obraz 14. Nové Hvězdlice.

kostelík na místě nynější školy. Nad 2 sakristiemi jest po 1 oratoriu. R. 1897 byl kostel vkusně vymalován. Na věži jest 5 menších zvonův.

Hřbitov jest ve St. Hvězdlicích kolem původního farního chrámu.

Kostel má vlastního jmění 14.964 zl., zádušního 3949 zl. Chudobinský ústav má 5313 zl. majetku. Jmění to pochází většinou z dědictví po faráři a dobrém hospodáři Anselmovi Lihnovi, rodáku slezském a sekularisovaném augustiniánovi Starobrněnském. Dalšími dobrodinci chrámu byli: farář a děkan Víškovský Matouš Jankula, rodák zdejší, a jeho bratr Jan; darovali r. 1617 půllán na mešní nadaci; r. 1751 dal Olomoucký měšťan Vavřín Habrda 300 zl.; 1842 úředník Hvězdlický Karásek a manželka jeho Františka 600 zl. a jiní.

Patronem kostela jest opat Starobrněnského kláštera řádu sv. Augustina. Má zde pěkný zámeček se dvorcem. V zámecké kapličce může se mše sv. sloužiti od r. 1780.

Fara byla dle ústního podání a dle umístění farních pozemků ve St. Hvězdlicích, a ku konci 17. století byla do Nov. Hvězdlic přeložena. Farní budova jest pěkná jednopatrová. K ní náleží 123 měr rolí, 15 m. luk a 42 měr lesa; roční renta 425 zl.

Hvězdlice byly vždy katolické, a dle ústního podání přisluhoval zdejší farář v 16. století na několik mil, a na katolickém hřbitově ve St. Hvězdlicích pochováváni byli katolíci i z dalekých osad. Jen o faráři Jiljím zapsáno jest ve farním protokole, že r. 1427 přidal se k učení Wiklefovu a Husovu, a nemoha obstáti, utekl do Tovačova, kdež podával pod obojí.

Po něm následoval katolický farář Zikmund.

Matyáš Anderle a po něm Sylvestr Stigler žalovali patrona kostelního, že farní les r. 1588 zabral pro klášter. R. 1598 byl nucen les vrátiti. Z té doby jest u lesa veliký hranečník s kalichem a s nápisem: „Sylvestr Stigler parochus 1598“.

Farářem Konstantinem Kolnovským r. 1658 založené matriky jsou posud uchovány. — Dobrodinec kostela farář Anselm Líhn působil zde od r. 1796 do 1824 s malou jen přestávkou a r. 1806 založil pamětní knihu. Od 1824—26 byl zde administratorem kaplan Víškovský, Jakub Dvořáček, rodák zdejší. Od r. 1888 jest zde farářem P. Jan Kyjánek.

K farnosti náležejí Staré a Nové Hvězdlice, kolonie Zdravá Voda a Dolní mlýn; farníků jest 1007, 4 židé. R. 1860 bylo ve farnosti 988 katol. a 8 židův.

Desátku bral farář od 8 sedláků dvanáctý snop, od ostatních 51 měr pšenice a tolikéž ovsa. Desátek vykoupen 425 zl.

Škola bývala zde od dávna, bývala v domku s č. 108. vedle nynější školní budovy. V památníku školním se připomíná, že r. 1713 ustanoven učitelem Matouš Jan Parsiš (Paříž) za těchto podmínek: „Učitel snažiž se, by povinnosti při kostele dle římsko-katolické církve co nejhorlivěji plnil, mládež v náboženství, počtech, čtení a psaní vyučoval, pohřbů se súčastnil, důst. p. faráři věrnost, poslušnost a úctu osvědčoval a dle předepsaného způsobu se choval“.

Za to se mu dostalo: na penězích 15 zl., pšenice 4 míry, žita 20 měr, z každé obecní várky „co pivo ke stolu“ 1 vědro, másla 1 žejdlík od každé usedlé (hospodyně). Za zpívané officium defunctorum 1 zl. 30 kr. a za každý pohřeb 18 kr. Zároveň dostával zmíněný učitel od každého usedlého obou obcí jeden snop pšenice za to, by, až hodiny budou na kostele, bezplatně je natahoval. Od panství dostával 4 sáhy tvrdého a 2 sáhy měkkého dříví, $1^1/_2$ míry pšenice, $1^1/_2$ míry žita, půl míry čočky, půl míry hrachu, půl míry prosa a 2 bečky piva z panského pivovaru. Deputát byl obnosem 1440 zl. 14 kr. konv. mince vykoupen.

Na základě fassí z r. 1857 byl důchod učitele takto upraven na 292 zl. $87^1/_2$ kr.

Kromě toho dostával 7 sáhů dříví, k čemuž velkostatek přispíval 2 sáhy, Nové Hvězdlice $4^8/_{12}$ sáhu, Staré Hvězdlice $^4/_{12}$ sáhu.

Nynější škola byla vystavěna r. 1802 na místě starého kostela za 2625 zl.; r. 1878 rozšířena na dvojtřídní a r. 1891 na trojtřídní. Ke škole zdejší náleží celá farnost.

R. 1860 bylo 135 žáků, r. 1895/6 188.

Učitelská knihovna má 157, žákovská 270 svazkův.

Nadučitel Petr Beneš zřídil zde i hospodářský pokračovací kurs.

K obci náleží 749·22 ha půdy, z nichž 3 ary jsou neplodné. – Roku 1834 měli poddaní 368 jiter rolí, 30 jiter luk a zahrad, 57 jiter pastvin a 282 jiter lesa.

Trati slovou: Kopaniny, Klč (bývalý les), Sobánky, Souhrazdy, Stará hora, Močidla, Kamenné, Podomí, Nívky, Hlavy, Korytná. — Lesy mají názvy: Borky, Opalí, Hradenec, Čelonín, Bukovina, Boří.

Obec má majetku 43 jiter rolí, $1^1/_3$ jitra luk, $4^1/_3$ jitra lesa, 46 jiter pastvin, 17 jiter cest, 21 jiter potoků, v ceně 12.900 zl. — Příjem obecní dělal r. 1894 3862 zl. 94 kr., vydání 3826 zl. 99 kr. — Přirážka obecní činila 18%.

Pečeť obecní má ve znaku hvězdu v tmavém poli a kolem ní nápis: „Obecní úřad městyse Nové Hvězdlice". — Stará latinská pečeť má ve znaku šestipaprskovou hvězdu, kolem níž vine se had. Málo čitelný nápis zní snad takto: „Sigillum oppidi Hwezlicensis."

Obec měla hrdelní právo, a do nedávna vystrkovala se před trhem ruka s mečem. A vrch nad zámkem slove posud „na Spravedlnosti". Kostel, fara a náměstí bývalo městečko, Zadní ulice byla dědinou, „Mladé Hvězdlice" zvanou, která splynula později s městečkem v celek.

Výroční trhy bývají zde čtyřikráte do roka: v pondělí po jméně Ježíš, po sv. Trojici, po Andělu Strážci a sv. Martině, po každém trhu v úterý je dobytčí trh.

Usedlých jest 52, a sice: čtvrtlánníků 30, pololánníků 22; ke čtvrli počítá se 25 měřic půdy. Domkáři jsou většinou tkalci; 4 faktoři přijímají od dělníků utkané sukno a odvážejí je do Brna. Samostatných řemeslníků jest zde 20, dále 2 mlýny a cihelna. Hospody jsou 2 a obchody 4. Roku 1860 byl zde ještě pivovar, palírna a lázně. Dříve řemeslo zde kvetlo více, byli zde toufaři, olejkáři, cech obuvnický, kolářský, kovářský, krejčovský a bednářský.

Neštěstí zastihlo tuto obec často. R. 1771 bylo draho, že lidé hladem umírali; r. 1773 velké krupobití, 1805 Francouzové zde nadělali mnoho škody; jen farář si čítal škody na 4000 zl. R. 1809 zase městečko zpustošeno Francouzi. R. 1813 povodeň, jakož i roku následujícího. R. 1817 draho; pšenice za 30 zl. R. 1836 zuřila zde cholera, zemřelo 98 osob dne 15.—20., září také farář Frant. Geissler, učitel Fr. Reitr, jeho choť, ml. učitel Antonín Adam.

V obci jsou poštovní úřad a obvodní lékař.

R. 1870 zřízena záložna s neobmezeným ručením přičiněním faráře Jos. Novotného, správce panství Jos. Nováčka a tkalců

zdejších. Občanská záložna má jmění a vkladův úhrnem 451.560 zl. Členů jest 1438. Kontribučenský fond, který do r. 1897 byl v Kozlanech, má jmění 60.360 zl. $24^1/_2$ kr. — Dále jsou v obci zpěvácko-čtenářský spolek „Hvězda", veteránský spolek a spolek hasičský.

Nejstarší rodiny hned z r. 1658 jsou zde: Blašta, Jakeš, Kudlička, Dížka, Palčík, Němec, Habrda, Dvořáček, Opluštil, Hanák, Závodný, Hubáček, Handlíř.

Z rodáků zdejších jmenujeme Dra. Jana Venhudu, lékaře ve Vískově a předsedu Matice gymnasijní tamže.

Na jižní straně městečka jest kopec Kalvarie, který slul dříve Holá Manda (kopec bez stromův a polí). Zde stávala bývalá tvrz Hvězdlice, která již roku 1412 byla pusta. Dosud zřejmy jsou valy tvrz obklopující. Ve valech nalezeny byly podkovy, šípy, železné kulky, a vyorány i kostry. Pod kopcem jsou zříceniny pivovaru a východně od něho mlýn větrňák.

Samoty k obci náležející jsou tyto: Dolní mlýn, větrník, cihelna a kolonie Zdravá Voda se 7 domky a 28 obyvateli. Bývaly tu dříve lázně. Lékař zde sídlíval a měl při lázních čtvrtlán s podílem lesním. Lázně byly panské a bývaly četně navštěvovány. Již r. 1733 vyšel tiskem zvláštní spis o nich, jenž byl věnován opatu Zirklovi z Brna.

Do r. 1816 stávala zde i lázeňská kaple. Na místě, kde domky stojí, býval snad rybník.

Na blízku Hvězdlic zdvihá se kopec Hradisko (Boří) 518 m, patřící do Chvalkovic, který v časech nebezpečných býval útočištěm celého kraje jako sv. Hostýn.

Staré Hvězdlice,

čtvrt hodiny severně Nov. Hvězdlic v údolí kopci uzavřeném, katastrální i politická obec, mající 3·89 km² rozlohy, měly na počátku XVII. stol $3^2/_5$ lánů pozemků, ale po válce 30leté uvádí se 162 měr II. třídy pustých. R. 1790 náleželo osadě 600 jit. rolí.

Před válkou 30letou bylo zde 17 stavení, po ní zůstalo jen 11 osedlých; do r. 1673 byly ještě 3 nově osazeny, a 3 zůstaly pusty.

R. 1790 bylo zde 35 domů, 43 rodin, 220 duší; 1880: 44 čísel a 229 ob., 1890: 44 čísel, 57 rodin, 242 obyv. katolických, českých.

Ve 14. století jmenuje se pánem části St. Hvězdlic Jindřich Sprank, který své části r. 1360 vdově po Janovi z Konice, Cecilii, postoupil, která zase r. 1365 jeden zdejší dvůr darovala sirotkům po Jindřichu Sprankovi.

R. 1374 prodal Ješek ze St. Hvězdlic 1 zdejší dvůr, role, 9 poddaných, les a patronát svému tchánu Martinovi z Načešic za 130 kop, který na tom své manželce Elišce 90 kop věna pojistiti dal, ale tento statek r. 1381 Jarošovi z Cimburka a Hvězdlic (Nových) prodal. Tento r. 1391 též druhou část panství ve St. Hvězdlicích od Petra z Kravař odkoupil a v jedno spojil. R. 1412 Albrecht z Cimburka prodal městečko Hvězdlice s blízkou vsí jakož i dědinu St. Hvězdlice s patronátem a 2 dvory zdejšími klášteru sv. Tomáše v Brně. (Viz Nové Hvězdlice.)

Poddanské poměry jsou vylíčeny u předešlé osady.

V dědině zdejší již r. 1347 bývala fara, která ku konci 17. století do Nov. Hvězdlic byla přeložena. Prastarý zdejší kostelík Všech Svatých má 1 oltář a 2 staré zvony; na jednom jest letopočet 1568. Okolo kostela jest farní hřbitov, na němž se posud pochovává.

Obec jest přifařena i přiškolena do Nov. Hvězdlic.

K obvodu obce patří 389·43 ha pozemků, z nichž 19 ha je neplodných. Obyvatelé jsou rolníci a dělníci. Pololánníků jest 16, čtvrtlánníků 6; na čtvrtlán počítá se 23 měřic. Řemeslník samostatný jest zde jen kovář; z obchodů jen hospoda, obchod smíšený a s máslem.

Obecního majetku jest $14^1/_3$ rolí, $1^2/_3$ j. luk a zahrad, 4 j. 737 □⁰ lesa, 12 jiter pastvin a cest v ceně 5100 zl. Příjem roční 1454 zl. 11 kr., vydání 1241 zl. 57 kr. Přirážka byla 14%.

Pečeť obecní má nápis: „Představenstvo obce Staré Hvězdlice".

Chvalkovice,

(dle osob. jména Chvalek) farní osada 9 km severovýchodně Bučovic na vleklé vypnulině 342 m nad mořem při okresní silnici z Nov. Hvězdlic do Litenčic vedoucí, je katastrální a politická obec se 6·93 km² půdy.

Na počátku 17. století měly $7^7/_{64}$ lánů polí, z nichž válkou velká část zpustla. Do r. 1673 bylo $74^2/_8$ měr I. třídy, $148^4/_8$ m. II. třídy nově obděláno, ale $132^6/_8$ m. I. tř. a $265^4/_8$ m. II. třídy zůstalo pusto. Ze 36 domů zůstalo po válce jen 17 osazených, a 19 bylo pustých.

R. 1834 bylo zde 90 domův a 546 obyvatelů; 1880: 104 domy, 591 ob.; 1890: 111 domů (z nich 1 neobydlen), 136 rodin se 611 obyv., náboženství katolického a národnosti české.

Osada, jíž probíhá okresní silnice od Nov. Hvězdlic k Litenčicům, tvoří pěkné, široké návsí a činí dojem městečka. Domy stojí těsně vedle sebe; grunty jsou po obou stranách návsí, domkáři obývají dolní a horní konec dědiny. Před domy nejsou zahrádky, faru vyjímaje, a nemají výstupkův. — V osadě pěstují se hojně ovocné stromy; i podél polních cest jsou stromy ovocné.

Před 25 lety chodívali staří sousedé v bílých halenách; nyní šatí se všichni jak v ostatních osadách okresu.

Chvalkovice uvádějí se v listinách od 14. století. R. 1358 Skoch z Chvalkovic zapsal manželce své Filomeně 80 hřiven grošů na 8 lánech ve Chvalkovicích za věno, a Svatobor ze Závořic přijal to k rukám svým. Filomena byla r. 1368 již vdovou; syn její slul Jan. R. 1373 jmenuje se po Chvalkovicích Oneš, a zároveň se uvádí jako držitel některého zboží ve Chvalkovicích a Nemochovicích Jarošek z Buchlovic. R. 1377 Oneš obvěnil manželku svou Markétu 6 hřivnami ročního platu v Nemochovicích.

R. 1389 Petr z Kravař dal zapsati Artlebovi z Hrádku 12 lánů, krčmu a kostelní podací ve Chvalkovicích, ale Artleb prodal r. 1397 zboží své ve Chv. Protivcovi ze Zástřizel na Pavlovicích, který kolem r. 1400 koupil od Alberta z Cimburka i ves Komorov s dvěma svobodnými dvory. Chvalkovice zůstaly pak v rodě vládyk ze Zástřizel po celé XV. století.

Kolem r. 1448 jmenuje se po Chvalkovicích Jan ze Zástřizel, ale i jiní páni měli zde svůj majetek. R. 1481 poháněla Kuna z Tvorkova Jana Kropáče z Nevědomí a z Bučovic z 1000 hřiven, že držel Nesovice, Komorov, Chvalkovice a půl Kozojed, nemaje k tomu práva, neboť že jest to dědictví Kuniných sirotkův. Týž půhon opakovala téhož roku Anna z Tvorkova.

R. 1490 vzala Elška ze Zástřizel manžela svého Jana z Potštýna ke spoluvlastnictví zboží svého ve Chvalkovicích, Komorově a jiných blízkých vsech. — R. 1530 prodal Hynek Žampach z Potštýna Chvalkovice s tvrzí, dvorem a podacím a vesnice Komorov, Nesovice a pusté Kozojedsko Jakšovi Kobylkovi z Opatova, jehož syn Jiří zboží to prodal r. 1540 Janovi z Vranové, tento však hned Janu Kropáčovi z Nevědomí, který již r. 1550 jich zase postoupil Apoleně ze Sezenic. Ale již po 6 letech byly Chv. se dvorem, podacím, se vsí Komorovem a s polovicí pustého Kozojedska opět prodány Jiřímu Mrakšovi z Noskova. Kolem r. 1620 obdržel zboží toto Jindřich Kořenský z Terešova.

V 17. století byly Chv. spojeny se zbožím Litenčickým v jedno panství, kteréž podle Litenčic a Komorova (též Komárova) jmenovalo se Litenčicko-Komárovské.

Na panství tom r. 1657 naměřeno poddanských rolí I. tř. $861^{6}/_{8}$ m. a II. třídy $1891^{5}/_{8}$ měr; velikost obce měřila $19^{61}/_{64}$ lánu. Osedlých domů r. 1667 bylo 98, lhotních 8, pustých 53; r. 1693—75 bylo osedlých domů 65, nově osedlé 32, nově pustých 12 a starých pustých 65. Rolí nově vzdělaných I. tř. bylo $190^{4}/_{8}$ m., II. tř. $389^{7}/_{8}$ měr; pustých I. tř. $559^{5}/_{8}$ m., II. tř. $1174^{2}/_{8}$ měr.

Kolem r. 1670 uvádí se držitelem Chval. Michal Jan Urmeni z Urmeně a r. 1689 Gerhard z Fibussterna, místodržitel moravský, jenž zaniklou faru zdejší zase obnovil. R. 1704 Ferdinand Ludvík Kosa ryt. z Hradiště, morav. zemský místopisař, jenž statek koupil od dcer Michala Jana Urmena, Heleny Norberty, provdané Lichnovské z Vlasatic, a Anny Marie, provdané Bartodějské z Bartoděj, za 17.680 zl. rýn. Po smrti jeho prodán byl statek s nově vystavěným dvorem r. 1712 Frant. Žalkovskému rytíři ze Žalkovic za 40.750 zl. rýn., a po něm jej zdědil jeho syn Josef, jenž prodal jej za 60.000 zl. rýn. r. 1767 Jiřímu Bedřichu svob. pánu Bojakovskému z Knurova, který r. 1781 přenechal panství v téže sumě Ignáci ryt. Abelovi.

R. 1794 koupila panství to za 72.000 zl. r. paní Eufemia hraběnka Želecká, a po smrti její prodali dědicové panství r. 1800 Janu Pavlovi Pagáčovi rytíři z Paburka za 70.000 zl. Jan Pavel Pagáč rytíř z Paburka († 28./12. 1816) v poslední vůli své ze dne 30./9. 1815 učinil nadaci 2000 zl. víd. m., dle níž chudí a beze své viny zchudlí obyvatelé panství Chvalkovského a Horno-Bojanovského z úroků podělováni býti měli, a sice Chvalkovští měli dostávati $^{2}/_{3}$ úroků, Horno-Bojanovští $^{1}/_{3}$, ale jen potud, pokud by Horní Bojanovice v majetku rodiny Paburkovy byly. Roční výnos nadace té pro Chvalkovské chudé činí 105 zl. r. č. Rovněž odkázal tehdy pan Jan Pavel ryt. z Paburka 2000 zl. na lůžko v nemocnici milosrdných bratří v Brně vždy pro jednoho nemocného z panství Chvalkovského a Horno-Bojanovského. — Po něm zdědil statek syn jeho Arnošt r. 1816, r. 1854 Vilém šlechtic Venin, který však panství r. 1870 prodal Eugenu svob. pánu Pochovi Lettmayerovi. Od něho je koupil r. 1882 František Klazar, po jehož smrti r. 1896 zůstalo dědictvím manželce jeho K. Klazarové.

Napřed sídlívali prý majetníci panství Chval. na kopci Hradisko zvaném (518 m), na němž stával hrad. R. 1693 vystavěl sobě statkář Gerhard z Fibussterna panské sídlo ve Chvalkovicích (čís. 1.), které r. 1811 vyhořelo. Roku následujícího nový majitel panství Jan rytíř z Paburka vystavěl si při dvoře Komorově pěkný zámeček, v němž majetníci panství posud přebývají.

Podle zpráv starých lidí robotoval pololánník týdně 2 dny párem koní a 3 dny měl roboty pěší; čtvrtlánník týdně 2—3 dny měl pěší roboty, a domkář 26 dnů ročně, někteří jen 13 dní. — Pololánník zaplatil výkupného 320 zl. k. m.

Farář Chvalkovský dostával desátek, ale kromě něho povinni byli ještě Chvalkovští a Nemochovští o žních, a to každý domkář půl dne robotovati. Kdo nemohl, poslal místo roboty 6 kr.

Kostel sv. Bartoloměje byl zde od dávných dob; lid vypravuje, že jest tak stár, jako chrám ve St. Hvězdlicích. Byl častěji již opravován. Větší oprava byla vykonána r. 1871.

V kostele jsou tři oltáře: sv. Bartoloměje, Růžencové Panny Marie a sv. Josefa. Naproti bočnímu vchodu jest rovněž jakoby oltář postaven s obrazem P. Marie, sv. Alžběty, Ježíška a sv. Jana Křt. — Kostel byl r. 1884 vymalován. U hlavního oltáře jsou sochy sv. Kateřiny a Barbory, u pobočních P. Marie a sv. Josefa, a pak sv. Floriana.

Pod chrámem byla hrobka, do níž pochováváni byli majitelé panství a kněží. Dva náhrobní kameny se zachovaly s nápisy:

„Hic sepultus est Perillustris Dominus Franciscus Sigismundus Žialkowsky de Žialkowitz, Dominus quondam in Komarov et Chvalkovic. Aetatis suae 78. Mortuus est anno Domini 1767. — 5ta Aprilis".

Na druhém kameni: „Mortua est anno 1780 — 20. Janu. Illustrissima Domina Catharina Bojakovskin nata Žialkovskin annorum 55 mensium 11 dierum 25." — Třetího náhrobního kamene Josefy Žalkovské, rozené Přepické, která 5./4. 1730 zemřela u věku 42 let (Volný, Cír. Topogr. Ol. II. 329) nelze nyní viděti.

Na věži jsou 3 nové zvony: sv. Bartoloměj, Panna Maria, sv. Josef. — Nápis na prvém jest: „Sv. Bartoloměji, oroduj za nás!" Na druhém: „Pod ochranu Tvou utíkáme se, sv. Boží Rodičko." Na nejmenším: „Sv. Josefe, při hodince smrti stůj při nás!" Svěceny byly 26. března 1884. Umíráček ke cti a chvále P. Marie bolestné jest z r. 1782.

Před kostelem stojí kamenné sochy sv. Floriana (z r. 1746), sv. Arnošta (1856) a sv. Kříže. Socha sv. Floriana dříve stála výše ve vesnici tam, kde postaveny jsou sochy sv. Cyrilla a Methoděje.

Na návsi uprostřed jest skupina kamenných soch: sv. Jana Nepom., sv. Šebastiana, sv. Rocha a sv. Rozalie, patronů proti morové ráně. Pastaveny byly r. 1718 na památku morové rány, která ve Chv. zuřila r. 1715. Za moru toho zemřel na cestě tehdejší farář Jan Longin Jakubčík, když se z Komorova od zaopatřování vracel. Pochován byl na témž místě, kde zemřel, za vesnicí u dřevěného kříže. Na kameni, jenž toto místo naznačuje, jest z části již nečitelný nápis: „Zde leží dvojctihodný a vysoce učený pán, Johan Jakubčík, pan farář chvalkovský, velmi horlivý panáček, umřel zde od morního nakaženi r. 1715." Nad nápisem vytesán jest kalich.

Na skupině patronů proti morové ráně, ku kteréž v oktávě sv. Rozalie ze sousedních osad se konává processí, jsou nápisy, a sice na soše sv. Šebastiana: „Chválí Chvalkovice ctně sv. Šebastiana spolupatrona řkouce, že tu přestala morová rána 1716." Sochy sv. Rocha a sv. Rozalie mají nápisy latinské. Na soše sv. Jana Nep. jest nápis: „Leta Panie stavila poctivá ubec Chvalkovská morovú ranú (1715.) navčivená za kněze Jana Ignatiusa Hossa, toho času faráře" s chronogrammem r. 1718.

Sousoší to obnoveno bylo r. 1832, 1871, 1888.

Hřbitov byl původně kolem kostela, od r. 1735 jest za vesnicí u silnice do N. Hvězdlic. Na něm jest kaple sv. Kříže, postavená Arnoštem rytířem z Paburka, a pod ní je hrobka, v níž jsou členové rodiny Paburkovy a Veninovy pochováni.

Fara připomíná se ve Chv. již r. 1389. V 16. století dostala se do rukou nekatolíků, až zanikla docela. Nějaký čas byla administrována z Litenčic, pak z Nových Hvězdlic a opět z Litenčic, až r. 1689 zase byla obnovena Gerhardem z Fibussterna. Přifařeny jsou Chvalkovice s Komorovským dvorem a Nemochovice.

Prvním farářem od r. 1689 byl tu Václav Neubauer. Nejdéle tu působili Jan Hoss (1716—1731), Karel Smejkal (1731 až 1764), Josef Kodin (1764—1791), Jos. Vojáček (1792—1810), Vincenc Wolf (1814—1835), Karel Josef Drechsler (1836—1870), Jos. Pospěch (1871—1895), od r. 1895 Jan Tenora, spisovatel. Pamětní kniha farní od r. 1836, matriky od r. 1678.

Desátku odváděl pololánník 62 snopů pšenice a tolikéž ovsa. Z některých tratí platili pak dvanáctý díl úrody, jako čočky, hrachu, maku, konopí, lnu, bramborův a řepky. Desátek vykoupen kapitálem 240 zl. Domkáři místo desátku robotovali, jak výše naznačeno. Statkář dával faráři 6 beček piva, 3 kopy a 30 snopů rži, 3 kopy a 30 snopův ovsa. Výkupné činilo 672 zl.

Škola založena asi zároveň s obnovením fary r. 1689 pro Chvalkovice a Nemochovice. Škola prvotně stála tam, kde jest nyní stavení č. 64. Když budova školní byla příliš vetchá a sešlá, prodala ji obec za 21 zl. 30 kr. a vystavěla r. 1783 novou budovu školní z domku čís. 20. R. 1821 byla škola znovu na témž místě vystavěna. R. 1899 vystavěna na místě, kde byl obecní hostinec, nová budova školní, a počátkem r. 1899/1900 rozšířena škola na dvojtřídní.

R. 1899 bylo zde 130 školou povinných žákův. Knihovna žákovská měla 150 a učitelská 24 svazky. Školní matrika založena r. 1808, pamětní kniha r. 1880 Fr. Hromádkou.

První známý učitel ve Chv. jmenuje se r. 1697 Karel Dopustil. Nejdéle tu působili: Martin Andrýsek (1718—1746), Jan

Prokeš (1784—1794), Pavel Matz (1795—1815), Jan Lossmann (1815—1841), jeho syn Jan Lossmann (1841—1880), Kajetan Skalický (1881—1896).

Do školy chodí děti jen z Chvalkovic a Komorova. Nemochovice, dříve sem přiškolené, mají od r. 1885 samostatnou školu.

K obvodu obce náleží 693·24 ha půdy, z nichž 21 arů jest neplodných. Bývalá luka a pastviny jsou nyní na pole zorány, les jest jen panský.

Chov ovcí zanikl docela. Panská ovčírna jmenuje se již r. 1700.

Obyvatelé živí se rolnictvím, v zimě tkalcovstvím a dobýváním kamene. Pololánníků jest v obci 24, z nichž 11 nemá již celých 24 půllánů, čtvrtlánníku jest 18, z nichž 10 má pole rozparcelovaná. Na čtvrt počítá se 22 měr.

Jednotlivé trati slovou: Čelonín, Sádek, Lhoty, Bejkovec, Padělek, Sekera, Peklo a jinak.

Řemeslníků daň platících jest 9, obchody 3, hospody 2 a povětrný mlýn.

Obecní jmění sestává z 80 jiter, 1201 □⁰ pozemků v ceně asi 15 tisíc zlatých.

Obecní příjem r. 1897 činil 1996 zl. 17 kr., vydání 1663 zl. 43 kr.

Pečeť stará má ve znaku 4 hrozny větší a 8 menších a kolem nápis; „Pecziet diediny Chwalkowitcz. 1661." — Nové razítko má ve svém středu hrozen s listem a kolem nápis: „Obecní úřad ve Chvalkovicích. B." (Buč. okres.)

Osada patří k poštovnímu úřadu do Nov. Hvězdlic. V obci jsou hasičský spolek a kontribučenský fond, jenž r. 1897 měl v státních papírech 2155 zl., na nemovitostech půjčeno 2806 zl., osobní úvěr 2913 zl. a v kase 53 zl. 80 kr.; celkem 7927 zl. 80 kr. jmění.

Ve Chvalkovicích byl pivovar, který se připomíná již r. 1682 a zanikl teprve v novější době.

Větších neštěstí bylo několik. R. 1619 vyhořela celá ves. Dne 2. září 1811 vyhořely panské sídlo a velký díl vesnice. R. 1836 zničeny byly ohněm pivovar a 6 statků; r. 1864 zase 17 statků a 9 stodol; r. 1886 11 domků na dolním konci

vesnice a 1893 6 statků a 4 stodoly. — Mor byl zde r. 1707, 1715, cholera 1836 a 1866.

Rodiny, které přes 200 let v obci bývají, jsou: Kamenný, Mlčoušek, Růžička, Skála, Venhuda.

Ve Chvalkovicích narodil se Dr. Frant. Kameníček, professor v Brně, učenec a spisovatel dějepisný, Jan Růžička (r. 1848), nadučitel v Nov. Rousinově, předseda učit. jednoty na Víškovsku a místopředseda Ústř. učit. jednoty na Moravě, a Fr. Venhuda (r. 1862), katecheta v Husovicích u Brna.

Kameníček František (nar. 7. pros. 1856) studoval v Brně a na filos. fakultě v Praze, kde r. 1883 prohlášen byl za doktora filosofie. Působil na ústavě učitelek v Praze, pak na čes. vyšš. real. škole v Brně a nyní jest prof. na I. čes. gymn. a docentem rak. dějin na české technice v Brně. Uveřejnil v Histor. Sborníku, ve Věstníku Král. spol. náuk, v Časop. Čes. musea, v Histor. archivě, v Časopise Matice mor. a jinde řadu dějepisných cenných pojednání a delších prací. S prof. R. Dvořákem vydal Všeobecný dějepis pro vyšší třídy střed. škol (3 věky) a reální vydání věku starého, přeložil 3. díl Dějep. atlantu pro střední školy. R. 1899 vyšel jím sepsaný I. díl Zemských sněmův a sjezdů moravských (562 stran). Dva díly budou ještě následovati. Dr. Kameníček jest odpovědným redaktorem Časopisu Matice mor. a hlavním redaktorem Vlastivědy moravské, dopisujícím členem České akademie cís. Frant. Josefa, jednatelem archaeologické komise téže akademie pro Brno a hejtmanství Víškovské a náměstkem předsedovým v kuratoriu mor. zem. musea Františkova.

Na blízku Chvalkovic stály nyní již zaniklé osady Komorov a Višňov.

Komorov, druhdy Komárov, připomíná se r. 1349. Toho roku Ješek a Dětřich bratří z Komárova sstoupili se se vším svým zbožím v Komárově a Herolticích (D. O. I. 48). R. 1368 prodal Aleš z Komárova Jarůškovi z Vicomělic vše, co měli v Komárově (I. 1021). Ale r. 1371 jmenuje se také Ondřej z Komárova, který odstoupil manželce své v Komárově 8 lánů, a dal Přibislavovi, řečenému Lotika, v dědictví v Komárově 2 lány a 3 dvorce (II. 25).

R. 1375 jmenuje se Hedvika z Komárova, která poháněla Onše a Jana ze Švábenic, že ji utiskli na jejím věně a její

příbytek že zpustili (Půh. kn. I. 12, 13). — R. 1376 Kačna z Komárova prodala Hedvice z Komárova své právo na dvoře a lesích v Komárově do 50 kop (III. 14). Téhož však roku Ondřej z Heroltic prodal Jarošovi z Cimburka poplužný dvůr v Komárově (III. 24), a ještě snad týž Ondřej, který se tu Mladec nazývá, se svou dcerou Ludmilou prodali Jarošovi z Cimburka 4 hřivny a věrduňk ročního platu v Komárově (III. 25).

R. 1400 koupil majitel Chvalkovic Protivec ze Zástřizel od Alberta z Cimburka vesnici Komárov, která od té doby zůstala při Chvalkovicích.

Osada Komárov ležela nad nynějším zámkem a byla r. 1645 vojskem vypálena a do r. 1661 pusta. Bývalo tu 16 domův. Z pustých usedlostí udělala si vrchnost r. 1652 poplužní dvůr a ovčín, pole dílem ke dvoru připojila, ostatní za pastviště nechala, a jak rychtář a konšelé Chvalkovští komisi vypravovali, vrchnost, i když někdo z poddaných chtěl pustý dům v Komárově ujati, nechtěla to dovoliti. R. 1661 a 1662 usadili se tu 2 čtvrtlánníci; bylo zde ještě 14 pustých živností. Později opět zůstal tu jen dvůr. (Slavík, Morava a její obvody ve Slezsku, str. 94.)

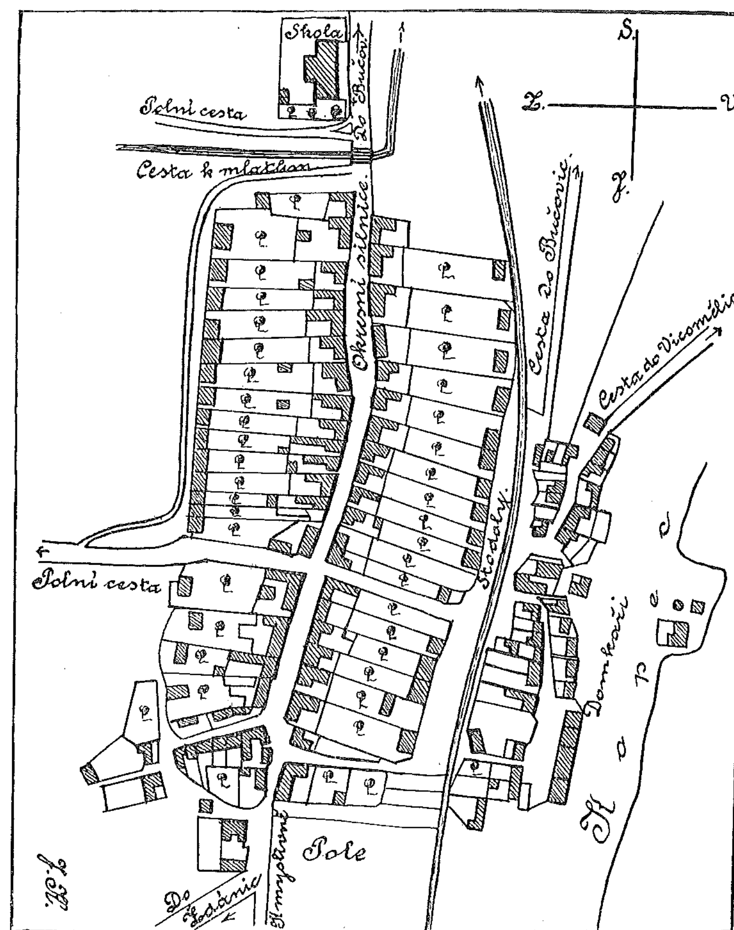
Dle zpráv † Josefa Pospěcha, faráře ve Chvalkovicích, bývalo prý potom v osadě Komárově 5 lánníků, 7 tříčtvrtníků, 1 pololánník, 5 čtvrtníků, 4 podsedníci, 2 domkáři a mlynář; celkem 25 rodin. R. 1715 vymřela celá vesnice morem mimo dvouleté dítě. Tomu dal prý statkář Frant. Zikmund Žalkovský mlýn a pole pobral pro sebe. Odkud zprávy ty čerpány, neznámo. Až do 19. století byl v Komorově jako zbytkem dřívější vesnice mlýn, k němuž dříve patřila i čtvrť rolí. Nyní už není po mlýně ani památky. V Komorově jsou pouze zámek a dvůr.

Višňov stával prý dle zpráv výše jmenovaného P. Pospěcha — tam, kde jest panské pole zvané Zadní Peklo. Ve vsi té bylo prý 16 pololánníků a 1 domkář. R. 1616 byla osada od nepřátel zapálena a zničena. Poněvadž si obyvatelé nemohli chalupy znovu postaviti, prodali polnost jednomu statkáři ve Chvalkovicích a odstěhovali se do Litenčic. Zpráva tato zakládá se snad jen na pověsti.

Kloboučky

(původně Klobouky, nazvané tak snad dle tvaru okolních kopečků) vesnice 2 km jižně Bučovic při okresní silnici do Ždánic vedoucí,

jest katastrální a politická obec se 6·67 km² půdy. — Na počátku 17. století patřilo k osadě 5 lánů polí; po válce 30leté bylo jen 76 měr I. třídy, 38 měr II. třídy obděláno, ale 444 měr I. a 222 měr II. zůstalo pustých.

Obraz 15. Půdorys Kloboučék.

Za dávných dob stávala prý na místě nynější dědiny jenom hájovna, kde jest nyní číslo 31 a myslivna na čísle 47; časem přistavovalo se více budov, až vznikla osada. — Připomíná se v listinách nejprve r. 1351.

Před válkou 30letou bylo zde 35 domů; po válce zůstalo z nich jen 8 osazených, tedy čtvrtina. V následujících několika letech bylo ještě 7 nově osazeno, ale ještě r. 1673 bylo zde 20 stavení pustých.

R. 1790 bylo zde 67 domů, 79 rodin, 345 duší; 1880: 102 domy, 618 obyv.; 1890: 107 čísel, 128 rodin, 625 obyv., všichni náboženství katolického a národnosti české.

Domy stojí těsně vedle sebe, jsou obráceny průčelím k okresní silnici a tvoří náves. Po obou stranách silnice před staveními jsou řady ovocných stromův. Grunty jsou po obou stranách silnice, chalupníci jsou za humny pod kopcem, na němž stával dříve povětrný mlýn. Chalupníci mají zahrádky před domem, gruntovníci vzadu za dvorem.

Nejstarší majitel osady jmenuje se Zdeněk z Klobouček. Ten r. 1351 odstoupil osadu a v Čerčíně 5 lánů, 8 dvorův a mlýn Bučkovi z Nedachlebic. R. 1373 poukázal zde Stach z Troubek své paní Markétě 5 hřiven ročních úrokův. R. 1377 jmenuje se Jaroslav z Nedachlebic pánem Klobouček. Adam ze Selutic připsal r. 1379 své paní Kateřině 40 kop manželského podílu v Kloboučkách. R. 1391 prodal zde Štěpán z Červené Bartošovi z Moravan 4 kopy ročního důchodu, načež Bartoš r. 1397 odstoupil důchod ten Ješkovi z Kunštátu. R. 1409 Jindřich ze Soběbřich odstoupil zde Bořutovi z Bystřice své věno 40 kop, načež Čeněk a Bořuta z Bystřice dohodli se ve příčině svého majetku v Šardičkách a Kloboučkách. Později připadla osada klášteru Velehradskému, jehož opat Štěpán dědinu prodal roku 1454 zemskému hejtmanu Jindřichovi z Lípy. R. 1494 patřily již Kloboučky majiteli Bučovic; měly tedy od toho roku s městem stejné pány.

Robota byla celkem mírná. Pololánník měl v týdnu $1^1/_2$ dne roboty jeté párem koní, a 14 dnů v roce ruční roboty; čtvrtlánník měl 2 dny v týdnu ruční roboty. Chalupníci, kteří měli u stavení zahradu, robotovali 28 dnů ročně, kteří měli chalupy bez zahrad, 14 dnů ročně; za to dostávali chalupníci, když robotovali, každého dne „láblík“ chleba. Jiných dávek nebylo. Výkup z roboty činil z pololánu 400 zl. šajnů, ze čtvrti 200 zl. šajnův a byl splatným ve 20 letech.

Osada přifařena jest do Bučovic. V neděli odpoledne konává se modlení u kříže mezi lipami za hospodou. R. 1888 vystavěna

byla vedle návsí vysoká zděná zvonice místo staré dřevěné. Desátek odváděli do Bučovic. Ze čtvrtlánu 30 snopů pšenice a 30 snopův ovsa, pololánník dvakráte více.

Škola zřízena a vystavěna teprve r. 1889 nákladem 13 tisíc zlatých. Jest dvojtřídní; dříve přiškolena byla osada od r. 1815 do Bučovic.

R. 1895/6 bylo zde 107 žákův. Knihovna učitelská má 232, žákovská 123 svazků, fond školní 200 zl. R. 1891 zaveden byl při škole hospodářský pokračovací kurs. Pamětní kniha a školní a učitelská knihovna založeny jsou nadučitelem Čeňkem Kramolišem r. 1890, který zde od zřízení školy působí. Týž narozen v Rožnově napsal mimo jiné povídek dějepisných a lidových přes 60 a samostatně vydal: Bratři Doliňáci, Sbírku rad a poučení, Tři valašské povídky, Obrázky z Valašska, Povídky o hoře Svatoklimentské a založil obecní knihovnu, která má nyní 200 svazkův.

K obvodu obce patří 666·85 ha půdy, z nichž 221 arů jest neúrodných (cesty, potoky, zmoly). Trati mají tyto názvy: Padělky nad rybníkem, Padělky za humnama, Padělky za Habrůvkou, Podsedky, Pásky, Újezdky, Soubřestky, Plachetka, Hakrle, Prostředky, Trávníky, Lopatka, Zahrádka a j.

Obec má jmění nemovitého přes 66 jiter v ceně 21 tisíc zlatých. — Příjem obecní r. 1897 činil 2896 zl. 94 kr., vydání 2830 zl.

Stará pečeť má ve znaku hever (nástroj ku zdvihání klad na vůz) a dvě stejná lesní kvítka, snad dvojlístek (bifolium) a kolem nápis: „Obec Kloboučky, okr. Bučovice.“ Posledním pudmistrem byl zde Karel Berčák, rychtářem Frant. Kříž, prvním starostou Matouš Frajvilik.

Obyvatelé jsou rolníci a domkáři, tito živí se tkalcovstvím a pracují buď za stavem doma, nebo v dílnách v Bučovicích. V tomto městě jest zaměstnáno 51 mužských a 13 ženských. Oprávnění řemeslníci jsou v obci tesař a kovář; dále jsou zde 2 smíšené obchody, obchod s máslem a vejci, 1 hospoda. Z rolníků jest 8 pololánníků, 22 čtvrtníků, z nichž 5 má pole rozparcelovaná, domkářů 87. Na čtvrtlán počítá se 33 měřic.

Neštěstí v obci bývalo časté. R. 1812 o Novém roce chytlo se máslo hospodyni v č. 2., vyletělo komínem, a v půl hodině byla celá levá strana dědiny v plameni. Na ten den

mívá obec mši svatou. R. 1832 hospodyně Ztratilka „přinesla koleru“ z Hustopeče. Denně umíralo 5—6 lidí. Na ten den, v neděli před hody, bývá též za obec sloužena mše svatá.

R. 1845 vyhořela 4 čísla, r. 1847 tři pod kopcem. R. 1852 byli v dědině na bytě husaři, a jeden z nich založil oheň u Bart. Kučery v č. 29. Vyhořely všechny chalupy nad kovářem, a žena Kučerova, stařenka, chlapec a schovanka se v chalupě udusili. Voják byl v Prostějově oběšen. R. 1855 vyhořely pod kopcem 3 domy, r. 1857 4 a téhož roku ještě 7; r. 1874, r. 1877 a 1879 po 2, r. 1882 mlaty u tří domů, r. 1891 stodoly u 3, r. 1894 u 6 a o dva měsíce později u 1 domu; r. 1896 opět 2 stodoly. R. 1865 v noci 22. května pomrzlo obilí, a téhož roku vyvrátil vichr kus lesa. Dne 20. srpna 1889 zničily kroupy úrodu, která ještě byla na poli. R. 1891 v červnu zničily zase kroupy úrodu; dle úředního odhadu bylo škody na 46 tisíc.

V obci jsou založeny r. 1898 čtenářský spolek a r. 1890 veřejná knihovna.

Přes 100 let obývají stále rodné domy rodina Houšťova v č. 26 a Potěšilova v č. 51. — Nejstarší rodová jména v osadě jsou: Berčák, Křížek, Kopeček, Koudela, Maliha, Polášek.

V osadě narodil se Dr. František Šujan, professor na I. českém vyšším gymnasiu v Brně a spisovatel v oboru dějepisném. Narodil se 3. července 1859, studoval v Brně a na filosofické fakultě v Praze, r. 1889 stal se doktorem filosofie a působil v Praze, Jindřichově Hradci, Kroměříži a Brně. Literárně činným jest hned od r. 1883. Napsal mnoho vědeckých prací do Histor. sborníku, Věstníku českých professorů, Časopisu Matice moravské, Annalů musejních, Ottova Slovníku a četné články z historie a posudky knih do Liter. Listů, Obzora, Naší Moravy, a do politických časopisů moravských. Samostatně vydal tyto knihy: Rakousko po válce 30leté, Dějepis všeobecný v obrazech: Starý věk, Vodopis Moravy ve Vlastivědě moravské, Švédové u Brna r. 1645, Dějepis pro školy měšťanské, III. díl. Společně s Kunstovným vydal téhož dějepisu díl I. a II. Do Vlastivědy pracuje o dějinách města Brna. —

Na hranicích Kloboucko-Mouřinovských na trati, která poznačena jest na nejnovější mapě jmenem Plachetka, stávala druhdy osada „Soubřestky“. Na jižním konci dědiny na trati „Trávníkách“ stával milíř, a na obecním pozemku cihelna.

Na kopci nad dědinou, kde nyní stojí osamělá chalupa, stával povětrný mlýn. Za dávných dob bývala snad zde dřevěná tvrz.

Kopec na protější straně osady, zvaný „Borčí“, náležel též obci, ale poněvadž kníže z něho přes 50 let platil daň, přivlastnil si ho po zákonu. Při soudě z toho vzniklém obec prohrála.

Čtvrt hodiny jižně za dědinou stojí myslivna „u Svaté“, výletní místo měšťanů Bučovských.

Kojátky,

neb Kojatka, původně Kojetice (dle osob. jména Kojata) ležící v dolíku mezi pahorky 3 km severových. Bučovic, jsou politická i katastrální obec se 3·12 km² rozlohy. Ze $2^2/_5$ lánu rolí, které před válkou 30letou náležely k osadě, bylo po válce 13 měr I. třídy a 13 m. II tř. nově vzděláno.

Obec bezprostředně spojena jest s osadou Šardičkami. Domky tvoří dvě ulice od sebe oddělené. Dolní část osady od ostatní obce úplně oddělená slove Kaštanov. Do r. 1834 byly v Kaštanově pouze 3 domky, nyní jest jich přes 30. Název Kaštanov pochází odtud, že na místě tom stávala řada kaštanův.

Před válkou 30letou bylo zde 21 stavení, po válce zůstalo z nich jen 10 osedlých. Téměř do konce 17. století zůstalo zde 9 chalup pustých.

R. 1790 bylo zde 31 domů, 39 rodin a 189 duší; 1880: 61 domů, 335 ob.: 1890: 62 domů, z nichž 3 neobydleny, 69 rodin, 341 obyv., náboženství katolického a národnosti české.

Kojátky náležely ku konci 14. věku Benešovi z Kvasic, jehož vdova Alžběta z Cimburka r. 1412 svůj vdovský podíl Otovi Stošovi z Bránic prodala, který k tomu ještě podíl Alberta z Cimburka odkoupil. Po jeho smrti manželka jeho Adéla provdala se za Markvarta z Malenovic a učinila jej r. 1437 spolumajitelem polovice dědiny a dvora. Druhou polovici dědiny měli manželé Ješek z Vlkoše s Barborou z Bránic. — R. 1693 koupil osadu rytíř Bernart Brabanský z Chobřan za 15.200 zl. rýn., který r. 1714 koupil i vedle ležící osadu Šardičky za 18.000 zl.; od té doby měly obě osady společné pány.

Po smrti Brabanského r. 1722 zdědila obě osady dcera jeho Johanna provdaná za Říkovského z Dobřic. R. 1732 přenechala Johanna oba statky manželovi svému Janu Rudolfovi Říkovskému v ceně 46.200 zl. Po jeho smrti byly statky pro dluhy prodány zem. soudem; koupil je r. 1754 Karel Josef šlechtic Pellner za 48.650 zl. rýn. Ten zemřel r. 1779 bezdětek, a statky zdědil jeho příbuzný Arnošt svob. pán Locella a zanechal je synovi svému Karlovi, který je r. 1803 kněžně Terezii z Arenberka za 95.000 zl. a 400 zl. klíčného přenechal, a ta je r. 1836 Janovi rytíři Mannerovi za 50.000 zl. kon. m. prodala. — Po Janovi byl majitelem obou panství Michal rytíř Manner, upřímný Čech, jehož důvěrným přítelem byl tehdejší děkan a farář kučerovský Dr. Fr. Xav. Škorpík. Nynějším majitelem panství jest syn předešlého, Arnošt říšský rytíř Manner, majitel panství Bohdalského a čestný občan obce Kojátské i Šardické. — V Kojátkách jest zámek jednopatrový, ale majetník jeho sídlí v Bohdalicích.

Robota byla zde tato: Z půllánu měli 2 dny jeté a 4 dny pěší roboty, ze čtvrtlánu 104 dny roboty pěší v roce. V sobotu byla robota „chlebová"; toho dne musili jíti z domu dva, z nichž druhý dostal bochník chleba. Mimo to čtvrtník odváděl slepici, 7 vajec, 14·4 kr. stř. gruntovní činže a 9·6 kr. přádelného. Domkáři robotovali 52 dnů ročně. — Robota vyplácela se z půllánu 10 zl. 30 kr. stříbra, ze čtvrtlánu 4 zl. 30 kr. po 20 let. (206 zl. a 86 zl.)

Osada přifařena jest do Bučovic, kamž patří též k úřadu poštovnímu a telegrafnímu.

Kdy škola vznikla, neví se. R. 1810 se vyučovalo ve stavení najatém. R. 1820 vystavěly si obce Kojátky a Šardičky malou školní budovu slamou pokrytou, která stávala v nynější zahradě při staré budově školní. R. 1874 vystavěna v zahradě staré školy jednopatrová budova školní, a r. 1894 rozšířena škola na dvojtřídní, za kterýmž účelem vystavěna nová přízemní budova o jedné třídě přes 1 stavení od budovy jednopatrové nákladem Arnošta rytíře Mannera. Jest tedy škola umístěna ve dvou staveních.

Do Kojátek přiškoleny jsou pouze Šardičky. První zkoušený učitel byl zde Karel Šafařík (1820—1842), a po něm do r. 1870 Fr. Hobičovský.

R. 1895/6 bylo zde 120 žákův. Knihovna školní měla 65 svazků; založil ji Jan Komárek; školní fond 30 zl. Kroniku školní založil r. 1897 nynější nadučitel Flor. Krejčí.

K obvodu obce patří 311·92 ha půdy, z nichž 8 arů jest neplodných. Trati slovou: Příčky, Lednica, Dolina, U Háka, Šafářka, Stráňa, Žleby, Plachetka a j.

Obecní jmění čítá: 134 arů rolí, 584 arů luk (z části jsou již v role přeměněny), 584 arů pastvin, 558 arů cest v ceně 2 tis. zl. Obecní příjem r. 1897 činil 280 zl., vydání 1013 zl.; přirážka 24%. Pečeť obce má ve znaku radlici a srp a kolem nápis: „Obec Kojátek". Starosta zdejší Fr. Ženatý jest již přes 27 let starostou obecním.

R. 1821 byl v obci hlad, že jedli chléb otrubový; r. 1883, 1885 a 1889 velké krupobití.

Obyvatelé živí se rolnictvím. Jest zde 5 pololánníkův a 8 čtvrtlánníků; na čtvrt počítá se 23 měr. Oprávnění řemeslníci jsou zde 4. V osadě jest jednopatrový zámek. Již r. 1508 byl zde dvůr, r. 1566 pivovar, r. 1603 tvrz a 1693 palírna se chmelnicí. Tvrze, palírny ani pivovaru již není. Jsou zde dále 2 mlýny (vodní a povětrný) a 2 hostince, jeden obecní, druhý na silnici u mlýna.

V obci jest od r. 1873 čtenářský spolek, a r. 1898 založena záložna Raiffeisenova.

Při okresní silnici z Bučovic do Víškova vedoucí 1 km západně osady jest mlýn a hostinec „U tří zajíců". Obě budovy stojí vedle sebe v místě, kde se potok Kojátecký vlévá do Kozlanského. V letech 1860-70 byl hostinec výletním místem Bučovanů; nyní jest opravdu „samotou". Severozápadně Kojátek jest povětrný mlýn s domkem.

Kozlany

(Kozlané, obyvatelé pocházející hradu Kozlova neb z osad, jimž bylo jméno Kozlov, Kozel, Kozlí, Kozly), ves 6 km severových. Bučovic v nepatrné prohlubince při okresní silnici z Nov. Hvězdlic do Bohdalic vedoucí, má 7·57 km² rozlohy a jest politická i katastrální obec. Z 9 téměř lánů rolí, jež na počátku 17. stol. patřily k osadě, bylo po válce obděláno 99 měr I. a 99 m. II. tř., a pustých zůstalo ještě 61 m. I. a 61 m. II tř.

Náves činí pravidelnou ulici, která se na jednom konci značně rozšiřuje a dělí ve dvě ulice: širší jde k Bučovicům, úzká, dlouhá a pravidelná táhne se k Nov. Hvězdlicům. Po obou stranách ulic i návsi jsou řady ovocných stromků, které okrašlují osadu. Vůbec jest v osadě mnoho ovocného stromoví.

Na počátku 17. století bylo v osadě již 61 domů, — byla to tehdy veliká osada, — z nichž po válce 30leté zbylo 24 osedlých. K nim do r. 1679 ještě 8 nových přibylo, ale 29 zůstalo ještě delší dobu pustých. Z 32 usedlých bylo jen 5 Čechů, ač před válkou 30letou byla osada česká. Nyní jsou Kozlany zase úplně českými.

R. 1790 bylo zde 68 domův a 224 duší; 1880: 90 čísel, 499 ob., 1890: 92 čís., z nichž 3 neobydleny, 116 rodin, 550 ob., mimo 2 židy, náboženství katolického a národnosti české.

Že bývali v Kozlanech Němci, patrno z dosavadních některých rodových jmen: Richter, Herman, Šiler, Gec, Frank, Michele, Krajtl a jiných. Rovněž nasvědčují tomu i názvy tratí, jak níže udáno. Rolníci až do nedávna mívali na koních přístroj podobný německému z blizkých dědin Kučerova a Lysovic, což nyní již odložili.

Osada připomíná se r. 1360. Toho roku poukázal Svatoch z Nezamyslic svému zeti Rackovi z Bičic na dvou zdejších lánech 3 kopy ročních úrokův. R. 1373 dal Jan z Nezamyslic pojistiti v Kozlanech manželce své Markétě 30 kop úrokův. R. pak 1376 prodali bratři Jan a Oneš z Nezamyslic klášteru August. na St. Brně 9 lánů zdejších, 8 domků, hospodu, půl lázni s lesy, lukami a pastvinami. Tím stal se klášter pánem osady.

Pololánník měl ročně 30 dní jeté a 30 dní pěší roboty a v čase svážení sena a obilí ještě 15 až 16 dnů roboty jeté. Mimo to platil 20 zl., půl druhé míry ovsa, husu a 10 vajec. Vykoupeno vše i s desátkem za 950 zl. hned splatných nebo za 1950 zl. šaj. splatných ve 20 letech. Desátku odváděli do Kučerova půl kopy rži, kopu ovsa a do Nov. Hvězdlic z každého obilí 12 snopův.

Obec přifařena a přiškolena jest do Bohdalic 1 km vzdálených. — Uprostřed návsi stojí kaplička sv. Floriana. V den toho patrona jest v Kozlanech svátek, a v celé dědině oheň odpočívá; nevaří se, leč kde jest nutno. Děje se tak na památku

hrozných požárů v obci. Též den Navštívení Panny Marie světí obec na památku nakažlivých nemocí, které tu kdysi řádily.

Názvy tratí jsou většinou německé: Breitles, Šarcles, Würcles, Graity, Runzen, Stumpigl, Filstry, Šajba a j. Ale též staré původní české: Řeřavá (les), Jaslůvka (pastvisko). Druhdy stával nedaleko obce pěkný hájek u obce, ale jsa příliš navštěvován nemajetníky, byl vysekán a proměněn v pole. Z celého lesa zůstal dutý dub, na němž umístěn je obraz Panny Marie Častochovské.

Obec má značné jmění. Les Řeřavá měří 124 jiter 1374 sáhův a patří 54 starousedlým; obec má z toho též 54. díl. Obec dostala jej od jakési kněžny, o čemž zpráva na pergamenė i s pečetí se uschovává v obecní pokladně. Každoročně tahají pololánníci a čtvrtlánníci losy o provázky (lesní dílky) lesním úřadem Bohdalským jim vyměřené. Rolníci nepotřebují po celý rok dříví koupiti; domkáři jsou z podílů lesních vyloučeni, poněvadž jsou novějšími osadníky Kozlan. — Obecních rolí jest 28 j. 288 sáhů, pastvin 6 j. 581 sáhů; louky obecní jsou mezi sedláky rozděleny. Cena obecních pozemků jest asi 8400 zl.

Obec měla roku 1897 příjmu 1678 zl. 37 kr., vydání 1567 zl. 88 kr.

Kozlany měly r. 1749 německou obecní pečeť a jmenovaly se ještě německy, ale v druhé polovici téhož století byla již obec česká. Pečeť z doby německé měla ve znaku radlici a kolem nápis: „Sigill der Gemein zu Kozlan.“ Pečeť z doby novější má též ve znaku radlici a nápis: „Obec Koslan.“ Nejnovější pečeť má ve znaku sv. Floriana, stojícího na hořící střeše. Kolem znaku jest nápis: „Představenstvo obce Kozlany.“

V obci byla kontribučenská záložna; r. 1897 přeložena byla do N. Hvězdlic.

Obyvatelé živí se rolnictvím. Oprávněných řemeslníků jest 13, jeden obchod, 2 hospody, jedna z nich obecní.

V obci jest dvůr panství Hvězdlického. R. 1376 byly v obci lázně, o nichž není již památky. Mezi Kozlany a Bohdalicemi jest dřevěný povětrný mlýn s domkem.

Kožušice

(dle osob. jména Kožuch — Kožušík, Kožúšek; srov. Kožichovice), 13 km vých. Bučovic v dolíku se 3 stran vrchy ohraničeném 329 m nad mořem, jsou katastrální a politická obec se 7·21 km² rozlohy. Kožušice měly na počátku 17. století 4½ lánu rolí, z nichž po válce 30leté bylo obděláváno jen 33 měr I. a 67 měr II. třídy; pustých bylo 91 m. I. a 182 m. II. tř. — R. 1790 patřilo k osadě 500 jiter rolí a 100 j. luk.

Osada tvoří dlouhou nepravidelnou náves, kterou protéká potok Kožuský, jenž se pod dědinou za okresní silnicí vlévá do Střílského potoka a dále teče pod jménem Litava. Z obce vedou 4 cesty do sousedních osad a do polí. Grunty stojí podél návsí, domky chalupníků jsou na horním a dolním konci dědiny. Všechny jsou z nepálených cihel.

Před válkou 30letou měly Kožušice 29 stavení, z nichž po válce jen ve 13 lidé přebývali; větší díl budov (16) byl dílem bez obyvatelů, dílem docela zničen. V několika letech bylo 7 příbytků nově osazeno, ale 5 opět zpustlo, tak že r. 1673 bylo zde 13 starých osedlých, 2 nově osedlé, 9 starých pustých a 5 nových pustých domův.

R. 1790 bylo zde 66 domů, 78 rodin, 350 duší; 1880: 86 čís. 385 ob.; 1890: 89 čís. (1 neosazeno), 96 rodin, 395 ob., náboženství katolického a národnosti české.

Osada připomíná se v listinách ponejprv ve 14. století. Roku 1333 koupil Jan z Kožušic od Dětřicha ze Žarůšek dvůr. R. 1389 měli Vilém z Kožušic a Ješek ze Žarůšek a r. 1399 Vlček z Kožušic podíly na zdejší dědině. R. 1408 připomíná se zde dvůr. R. 1437 přijala Anna ze Žarůšek manžela svého Krištofa z Ojnic do spoluvlastnictví majetku svého v Kožušicích a Žarůškách. R. 1464 koupil zde Jan ze Zástřizel 2 půllány, hostinec a půl mlýna. Později stala se osada majetkem panství Bučovského.

Celolánník robotoval týdně 6 dnů, pololánník 3 dny párem koní; jiných povinností neměli. Výkupu z roboty a desátku zaplatil celolán 525 zl. stř.

Osada přifařena je do Střílek v okrese Ždánském. Desátku odváděl celolánník faráři ve Střílkách 2 kopy žita, 2 kopy ovsa; pololánník o polovici méně.

Škola jednotřídní povstala na počátku tohoto století, a vyučovalo se v najatém domě; teprve r. 1856 vystavěna nákladem obce nynější školní budova. Žáků bylo tenkráte 45. — R. 1895/6 bylo žáků 84. Knihovna učitelská měla 12, žákovská 156 svazkův. Pamětní kniha založena r. 1887 učitelem Aloisem Gregorem.

Služby míval druhdy učitel 30 zl. stříbra a 11¾ míry žita. Výkupu z této povinnosti zaplatil celolánník 51 zl. stř. — Nejdéle zde působil uč. Frant. Skopal, 28 rokův.

K obvodu obce náleží 721 ha pozemků, z nichž 381 arů je neúrodných. Z pozemků je 747 jiter rolí, 18 jiter pastvin, 50 j. luk a 386 jiter lesa.

Trati mají názvy: Dvorská, Pustý, Jehelníky, Kopaniny, Kopánky, Kopanice, Strabišov, Slíny, Žaroušky, Bohušky, Koráby, Tobolky, Sobotky, Smrďáky, Nívky, Nivy, Losy, Sedlečky, Kuče, Kraví hora a jiné.

Pečeť nynější má ve znaku jabloň, kosu a sekeru a kolem nápis: „Obec Kožušic“. Nejdéle úřadoval zde Fr. Bodeček starší, 22 let.

Obecních pozemků je 81 j. 474□° v ceně 14.330 zl. — Příjem v r. 1897 činil 1935 zl. 42 kr., vydání dělalo 1871 zl. 22 kr. —

Obyvatelé živí se rolnictvím. Oprávněných řemeslníků jest 8, hospody 2, obchody 3 a mlýn. Rolníků jest v Kožušicích 29, a sice 19 čtvrtníkův a 10 pololánníkův; ke čtvrtlánu počítá se 30 měřic.

Nosívali druhdy zvláštní kožichy, jako měchy s rukávy. Kožichy ty se nezapínaly knoflíky. Když si chtěl muž kožich obléci, stoupl k lávce, vyzdvihl ruce, žena postavila se za něho na lavici a kožich na něho spustila s vrchu. Kožichy ty byly v předu i v zadu sestřiženy do špice.

R. 1863 krupobitím úroda zničena.

V osadě jest čtenářský spolek od r. 1897.

Přes 200 let obývá stále rodný dům rodina Skaličkova, přes 100 let Kučírkova.

V obvodu obce jest parní mlýn Ottův.

Kučerov

(dle osob. jména Kučera), jediná německá dědina v okrese, 7 km severně Bučovic, jest farní, katastrální a politická obec, má 8·82 km² rozlohy. K osadě již před válkou 30letou náleželo $11^2/_3$ lánu. Ze zničených ve válce rolí bylo nově obděláno 99 m. I. a 49 m. II třídy. R. 1890 náleželo osadě 750 j. dobrých rolí a 140 j. luk.

Kučerov leží z části pod návrším a z části na svahu jeho asi 300 m nad mořem. Větší díl osady rozkládá se po obou stranách potoka Kučerovského. Zde jsou hlavně selská stavení a tvoří dvè téměř rovnoběžné řady domův. Domkáři jsou usazeni na obou koncích dědiny. Mnohé domy mají posud předsíně a žudry. Osadu probíhá okresní silnice z Bohdalic do Roštěnic.

Na počátku 17. století bylo zde 59 domův. Válkou 30letou osada utrpěla poměrně málo, neboť zůstalo po válce 33 domův osedlých, a brzy potom ještě ve 12 příbytcích se usadili lidé, tak že do r. 1673 bylo jen 14 domů pustých.

R. 1790 bylo zde: 89 domů, 107 rodin, 538 obyvatelů; 1890: 129 domů, 147 rodin, 644 obyvatelů, náboženství katolického a národnosti $^4/_5$ německé a $^1/_5$ české.

Osada jest stará a původu českého, jak již jméno její ukazuje. Kdy a jak ji osadilo německé obyvatelstvo, posud není jisté zprávy. Snad prý Kučerov a 7 ještě jiných německých okolních osad dostaly německé osadníky hned ve 13. století přičiněním proboštů Brněnských, kláštera Žďárského, kommendy řádu Johannitského ve Slavkově a Olomouckého biskupa Brunona.

Kroj německého obyvatelstva jest zvláštní; docela se různí od kroje českých osad. Kroj mužský: Boty, s přehnutými holínkami pod kolenem, jdou až nad kolena. Kalhoty kožené, černé, přilehlé. Vesta ze zeleného aksamitu se žlutým šleháním, v předu i v zadu jednaká. Kabátec krátký. Kolem krku mívají červený šátek žlutě šlehaný. Na hlavě nosívají obyčejně klobouk, ale v neděli odpoledne a při tanci lehkou zelenou čepičku z aksamitu. V zimě mívají beranici, dlouhý tmavý burnus nebo krátký kožich. Staří lidé nosívají dlouhé bílé kožichy s černým beránkem kolem krku.

Kroj ženský: Na hlavě červený (v postě, na pohřbě a v čas smutku tmavý) šátek šlehaný a vzorkovaný; kolem krku škrobený

a skládaný bílý obojek. Tělo kryje košile, nad níž jsou rukávce přilehlé nad loket, kordula fialová nebo červená a sukně pod kolena, černolesklá, hustě řasnatá. Na nohy obouvají punčochy barvy pomerančové a střevíce po kotníky. V zimě nosívají papuče a kožich. Vše jest přesně jednaké jak uniforma.

Kučerov uvádí se ponejprv r. 1238. Téhož roku patronát zdejšího chrámu dostal panenský klášter v Doubravníku od svého zakladatele Štěpána z Medlova, a biskup Olomoucký Robert právo to potvrdil. Ale již r. 1255 daroval Boček hr. z Berneka celou dědinu opatství cisterciackému ve Žďáru, jehož byl zakladatelem. Při něm statek ten zůstal prý až do konce 15. století, kdy král Vladislav opatství to i s hradem Špilberkem a s panstvím Hrušovanským zastavil Janovi z Lomnice.

R. 1626 náležel Kučerov ještě k panství Žďárskému, ale r. 1638 prodal kníže Max. z Ditrichštejna Kučerov, Hrušovany a jiná panství Šimonu Krocerovi ze Schönberka, c. k. radovi, který je i s pustou dědinou Derflí r. 1640 zase rektoru Olomoucké jezov. koleje, Jiřímu Schönberkovi přenechal, což teprve r. 1661 jako vlastnictví kolejní do desk zemských zapsáno bylo. Od těch dob zůstal Kučerov spojen s Bohdalicemi sousedními, které též náležely od r. 1638 koleji jezovitské v Olomouci.

Robota. Celolánník robotoval 3 dny v týdnu párem koní a po $^1/_4$ roku ve žních ještě 3 dny s 1 dělníkem týdně. Pololánník měl 3 dny robotu a v létě 1 den v týdnu robotu párem koní a 5 dnů ještě roboty pěší. Čtvrtník měl $2^1/_2$ dne v týdnu roboty ruční. Výkupného zaplatil celolán 200, půllán 100 a čtvrtlán 50 zl.

Kostel sv. apoštolů Petra a Pavla stojí na kopečku na hřbitově a jest prastarý. Lid si vypravuje, že byl původně pohanským chrámem a že měl veliké poklady. Kromě hlavního oltáře jsou v kostele ještě dva boční: Panny Marie Bolestné a sv. Floriana. R. 1893 za nynějšího faráře P. Al. Hlavinky přistavěny presbyterium a 2 boční kaple (Spasitelova a P. Marie). Mezi bočními oltáři Bolestné Matky Boží a sv. Floriana jest zděná krypta.

Věž r. 1816 zvýšená má tři zvony, z nichž velký jest ulit r. 1492 a váží 15 starých centů, prostřední 10 a malý 7. — Hřbitov byl r. 1896 stranou k východu a k jihu zvětšen a obezděn.

Fara byla v Kučerově již před r. 1238. Matriky začínají se r. 1608.

Nynější farní budova vystavěna byla r. 1796 za faráře Ant. Meixnera (1792—1809), za něhož navštívili osadu Francouzi a po nich Rusové. Od r. 1859 byl zde po 30 let farářem a pak děkanem monsg. Dr. Fr. Xav. Škorpík, spisovatel český a národní buditel celého okolí. Po jeho smrti nastoupil do šlepějí jeho nynější farář, Alois Hlavinka, rovněž spisovatel český.

Do Kučerova jsou přifařeny Hlubočany, Lysice, Terešov. Dříve náležela sem i kuracie v Bohdalicích.

Kdy škola zdejší povstala, není známo. R. 1608 byl učitelem Zachariáš Getz. Nynější budova vystavěna byla r. 1825 a r. 1896 rozšířena na dvojtřídní školu. Dětí jest 116.

R. 1852 měl učitel příjmu 301 zl. 99 kr. Školní kroniku založil Fr. Kedrutek r. 1877. Učitelská knihovna r. 1898 založená má 10, žákovská r. 1874 založená 31 knih.

K obvodu obce náleží 881·51 ha půdy, z nichž 328 jest neplodno. Obyvatelé živí se většinou rolnictvím. Půda jest velmi úrodná. Jest zde 9 čtvrtlánů, 36 půllánů, 2 tříčtvrtlány a 2 celolány, domkářů jest 73; všech čísel r. 1899 bylo již 142.

Daň platících řemeslníků jest 17, obchody 4, hospody 2; r. 1834 byl zde i mlýn.

Obec má majetku 40 měr rolí, 3 míry luk a 73 měr lesa v ceně 10 tisíc zlatých.

Pečeť má ve znaku meč a radlici. Stará má kolem znaku nápis: „Gemeinde Kutscherau"; nová: „Gemeinde Kutscherau. Pol. Bez. Wischau".

V osadě jest odbor Severoněmeckého spolku na Moravě „Eiche" a hasičský spolek.

Trati mají německé názvy: Wetterlinge, Kegal, Engelsbocks, Winkelwald a pod.

R. 1819 vyhořelo v osadě 34 domův.

Před bitvou u Slavkova navštívili Kučerov Francouzi a po nich Rusové. Pamětní farní kniha podává obšírnou smutnou zprávu o jejich návštěvě z péra faráře Ant. Meixnera.

Letonice

(dle osob. jména Letoň), farní ves 4 km severozápadně Bučovic v kotlině pod panským Hájem 274 m nad mořem, je politická

i katastrální obec s 10·94 km² rozlohy. Válkou 30letou utrpěly velmi mnoho; z rolí po válce zůstalo ještě r. 1675 pustých 315 měr I., 347 m. II. a 65 m. III. třídy.

Vesnice má širokou náves v podobě obdélníku, do níž vedou 3 ulice a cesta se strany západní. Grunty jsou po obou stranách návsi a ve dvou ulicích, domkáři v ulici třetí a sem tam roztroušeni. Pět starých budov má výstupky či žudry.

R. 1667 bylo v obci 16 domů starousedlých, 4 lhotní a 56 pustých; r. 1675 bylo 26 osedlých. R. 1790: 98 domů, 113 rod., 542 duší; 1880: 796 obyv.; 1890: 177 domů, z nich 7 neobydlených, 202 rodiny, 823 obyv. Všichni náboženství katolického a národnosti české. — Po válce 30leté a ještě r. 1675 bylo ze 26 usedlých 6 Němcův a 20 Čechův.

První zmínka o Letonicích činí se r. 1350, kdy farář Oslavanský, Petr, abatyšství tamnímu daroval některé statky u Letonic. R. 1378 Mikeš z Púzdřan dal polovici této vsi klášteru dominikánskému v Brně, kteráž později stala se majetkem pánů z Pernštýna. R. 1536 prodal Jan z Pernštýna celou ves Letonice s dvory a patronátem Janovi ze Zdenína, který ji r. 1567 přenechal Jaroši ze Zástřizel. Synové jeho dali zapsati tuto ves své švegruši Johanně Drnovské, po jejíž smrti na prospěch nedospělých jejích dětí prodána byla Václavovi Morkovskému ze Zástřizel r. 1595. Rodu tomu náležela osada delší dobu. Kdy a jakým spůsobem dostaly se Letonice k panství Slavkovskému, není zjištěno.

V obci jest panský dvůr hraběte z Kounic, majitele panství Slavkovského. Dvůr v obci připomíná se již r. 1350.

Robota byla v obci následující: $^{3}/_{4}$lánník robotoval párem koní 3 dny v týdnu, $^{1}/_{2}$lánník půl druhého dne, a čtvrtník měl 2 dny ruční práce v týdnu. Mimo to každý majetník gruntu odváděti musil 4 groše přádelného, čtvrtník kuře a 6 vajec, pololánník 2 kuřata a 12 vajec a tříčtvrtník 3 kuřata a 18 vajec. — Výkupného zaplatil tříčtvrtník 120 zl.

V obci jest farní kostel sv. Mikuláše biskupa, stojící na návrší před vesnicí. R. 1859 byl kostel opraven. Na věži jsou 3 zvony. Na největším asi 3 q těžkém jest nápis: „Ave Maria, gracia plena."

Fara byla zde od dávných dob. Kolem r. 1530 rozšířila se zde sekta novokřtěnců, načež r. 1640 byly Letonice jako

filiálka připojeny k Dražovicům. Od r. 1789 žádala obec za vlastního kuráta (správce fary a kostela), což teprve r. 1849 povoleno, a r. 1851 jmenován prvním kurátem Ant. Horský, v hudbě a v malířství velmi dovedný. R. 1859 prohlášena fara za samostatnou.

Škola zřízena byla r. 1838; dříve přiškoleny byly Letonice do Dražovic. R. 1889 rozšířena škola na dvojtřídní, a budova vystavěna na jedno poschodí. — R. 1838 bylo zde 50 žáků, r. 1889 160 ž. a 1895/6 167. Knihovna žákovská má 140 svazkův. Kronika školní založena r. 1880 Tomášem Konečným, jenž zařídil i žákovskou knihovnu.

Příjmy dřívějších učitelů byly velmi malé. Nejdéle působili zde Vincenc Blaha a Tomáš Konečný.

K obvodu obce náleží 1093·52 ha polností, z nichž 316 arů jest neplodných. Pole mají názvy: Horany, Pohančiska, Vinohrady, Kolíbky, v Lužách, Špichýble, pod Kuhelclem, Šmoles. Poslední názvy prozrazují, že zde bydleli též Němci. Pastvisko slove Šmoles, háj Roza, kopce sousední Větrník a Bandehýbl.

Obec má rolí 80 jiter, luk 5 jiter, pastviska 54 jiter a háje 32 jiter v ceně 25 tisíc zl.

Pečeť má ve znaku hrozen a kroják a má napis: „Obec Letonic.“

Obyvatelé živí se rolnictvím. Jest zde 70 čtvrtníků, 2 pololánníci a 1 tříčtvrtník; na čtvrtlán počítá se 38 měřic. Domkáři lámou v blízkých dolech kámen a tlukou štěrk na silnici, nebo pracují v panském dvoře, který má najatý cukrovar Slavkovský. Řemeslníkův oprávněných jest 8, hospody 3 a jeden obchod smíšený. V Bučovicích pracuje 11 dělníkův.

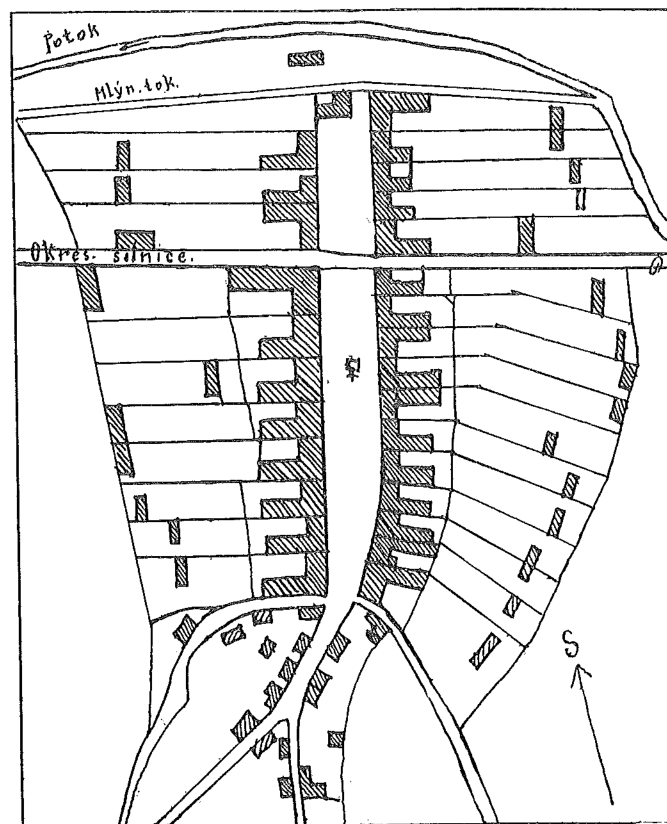
R. 1888 nalezeny byly při orání na panském poli v hliněném hrnci staré stříbrné peníze různé velikosti.

Letošov

(dle osob. jména Letoš neb Letoch), 6 km východně Bučovic, na levém břehu Litavy při okresní silnici, je politická i katastrální obec se 4·36 km² rozlohy. K osadě náleželo $4^1/_2$ lánu rolí, a po válce 30leté bylo znovu obděláno 107 měr I. třídy

a 107 měr II. třídy, a zůstaly téměř do konce 17. století pusty 174 míry I. a 174 míry II. třídy. Roku 1790 bylo zde 380 jiter rolí a 100 jiter luk.

Osada tvoří podlouhlé, poněkud okrouhlé návsí. Domy stojí vedle sebe, a jen mezi některými jsou mezery. Na počátku 17. století bylo v osadě 32 stavení, ale válkou byly téměř všechny příbytky zničeny, zůstalo jen 5 osedlých. Roku 1790 bylo v obci 48 domů, 51 rodin a 288 duší; 1880: 70 čís., 340 obyv.; 1890: 74 čísla, z nich 2 neosazena, 80 rodin, 350 obyv., katolíků, Čechův.

Obraz 16. Půdorys Letošova.

O Letošově první zmínka se činí r. 1374, kdy Jindřich z Nevojic poukázal své paní Kateřině na statcích v Nevojicích

a v Letošově, ve Lhotce a v Šardičkách 335 kop věna. Brzy po tom byl Letošov, Nevojice a jiné osady pro dluhy postoupeny brněnským židům Merklinovi a Mendlinovi, kteří je r. 1392 prodali Jakubovi Končkovi z Prus. Od toho koupil je Mikuláš z Ojnic a Bystřice, jenž r. 1406 dal manželce své Dorotě na majetku v Letošově a Nevojicích pojistiti 200 kop. Potomek jeho Tas z Ojnic r. 1511 koupil zase Bučovice. Tak dostala se osada k tomu panství.

R. 1527 obdržela obec od vrchnosti některé pozemky. Ve 30leté válce byli zde r. 1624 zaskočeni Uhři a Kumáni, kteří pustošili okolí, a byli na hlavu poraženi. Mrtvoly jejich společně pochovány. Dosud jsou v pahorku za osadou četné kosti lidské; jest to snad pohřebiště oněch padlých nepřátel.

Poddaní robotovali z půllánu $1^1/_2$ dne v týdnu párem koní, a čtvrtník měl 2 dny v týdnu roboty pěší. Vrchnosti odváděli též jistý počet slepic a vajec. Domkáři měli jen 13 dní pěší roboty ročně.

Obec do r. 1784 přifařena byla do Bučovic a po zřízení samostatné fary v Nevojicích přidělena byla k osadě této. — V obci jsou na návsí zděná zvonice a v okolí 4 kříže.

Škola jednotřídní jest tu od r. 1887; dříve chodily děti do školy v Nevojicích. R. 1895/6 bylo 65 žáků. Knihovna učitelská měla 8, žákovská 85 svazků. Pamětní kniha založena prvním učitelem Ant. Vaumundem r. 1887.

K obvodu obce náleží 435·74 ha půdy, z nichž 204 ary jsou neúrodné. Trati slovou: Padělky, Špice, Odměrky, Podílky, Katov, Obecnice, Záchodnice, Čihadla, Babice, Jeřábkov, Bařiny a j.

V obci jsou mlýn, cihelna, 3 řemeslníci, 2 hospody a 2 obchody. Rolníci jsou jen pololánníci, a jest jich 20; na půllán počítá se 50 měřic.

Obecního majetku jest za 7250 zl. Příjem r. 1897 činil 2544 zl. 13 kr., vydání 2217 zl. 47 kr. Přirážka obecní 40%.

Pečeť jest jen nová, má ve znaku radlici a kolem nápis: „Obec Letošov.“

Před lety byli v Letošově Čeští bratři; soudí se tak z nalezených starých knih. R. 1833 a 1866 byla zde cholera, 1836 velmi lacino, 1855 drahota, 1865 silné krupobití a 1871 povodeň.

V obci jest čtenářský spolek od r. 1893 (má knihovnu o 170 svazcích), od r. 1896 hasičská jednota.

Rodiny Jeřábkův a Posoldů přebývají 150 let v rodném domě.

V Letošově narodil se Cyrill Seifert, nyní kněz řádu sv. Aug. na St. Brně, doktor filosofie, gen. ústř. ředitel Salmovský.

Malinky,

2 km. východně Brankovic u říčky Litavy, podél níž vede okresní silnice z Bučovic do Střílek, jest politická a katastrální obec, mající 3·40 km² rozlohy. Na počátku 17. století měla osada $4^2/_5$ lánů rolí, po válce 30leté bylo ze zpustlých rolí do r. 1673 nově obděláno z nedostatku lidu a potahu jen 9 měr I. třídy a 19 měr II. třídy. R. 1790 bylo zde 400 jiter rolí a 100 jiter luk.

Dědina tvoří jedinou ulici podél potoka téhož jména, jenž teče středem návsí a vlévá se na konci osady do Litavy.

Před válkou 30letou bylo v osadě 21 stavení, z nichž zůstalo po válce do r. 1673 jen 8 obydlených a 13 pustých. R. 1790 bylo zde 44 domů, 48 rodin a 200 duší; 1850: 58 čísel, 289 lidí; 1890: 61 čísel, 63 rodin, 307 (156 + 151) obyv., katolíků, Čechův.

Osada uvádí se ponejprv na listině r. 1408; byl zde jakýsi Jan Beličar z Malinek. R. 1481 píše se, že prodal Půta z Lichtenburka Janovi staršímu z Ojnic a jeho sourozencům s hradem Stříleckým i svůj podíl na této vesnici.

Robota byla taková jako v Brankovicích.

Obec do r. 1784 přifařena byla do Střílek, od toho roku do Brankovic. Desátku odváděli pololánníci 1 kopu pšenice, což později sleveno na kopu ovsa. V obvodu obce jsou kaple, zvonice a 2 kříže.

Přiškoleny jsou též do Brankovic, kamž náležejí i k poštovnímu úřadu.

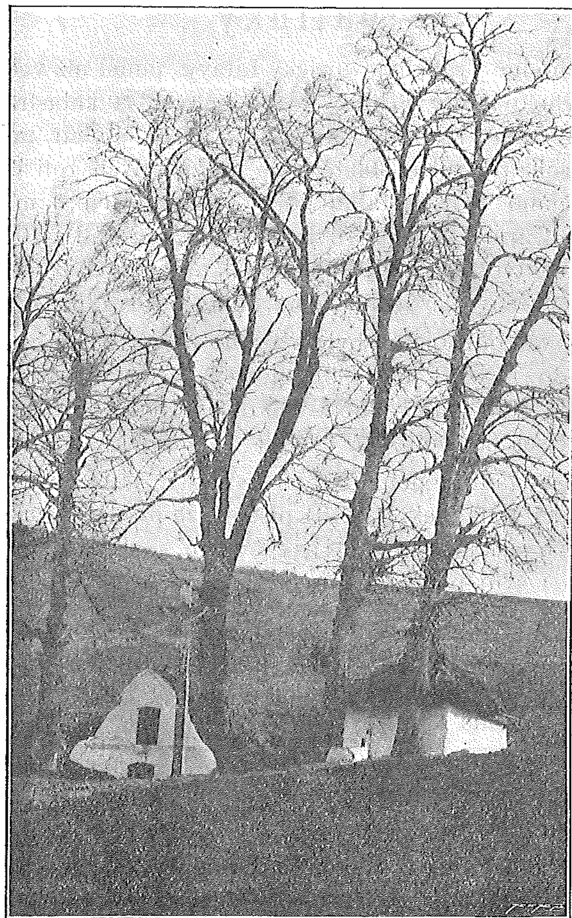
K obvodu obce náleži 340.46 ha půdy, z nichž 928 arů jest neplodných. Obyvatelé živí se rolnictvím, oprávnění řemeslníci jsou 3, obchody 2 a hospody 2. Kromě toho jsou zde dva mlýny a pila.

Rolníci, mimo jednoho čtvrtníka, jsou samí pololánníci, jest jich 16; ke čtvrti počítá se 30 měr půdy.

Obec má jmění 13 jiter 1123 □° rolí, 3 jitra 1012 □° luk a 27 jiter 341 □° pastvin v ceně 3970 zl.

Příjem obecní roku 1897 činil 794 zl. 80 kr., vydání 898 zl. 31 kr.

Pečeť má ve znaku radlici v zemi zarytou a kolem nápis: „Obec Malinek“.

Obraz 17. Studánka „Svatá“ u Malinek.

Mezi Brankovicemi a Malinkami pod vrchem Cvekovem jest kaplička se sochou Panny Marie, pod kapličkou studánka s velmi zdravou vodou, které říkají „Svatá“. Nad studánkou

jest vryt v kameni nápis: „Dicunt Sanctam 1704“ (t. j. Lidé říkají tomuto místu „Svatá“).

V létě odpoledne v neděli chodívají sem lidé se modlit. Kolem kapličky jsou lípy, nepochybně staré jako kaple sama.

Malkovice Německé

(dle osob. jména Malek), dříve „Bohaté“ zvané, neveliká osada 4 km severně Bučovic při okres. silnici do Vìškova vedoucí, jest katastrální i politická obec se 4·81 km² půdy.

Původní název osady byl „Bohaté Malkovice“, kterýžto název jest posud na Hané zachován; Německých Malkovic zde ani neznají. Název Něm. Malkovice povstal teprve v pozdější době, když v osadě již ani Němců nebylo. Činily tak úřady, aby osadu odlišily od Malkovic v okrese Víškovském. Název ten ani není zobecnělý; říká se prostě: v Malkovicích.

O původě prvního názvu vypravuje se toto: V dřívějších letech mívali Malkovští na polích, ať byl rok suchý neb mokrý, vždy dobrou úrodu, jaké nebylo daleko široko v okolí. I chlubívali prý se tehdejší hospodáři, že mají doma tolik rýnských v truhlicích, že si mohou dáti jimi pokryti střechy na staveních.

Před válkou 30letou náleželo obci 5 lánův. Po válce ze zpustlých rolí do r. 1673 bylo nově obděláno jen 33 měr II. a 33 měr III. třídy, a pustými zůstalo 288 m. II. a 288 m. III. třídy. R. 1790 patřilo obci 400 j. rolí a 1120 j. luk.

Malkovice leží v údolí, jež se rozkládá podél břehů Malkovského potoka, který se pramení na Kozlanských pozemcích „Dráhy“ zvaných. Osada tvoří podlouhlé návsí, které na konci severozápadním jest širší. Chalupníci jsou na obou koncích osady, gruntovníci uprostřed. Domy nemají výstupkův a stojí těsně vedle sebe průčelím obráceny na náves.

Na počátku 17. století bylo zde 37 stavení, z nichž po skončení 30leté války zůstalo jen 15 osedlých. Z usazených bylo jen 6 Čechů, ač před válkou byla osada úplně česká. Nyní jsou Malkovice zase českými; jen jména některých tratí připomínají, že byli zde Němci.

R. 1880: 59 domů, 376 ob.; 1890: 62 domů, z nichž 3 neobydleny, 90 rodin, 389 obyv., všichni náboženství katol. a národnosti české.

Osada připomíná se ponejprv r. 1307. Tehdy jakýsi Hodislav z Malkovic jmenován jest svědkem na listině. R. 1360 prodal Ješek z Malkovic Bolkovi z Kozojed, v Malkovicích bývajícímu, jeden dvůr, 4 lány, hospodu, lázně a rybník. Bolek koupil ještě od Přibíka z Nitkovic 3 lány a prodal všechno r. 1376 Peškovi z Býkovic. Již dříve daroval rytíř Franěk z Kunovic díl této dědiny klášteru Augustinskému, jemuž to markrabě Jošt r. 1385 vložil do desk zemských. R. 1391 koupil klášter od Peška z Býkovic zde 9 lánů, 3 dvorce, hospodu, lázně a rybník; od Mikše z Nitkovic pak ještě svobodný dvůr se 2 svobodnými a 2 poplatnými lány, jakož i vinný desátek. Tím celá ves náležela klášteru Augustinskému. Panský veliký dvůr jest posud v obci.

Z lánu měl poddaný 8 dní pěší a 3 dny jeté roboty a odváděl 4 slepice a $5^1/_2$ staré čtvrti ovsa.

Osada přifařena jest do Bohdalic. Desátku odváděl celolánník 2 kopy rži a 2 kopy ovsa. — Na návsi stojí zděná zvonice; kaple v obci není.

Do r. 1889 byly Malkovice přiškoleny do Bohdalic, ale toho roku zřízena zde byla jednotřídní škola. R. 1895/6 bylo 73 žákův. Knihovna učitelská má 19, žákovská 130 svazkův.

K obvodu obce náleží 481·44 ha půdy velmi úrodné. Jména tratí slovou: Langles, Brojtles, Šmoles, Šarzles, Würzles, Velký a malý Povětrník, Pařisko a j.

Obec má jmění 59 měřic rolí, 15 m. pastvin a 17 m. luk v ceně 7890 zl. Příjem obecní činil r. 1897: 2026 zl., vydání 1958 zl., ob. přirážka 10%.

Malkovice v 17. století, většinou německé, měly r. 1749 německou pečeť (nejstarší zachovanou), ale jmenovaly se česky; do r. 1771 opět se vrátily k české národnosti. Nejstarší pečeť má ve znaku radlici a 2 obilní snopy, kolem pak německý nápis: „Sigill der Gemein zu Reich Malcovicz“; novější o něco větší má týž znak a nápis: „Sigill des Dorfs zu D. Malčowicz“; nejnovější má ve znaku radlici a nápis: „Obec Malkovic“.

Již r. 1360 byly zde dvůr s ovčincem, hospoda, lázně a rybník. Po lázních není památky, a rybník jest vysušen a proměněn v pole. Réva vinná, která se druhdy zde pěstovala, vyhynula úplně.

Před lety utrpěly Malkovice mnoho ohněm, takže některé stavení vyhořelo i třikráte. Zhoubný požár připomíná se 9. února

1836, kdy ve 2 hodinách shořelo 21 obydlí a 4 stodoly. R. 1831 byla zde cholera; od 8. list. po 7. prosinec zemřelo 35 osob; r. 1851 opět cholera; zemřelo 12 osob.

Obyvatelé živí se rolnictvím; domkáři pracují na panském. Řemeslníci jsou zde 4, obchody 3, hospoda a prodej piva v láhvích.

Rolníků jest 29, a sice: 8 čtvrtníkův a 21 pololánníků; na čtvrtlán počítá se 30 měr.

Před dědinou na kopečku u okres. silnice stojí kolem kříže 4 lípy, které jako na Buchlově rostou kořeny vzhůru, t. j. koruny lip těch podobají se svým vzrůstem a rozložením koruně kořenův. Západně Malkovic vypíná se vrch Větrník. S něho jest pěkná vyhlídka na Hanou.

Manerov

(dle osob. jména Manner), něm. Mannersdorf, kolonie ležící $1^1/_2$ km severně Bohdalic při okresní silnici do Víškova vedoucí, tvoří s Bohdalicemi politickou a katastrální obec se 4·96 km² půdy. Jest z nejmladších osad na Moravě; založil ji r. 1785 na panském pozemku Rajmund šlechtic Manner. Má krásnou polohu, ležíc půvabně pod samým Manerovským hájkem na malém svahu. Domy táhnou se dvěma řadami, tvoříce prostrannou náves hojně stromy, zvláště lipami vysázenou.

R. 1790 bylo zde 16 domů, 17 rodin, 84 duší; r. 1834: 175 obyv., r. 1890: 40 domů se 193 obyv. Původně byli osadníci téměř všichni Čechové; nyní převládá zde sice živel český, ale jest dosti promíchán rodinami německými. Synové čeští docházívají si do sousedních německých a bohatých osad (Kučerova, Hlubočan, Lysovic) pro nevěsty, a tím se němectví šíří v osadě. Náboženství jsou všichni katolického.

Statků v obci není; jsou zde jen familianti, podsedníci a domkáři. U cesty okresní stojí panský hostinec.

Dole na návsi stojí úhledná kaple r. 1892 postavená na místě staré zvonice. V kapli zasvěcené sv. muč. Janovi a Pavlovi visí krásný obraz těchto svatých, Šichanem malovaný. Den těchto mučenníků jest v obci svátkem.

Manerov přifařen a přiškolen jest do Bohdalic; rovněž tam náleží k poštovnímu úřadu.

Za osadou v lese stojí kaplička sv. Františka Xav. V ní vypryskuje pramen „živé vody“, jenž nikdy nevysychá.

Marefy,

Marhefy, Marety, něm. Marhöf, zněly původně Maierhof. Osada dostala jméno dle panského dvora, který stával na místě, kde jest nyní nová školní budova.

Osada leží v údolí na levém břehu Litavy 2·5 km západně Bučovic, 216 m nad hladinou vodní, je katastrální i politická obec se 4·87 km² půdy. Před válkou 30letou náleželo k vesnici $3^1/_2$ lánu rolí, z nichž po válce bylo pouze 183 měr I. tř. obděláno, ale 882 míry I. třídy zůstaly ještě dlouho pustými. R. 1790 patřilo k osadě 600 j. rolí a 200 j. luk.

Náves tvoří širokou ulici, ohraničenou grunty těsně vedle sebe stojícími. Na horním a dolním konci vesnice bývají domkáři. Zahrádek ani výstupků, mimo 2, před domky není. R. 1897 vystavěna jest do dědiny silnice.

Osada utrpěla mnoho 30letou válkou. Ze 42 příbytků zůstalo po válce jen 13 osazených; 29 chalup bylo dílem zničených, dílem neobydlených. Brzy po válce bylo 10 nově osazeno, ale 3 opět zpustly, tak že ještě ku konci 17. století bylo 19 domků pustých.

R. 1790 bylo zde 63 domů, 72 rodin, 380 duší; 1834 bylo 66 domů se 344 ob.; 1853: 395 ob.; 1880: 78 dom., 382 ob.; 1890: 82 čísel, 96 rodin, 392 obyv., katolíků národnosti české.

Od dávna stával zde panský dvůr, okolo něho osada. R. 1379 Ondřej z Nechvalína koupil zde 3 lány od Jana z Holštýna; dva roky potom odkoupil podíl na této vesnici od Jindřicha z Nevojic a obdržel současně od Pavla ze Sovince i jeho díl. R. 1384 koupil od Oldřicha Hechta z Rosic díl jeho na zdejším dvorci a stal se pánem celé vesnice. Své paní Kateřině pojistil na vesnici 250 kop věna. — R. 1494 dal Jan Berka z Dubé jako poručník synů Čeňka a Jana z Bludova a Nechvalína těmto tvrz Bučovice i s městečkem a dědiny Marefy, Kloboučky, Soběbřichy, Ostrovánky, Kunovičky a Mouřinov do desk zemských zanésti. Od té doby jest osada spojena s panstvím Bučovským.

Lánník robotoval týdně 3 dny párem koní a ve žně ještě týdně den pěší roboty. Výkupu zaplatil 800 zl. šajnův. Pololánník měl roboty i výkupu o polovici méně.

Osada přifařena jest do Bučovic. Uprostřed návsi stojí zděná zvonice se soškou sv. Floriana. Desátku odváděl celolánník kopu pšenice a kopu ovsa.

R. 1800 chodili žáci z rozkazu vrchnosti do školy v Bučovicích, kdež byla tehda jen jednotřídní škola. R. 1814 zřízena zde škola exkurendní. Učitel vyučoval zde pouze 3 dny v týdnu, druhé 3 dny chodíval učit do Mouřinova. Od r. 1848 bydlel zase učitel v Mouřinově a docházel učit do Maref. R. 1861 staly se obě školy samostatnými, a byl v každé zvláštní učitel. Školní budova vystavěna zde r. 1860 (posvěcena 1862); poněvadž však nedostačovala, vystavěna r. 1894 nová budova o jednom poschodí na místě, kde stával kdysi panský dvůr, a ze staré budovy školní zřízen obecní hostinec.

R. 1858 měl učitel služby 220 zl. kon. měny, 44 půlky žita, 44 čtvrti pšenice.

Nejdéle zde působili: Jan Přibyl (1814—1834), Antonín Šafařík (1839—1853), Vavřín Sláma (1853—1866), Fr. Synek (1871—1885).

R. 1814 bylo zde žáků 20, r. 1858 již 49 a r. 1895/6 68. Učitelská knihovna měla 37 a žákovská 147 svazkův. Knihovnu založil Fr. Synek, školní kroniku r. 1887 Čeněk Kramoliš.

K obvodu obce náleží 486·82 ha půdy, z nichž 19 arů je neplodných. Trati polní slovou: Průtnice, Průtně, Osprůtně, Špitálky, Geraše, Holvize (Hohlwiese), Podvinohradí, Osmosty, Hakrle, Lišky a jiné.

Obci náležejí 34 jiter polí v ceně 20 tisíc zl. a hostinec. Příjem r. 1897 činil 6292 zl. (i se s plátkou na školu), vydání 5740 zl., přirážka dělala 73%. Stará pečeť má ve znaku radlici s 2 květy a nápis kolem: „Pecet diedini Marhef anno 1647“. — Nová beze znaku má nápis: „Obec Marhefy.“

V obci jest hasičský spolek. K poštovnímu a telegrafnímu úřadu náleží osada do Bučovic.

Obyvatelé živí se rolnictvím. Jsou zde 2 celolánníci, 5 třičtvrtlánů, 9 pololánův a 14 čtvrtníkův. Na čtvrtlán počítá se

30 měřic. Půda zdejší jest úrodná. Z vinohradů zdejších zůstaly jen 3. Daň platící řemeslníci jsou zde jen 2, obchod smíšený, s dřívím, s vejci a 1 hospoda.

Mlýn zdejší připomíná se již r. 1642; náležel Jindřichovi Martinkovskému z Rozseče. R. 1664 koupilo jej panství Bučovské od šlechtice Dluhoše za 1000 zl.; r. 1852 byla při mlýně zřízena pila.

R. 1826 kopala se u Mareř žlutá hlína, ze které hrnčíři Bučovští zhotovovali jemné stolní náčiní (kafetové), které se vyváželo do Uher a do Turecka.

Milonice

(dle osobního jména Miloň), farní vesnice 6 km východně Bučovic v údolí 256 m nad mořem po obou stranách potoka Milonského, politická i katastrální obec se 4·99 km^2 rozlohy, měly na počátku 17. století $5^3/_4$ lánů rolí. Ze zpustlých polí po válce 30leté bylo obděláno jen 82 měr I. třídy a 41 měr II. třídy.

Domky nestojí těsně vedle sebe, jsouce odděleny zahradami a prázdnými prostory. Osadou vede okresní silnice z Letošova ke dvoru v Rozčítkách a protéká ji potok. Na levém břehu potoka jest „Hrubá strana", t. j. stavení sedláků, na pravém břehu podél okresní silnice jest Malá strana s příbytky domkářův. Sem tam jsou mezi nimi i rolníci. Na Malé straně jsou před domky zahrádky od nepaměti.

Před válkou 30letou bylo v Milonicích 32 budov, ale válkou byla osada téměř úplně zničena; zůstaly pouze 4 příbytky obydleny, a 28 bylo pustých.

R. 1834 bylo zde 47 čísel, 391 obyvatelů; 1880: 79 čísel, 412 obyvatelů; 1890: 84 čísel, 107 rodin, 423 obyvatelé, mimo 5 židů, katolíci a Čechové.

Osada jmenuje se ponejprv na listině r. 1349, kdy synové Peška z Milonic obdrželi od svého strýce Maximil. z Příkaz jeho podíly v Milonicích a Malkovicích. R. 1360 uvádí se na kupní listině, že zde již byl dvůr, lázně, tvrz. Tato stála na místě nynější školní zahrady a knížecího pole. Není po ní ani památky. Již r. 1447 byli pánové z Ojnic majiteli této osady, a Mikeš z Ojnic psal se též „z Milonic". R. 1466 prodal Mikeš z Ojnic Vavřinci Smetanovi z Osvětiman patronát v Milonicích se dvorem.

Další děje osady jsou méně důležity. Vystřídali se tu různí majitelé. R. 1573 uvádí se již zde pivovar, a na blízku pustá ves Rozčitky. R. 1671 Jan svob. pán z Dippenthala koupil za 31.000 zl. Nesovice, Dobročkovice, pustou ves Rezku Lhotu, mlýn, dvory, pivovar, rybník a spojil s panstvím Milonským. Jeho syn Jan poručil všecko bratrovi a sestře Anně z Fragštejna r. 1709. Anna obdržela Milonice, dvůr, pivovar, ovčírny, Rozčitky se Šardičkami, polovici činže ze mlýna a od židů v Milonicích a půl chmelnice; bratr Josef dostal N. Zámky, Nesovice, Dobročkovice a v nich dvůr s ovčírnou.

Po mnohých změnách koupil vše r. 1780 kníže František Josef z Lichtenštejna za 80.000 zl. rýn. a spojil Milonice s panstvím Bučovským. — Panství Milonské do r. 1792 náleželo ke kraji Hradištskému, od roku toho ke kraji Brněnskému.

Za doby roboty musili pololánníci pracovati na panském $1^1/_2$ dne v týdnu párem koní, čtvrtlánníci měli 2 dny v týdnu pěší roboty, a chalupníci se zahrádkami 26 a bez zahrádek 13 dnů ročně. Kromě toho robotovali domkáři o žních ještě 13 dnů; za to dostávali od vrchnosti chleba. Jiných dávek nebylo. — Výkupného zaplatil půllánník 120 zl. stř. (300 zl. šajnů). Lánů v obci nebylo.

Kostel farní byl v osadě od dávna. Nynější chrám sv. Petra a Pavla jest postaven v tomto století. Stavba počala se r. 1805, byla však za války francouzské přerušena. R. 1807 byl chrám dostavěn a r. 1810 posvěcen. Že se nový kostel stavěl, stalo se tak po přání Aloisa Josefa hr. z Kolovrat, biskupa ze Sarepty, jenž r. 1803 byl v Milonicích na generální visitaci a kostel uznal nedostatečným; byl příliš malý. — Starý kostel stál v nynější farní zahradě, a kolem něho byl hřbitov.

U vchodu do kostela jsou z jedné strany kamenný kříž s rokem 1759, z druhé strany kamenná socha sv. Jana Nepomuckého bez letopočtu.

R. 1874 zjednán nový obraz na hlavní oltář. R. 1879 přelity byly dva malé zvony, větší sv. Josefa váží 226 kg, menší sv. Cyrilla a Methoděje 128 kg. R. 1881 zjednána křížová cesta, stříbrná lampa na věčné světlo a sochy Panny Marie a sv. Josefa

R. 1884 ozdoben chrám sochou Krista Pána v okovech, a položena nová dlažba. Téhož roku postavena socha Panny Marie Lurdské u cesty mezi Milonicemi a Nesovicemi. — Tyto opravy provedeny byly za horlivého faráře P. Derky. R. 1898 vystavěna byla nová věž, a opraveny varhany. Nové sochy sv. Cyrilla a Methoděje daroval rolník Hrubý z Uhřic.

Fara zdejší uvádí se již r. 1397 a přešla v 16. století v majetek strany podobojí, a teprve r. 1654 byla zase katolická fara obnovena. K faře zdejší patří Milonice a dvůr Rozčítky, Uhřice, Dobročkovice, Nesovice, Nové Zámky. Do r. 1786 patřily sem i Šardičky, které toho roku k faře v Bučovicích přiděleny byly.

Desátku odváděli pololánníci každý 10. snop rži a ovsa ze své úrody, čtvrtník jen půl snopu. Podobně z ostatních přifařených osad. Ze Šardiček však odváděli všichni majitelé polností bez rozdílu každý 12. snop pšenice, ječmene, rži, ovsa. Chalupníci a hoféři byli povinni jeden den v čas žní pracovati na farském poli, začež obdrželi stravu a 3 kr. na penězích.

Pamětní kniha jest z r. 1738, inventář z r. 1804. První farář jmenuje se J. Fr. Antonín Kašparides r. 1650, pak Josef Červenčík r. 1719—1734, J. Dismas Bešorner, farář do r. 1778, stal se kanovníkem v Kroměříži, Jan Nep. Stanislav Jestřabský 1781 1809, založil chudobinský fond základem 1094 zl. 22 kr., od r. 1868—1889 Leopold Derka, rodem z Víškova.

Zádušní jmění dělá 10.554 zl. 50 kr.

Ke zdejší škole trojtřídní patří osady: Milonice, Nesovice, N. Zámky a dvůr Rozčítky. Dříve též Dobročkovice a Uhřice a v minulém století i Šardičky.

Škola byla již před Marií Terezií. Umístěna byla napřed v budově starého pivovaru. Až do r. 1854 byla jednotřídní, kdy rozšířena na dvojtřídní, ale vyučováno polodenně, poněvadž ml. učitel docházel vždy dopoledne vyučovat do Dobročkovic, kdež byla exkurendní škola. R. 1873 se Dobročkovice odškolily. R. 1876 rozšířena škola na trojtřídní, r. 1877 odškolily se Uhřice, a škola Milonská stala se opět dvojtřídní. R. 1881 rozšířena znovu na trojtřídní, a postavena nová budova nákladem přiškolených obcí, k čemuž kníže přispěl dle daně polovicí.

Pamětní kniha založena r. 1879 Ant. Hořavou. R. 1895/6 bylo 220 žákův. Knihovna žákovská měla 246 svazkův. Fond školní 103 zl.

Prvním zkoušeným učitelem byl zde Matouš Švarc 1808—1826, pak Václav Pozorský 1826 1834, který postoupil školy za výměnek 12 měr žita ročně Štěpánovi Kotáskovi.

Jednotlivé trati mají názvy: Padělky, Odměry, Žídlíky, Plachetky, Klénky, Dolnisko, Chrást, Štymberky a j.

V obci jest 20 rolníkův, a sice 7 čtvrtníkův a 13 pololánníků; na čtvrtlán počítá se dle katastru 20 měr. Oprávněných řemeslníků jest 8, mlýny 2, hospody 2, obchod a panský dvůr.

Obec má jmění: 47 jiter 435 □° polí, počítajíc v to i 12 jiter cest. Orné půdy má 26 jiter 402 sáhů, luk 1 jitro 1019 sáhův. — Cena obecního pozemku činí asi 7250 zl. Příjmu r. 1897 bylo 401 zl., vydání 1373 zl., přirážka 57%. Pečeť má ve znaku jetelový trojlístek a nápis: „Obec Milonic."

Knížecí chudobinec pro dělníky založen jest r. 1782. Podpora nyní činí 4 zl. měsíčně. Kontribučenský fond zdejší má 5431 zl. 62 kr., a patří k němu 30 podílníků z Milonic a 14 z Nesovic; založen byl 1865. — V místě jest poštovní úřad.

Ve farním archivě zaznamenány jsou drahoty: R. 1363 byla na Moravě 1/4 pšenice za 44 groše, 1/4 žita též v té ceně, 1/4 hrachu za 30 grošů, 1/4 ječmene za 21 grošův a 1/4 ovsa za 12 grošů; r. 1807 Vídeňská míra pšenice za 8 zl. 30 kr., žita za 5 zl. 15 kr., ječmene za 5 zl., ovsa 3 zl. 15 kr., hrachu 7 zl., libra hovězího masa za 14 kr., skopového za 13 kr., máz starého vína za 1 zl., mladého za 20 kr., piva 8 kr., kuře za 4 kr.

Rozčítky (Rozčútky), též Rošťoutky t. j. Rozštítky, samota 1/4 h. severně Milonic, náležejí k obci zdejší. Dříve to bývala osada, ale zpustla mezi r. 1412—1498. R. 1353 uvádí se zde jakási Eva z Rozčútek, která darovala zdejší 2 mlýny a 2 lány Jindřichovi, zbrojnoši Beneše ze Strážnice. R. 1498 již byla dědina se dvorem a mlýnem pusta. Volný píše, že dříve osada slula Rosčitky nebo Rošitky.

Nyní jsou zde panský dvůr, hospoda a mlýn. R. 1873 vyhořely zde po žních panské stodoly; 3 dny a 2 noci doutnalo v nich seno a ohořelé trámy. — V kolonii té žije 30 osob.

V okolí Milonic stávala snad ves Rezka Lhota, která již r. 1550 byla zpustlou. Kde stávala, neví se.

Mouchnice

(snad dle osob. jména Muchna), dříve Muchnice, 11 km jihovýchodně Bučovic, rozloženy jsou v údolí 261 m nad mořem po obou stranách Stupavy a tvoří katastrální i politickou obec s 12·63 km² půdy. Na počátku 17. stol. měly 3 lány pole. Po válce zůstalo neobděláno 89 měr I. a 44 m. II. třídy. — R. 1790 náleželo z osady k Bučov. panství $3^1/_{64}$ lánu, ku Koryčanskému $1^{42}/_{64}$ lánu pozemkův.

Na pravém břehu Stupavy jest pouze několik domků, kdežto celá téměř vesnice leží na levém břehu. Mouchnicemi vede okr. silnice z Bučovic do Koryčan. Náves má podobu dlouhého obdélníka, z níž odbočují 4 uličky. Selská stavení stojí těsně vedle sebe podél návsi, stavení domkářů jsou v bočních uličkách.

Před válkou 30letou bylo zde jen 19 domův, a z nich po válce zůstalo osazených 15, a 4 byly pusty; později ještě jeden příbytek zpustl.

R. 1790 byle zde 64 domů, 76 rodin, 387 obyv.; r. 1834 bylo v Bučovské části 49 domů, 256 obyv.; r. 1853 bylo v celé osadě 512 ob.; 1880: 119 čís., 581 ob.; 1890: 130 čís. (128 v obci, 4 v Haluzicích), z nichž 3 neosazeny, 157 rodin, 712 obyv., 706 Čechův a 6 Němců; náboženství všichni katolického.

Mouchnice připomínají se r. 1350. Téhož roku Eliška z Muchnic darovala synům Maršíka z Vážan zde 2 lány a třetí Oldřichovi Pustovi, kterýž ho postoupil manželce své Mileně. Byl-li uvedený Maršík z oněch Vážan, jež druhdy asi ¼ hodiny od sousedních Koryčan stávaly, o nichž podnes koluje mezi lidmi, „že Koryčany a Vážany byly spolu svázány“, a po nichž dodnes údolí jedno u Koryčan „Vážansko“ slove, nelze zjistiti.

R. 1497, když vystřídalo se již v panství nad vesnicí mnoho pánův a rodů, uvádí se Jan Minovský z Vel. Láznika, který r. 1510 zemřel, načež věřitelé prodali tvrz i dvory v Mouchnicích i s pustým Komosovem a podílem na „Křivousích“ Felixovi z Vrchřečic, a tento hned Tasovi z Ojnic, majiteli panství Bučovského. Tak přišla téměř celá osada k Bučovicům. (Další majetníky viz u Bučovic!)

Menší část osady náležela panství Koryčanskému a měla s ním stejnou vrchnost. Kdy se k panství tomu část ta dostala, není známo. Jisto jest, že hned r. 1409 již byla osada rozdělena, neboť roku toho polovice osady náležela synům Bočkovým, Petrovi a Janovi, druhou Albert z Cimburka prodal Protivcovi ze Zástřizel. Zdejší mýto, které ještě r. 1545 náleželo k Buchlovu, Jan Ždánský ze Zástřizel, majitel panství Buchlovského, prodal r. 1546 biskupskému dvornímu sudímu Vilémovi z Víckova, který byl majitelem Koryčan, Lískovce a pustých Vážan. Bezpochyby byl tento již dříve majitelem menší části Mouchnic, než mýto koupil.

V Koryčanské části vystřídalo se brzy po sobě mnoho pánův a rodův. Tak byl zde majetníkem r. 1570 Gabriel Majláth hrabě Fogarašský; r. 1611 Gabriel Horecký z Horek, jehožto erb v kameni vtesaný dodnes na blízkých zříceninách Cimburka lze spatřiti. R. 1718 Marie Regina Bertolettová svob. paní z Bartenfelda, r. 1733 Ant. Emerik Horecký, od r. 1742 rod Gillerský, pak svob. pán Rothschild, baron Wickenstein a nyní hrabata z Trautmansdorfa.

Náležely tedy Mouchnice dvěma vrchnostem, a rozeznávala se v obci strana Bučovská a Koryčanská. Bučovská strana měla a má z části dosud po své vrchnosti pěkný dar.

Jakožto památku na majitele panství Jana Šemberu Černohorského mají Mouchnice „privilegia dřevní“, Šemberou listem daným na Bučovicích v den sv. Jiří 1578 jim udělená. Privilegia tato původně záležela v tom, že občané Mouchničtí, k panství Bučovskému patřící, mohli v těch místech, kde jim od polesného nebo hajného bylo naznačeno, sobě dřevo na palivo, stavení a pruty k opletání plotů svobodně sekati a dobytek svůj na vykázaném místě pásti. R. 1747 změněno to bylo tak, že bral místo všeho jiného pololánník 8 starých sáhů, čtvrtník 5 sáhů, chalupník 3 sáhy, menší chalupník $1^1/_2$ sáhu dříví. Celkem dostávali $187^1/_2$ sáhu dříví. Bylo jim ukázáno rubisko, kde sami svůj určený počet sáhů si mohli narubati. Později, jmenovitě sedláci, zřekli se práva toho, dostavše za to každý po 400 zl. v obligacích nebo losích. Domkáři užívají toho práva do dnes, berouce někteří po 9 metrech, jiní po $4^1/_2$ m a jiní po 3 metrech dobrého dřeva tvrdého. Zaplatí pouze nějakou malou náhradu za práci, poněvadž dříví dostávají již narubané.

Poddanské poměry a robota v Bučovské části byla taková, jak vylíčeno níže u sousedních Nemotic.

Obec přifařena jest do Nemotic; kaple a hřbitova v obci není, pouze zděná zvonice s malým zvonkem stojí na návsí. Desátek poznačen jest u Nemotic.

Škola zdejší založena r. 1756 a byla až do r. 1873 exkurendní. R. 1830 zavedeno zde vyučování celodenní, od té doby zůstával podučitel v Mouchnicích. V sobotu každý týden přicházíval farní učitel jaksi na prohlídku a vyučoval den ten náboženství. R. 1873 prohlášena byla zdejší škola za samostatnou, jednotřídní.

Stará školní budova r. 1861 shořela, a vystavěna nová, pouze učírna bez dvorku a bez zahrady, kteráž měla společnou střechu i společný vchod s vedlejší pastouškou. R. 1873 na místě pastoušky postaven byt pro učitele, učírna rozšířena, a zakoupením sousední chalupy zřízeny malý dvorek a zahrádka. R. 1890 postavena nynější škola dvojtřídní nákladem 13 tisíc zl.

R. 1873 bylo jen 72 žákův, R. 1895-6 bylo již 136. Knihovna učitelská má 108, žákovská 248 svazkův. Prvním učitelem byl zde Konst. Andrýsek, (13 let), nyní jest zde nadučitelem Ferd. Fráňa, jenž r. 1887 založil školní kroniku.

K obvodu obce patří 1262·58 ha půdy, z nichž 146 arů je neúrodno. Trati slovou: Posvátný, Svodnice, Oulehlá, Požáry, Podhůrčí, Kaplánky, Škobeř, Díly za vraty, Křivousy, Nedbalky, Štěpnice, Hluboký důl, Hejnice, u Nemotínka, u Kuče, Bohdanec č. Bogdanec a j. Názvy lesní: u Boudy, Nenkůvky, u Dubu, na Pelárni, Kalvica, Bukovina, Spálený a j.

Dle různých věcí na nynějším pastvisku, Požáry zvaném, při kopání nalezených, dle cihel vykopaných, jakož i dle názvu trati lze souditi, že zde stávala snad tvrz, která se v dědině té připomíná již r. 1497, nebo zaniklá osada Komosov, která již r. 1510 jmenuje se pustou. Mezi lidem zachovala se však pověst, že zde stávala dědina, která podlehla plamenům. — Trať „Křivousy" byla dříve lesem, a již r. 1510 se toto jméno uvádí. Stávaly-li zde dříve příbytky nebo dvory, nebo z čeho název ten povstal, nelze vypátrati. Pověst však vypravuje, že zde byla dědina. — R. 1358 již se píše, že byly v obci dvůr a 1379 mlýn.

Obec má 68 jiter 1201□° pozemků, které se pronajímají, a 1500 zl. v státních papírech.

Stará pečeť měla ve znaku hrozen; nynější má jen nápis: „Obec Mouchnice". — Do r. 1852 byla osada rozdělena na Bučovskou a Koryčanskou část, a každá z nich měla svého rychtáře, svou pečeť a své jmění. Toho roku byly sloučeny v obec jednu. —

Občané živí se z části rolnictvím, z části konají dělnické práce v továrně na ohýbané dříví v Koryčanech. Sedláků jest 24, oprávněných řemeslníků 10. V obci jsou dvě hospody, smíšený obchod, punčochárna, mlýn, pila. Před časy pěstovali rolníci i chmel.

R. 1822 a 1861 o posvícení byla obec celá zničena požárem.

R. 1874 založen byl tu čtenářský spolek.

Haluzice. K obci přivtěleno jest katastrálně krásné údolí podél Stupavy v knížecím lese. Jsou v něm 4 stavení, z nichž jedno ode druhého jest $1/4$ hod. vzdáleno. Jsou to: nový revír, starý revír, v němž přebývají 2 hajní, dále železniční zástavka Haluzice zvaná a nejvzdálenější stavení Haluzický mlýn.

Údolí Haluzické bývá pro svou krásu výletníky z Kyjova, z Bučovic a odjinud velmi často navštěvováno.

V lese při hranicích Snovídských jest studánka „Bezdýnka", (viz Snovídky).

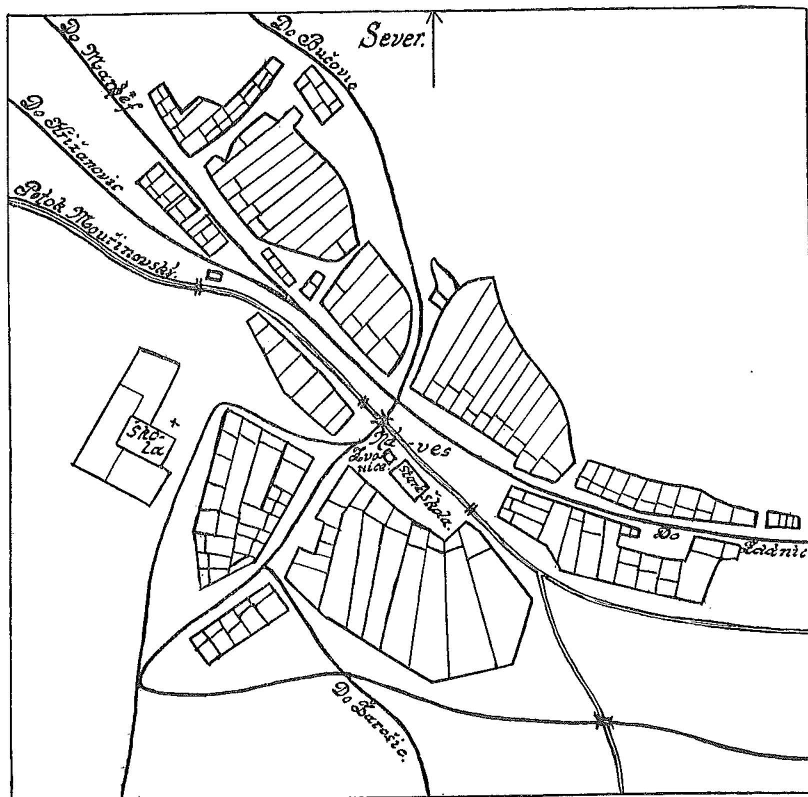
Mouřinov

(dle osob. jména Mouřín, pův. Múřín), Múřinov, něm. Morein, vesnice 5 km jižně Bučovic v údolí po obou stranách potoka, 290 m nad mořem, jest katastrální i politická obec, mající 11·50 km² rozlohy. Roku 1790 patřilo k obci 500 jiter rolí a 300 jiter luk.

Nejstarší stavení jsou na dědině kolem návsí 4 ha velikého, kde původně byly samé selské usedlosti mezerami od sebe oddělené. Tím povstalo prodloužení dědiny směrem k severovýchodu. Když r. 1844 byly panské pozemky ke dvoru zdejšímu patřící ve výměře 4 lánů pronajaty, přistěhovali se sem lidé z jiných vesnic, vystavěli si domky, a tím se prodloužily staré ulice.

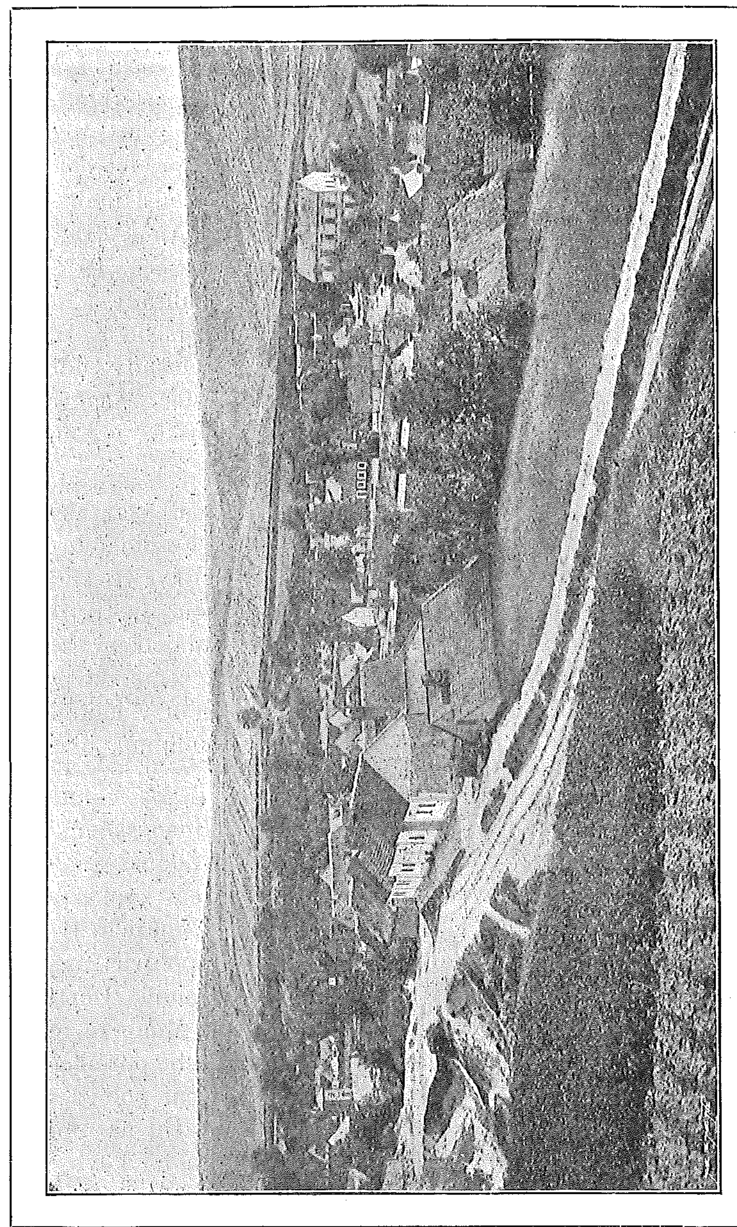
Roku 1790 bylo zde 61 domů, 66 rodin, 310 duší; 1890: 145 domů, z nichž 3 neobydleny, 226 rodin. 698 obyv. náboženství katolického a národnosti české.

Roku 1380 náležel Mouřinov Petrovi ze Šternberka; po jeho smrti zdědil jej Petr z Kravař na Plumlově. Týž prodal jej r. 1398 Peškovi Kropáčovi ze Studence i s dvorem. R. 1399

Obraz 18. Půdorys Mouřinova.

byl zde pánem Jan z Ptení a 1406 Jan z Miličína. R. 1448 postoupil Vilém z Múřinova svého podílu na této vesnici bratru Ctiborovi z Miličína, po jehož smrti věřitelé dvou dílů vesnice Jindřichovi z Mezilesí r. 1464 postoupili; třetí díl vesnice náležel Přibíkovi z Miličína. R. 1481 jmenuje se zde pánem Václav z Mezilesí, ale v témž čase zemský hejtman Ctibor z Cimburka postoupil

Obraz 19. Pohled na Mouřinov.

místního patronátu Jindřichovi z Doubravice. Patrno, že zde toho roku byla fara a že osada náležela dvěma pánům.

Václav z Mezilesí žil ještě r. 1504. Po jeho smrti zdědili statek otcův jeho synové Jan, Jindřich, Petr a Bernart, kteří se r. 1531 uvádějí jako majitelé této (celé) vesnice. Jiný Václav Múřinovský z Mezilesí (snad vnuk prvého Václava) prodal dědinu i s tvrzí okolo r. 1560 Vavřinci z Popůvek. Další majetníci byli Anna Heroltka, Všebor Pražma z Bílkova, Anna Kralická z Kralic, Jiří Karský z Karsu, Eva Martinkovská z Rozseče. R. 1612 prodal osadu, tvrz, dvůr, ovocné i kuchynské zahrady i mlýn Petr Stražovský ze Zástřizel, který vesnici tu měl již od r. 1601, Oldřichovi z Kounic za 12.000 zl. mor. Poněvadž Oldřich z Kounic byl již dříve (asi r. 1570) pánem městečka a hradu Ždánic, dostal se tak Mouřinov pod panství Ždánské, při němž setrval až do r. 1848.

Po Oldřichovi následoval syn jeho Karel, jenž však ztratil panství své, jelikož se účastnil povstání proti císaři Ferdinandu II., načež císařská komora r. 1626 přenechala statky ty knížeti Max. z Lichtenštejna za 158.166 zl. mor., jenž již r. 1602 byl pánem Bučovic. Od toho roku zůstaly majetkem rodu Lichtenštejnského. Když pak rozdělovány byly země na politické okresy, připadl Mouřinov k okresu Ždánskému v hejtmanství Kyjovském, r. 1877 přidělen byl však k soudnímu okresu Bučovskému.

Robota bývala zde větší než na panství Bučovském, ačkoliv od r. 1626 témuž pánu náleželo panství Ždánské i Bučovské. Celolánník robotoval 4 dny v týdnu párem koní a měl 24 dnů pěší roboty v roce. Mimo to platil na penězích 24 zl. stříbra „císařské daně“. Pololánník měl roboty o polovici méně, čtvrtník robotoval pouze čtvrtinu toho jako celolánník. Domkář byl povinen pracovati na panském 24 dnů ročně. Mimo to měli domkáři za to, že pásli svůj dobytek na obecních pozemcích, ještě robotu obecní. Dával každý domkář na obecní pole 2 párové fůry hnoje, pracoval 2 dny ročně (vždy o žních) na obecních pozemcích a platil 40 kr. šajnů do obce. Za to, kdyby se obecnost rozdělila, měla chalupníkovi připadnouti $^1/_4$ toho, co čtvrtlánníkovi. — Po zrušení roboty platil celolánník 240 zl. stř. výkupného.

Mouřinov přifařen jest do Bučovic. Od r. 1481 bývala tu fara, ale zanikla bez pochyby i s tvrzí za války 30leté. Desátku odváděl pololánník faráři do Bučovic 9 měr (nebo 2 kopy) rži a 12 měr (2 kopy) ovsa. Varhaníkovi se dávaly 3 snopy rži a 3 snopy ovsa. Po zrušení robot zaplatil celolánník 160 zl. výkupného z desátku a 12 zl. za obilí varhaníkovi.

Školy do r. 1815 zde nebylo. Teprve 1815 byla vystavěna obecním nákladem škola, ve které zahájeno vyučování řádnými učiteli, kteří tu nebydleli, ale ze školy z Maref do zdejší školy docházeli třikráte týdně. Ale již za třetího učitele r. 1843 musila býti vystavěna nová větší školní budova, nynější „stará škola“. Tenkráte do ní chodilo 70 žákův. Od r. 1848 bydlel učitel v Mouřinově a docházel zase do Maref. R. 1861 staly se obě školy samostatnými, a byl v každé zvláštní učitel. R. 1887 vystavěla obec nákladem 15.000 zl. novou dvojtřídní budovu.

R. 1895/6 bylo zde 113 žákův. Učitelská knihovna měla 23 a žákovská 151 knížek. Školní kronika založena r. 1888 nynějším nadučitelem Fr. Dvořákem, jenž založil i knihovnu školní a obecní.

K obvodu obce náleží 1149·63 ha půdy, z nichž 871 arů jest neplodných. Panských pozemků jest 1159 jiter, obecních 114 jiter a selských 724 jiter. — Jednotlivé trati slovou: Šéva, Rejsa, Hakrle, Nívky, Výdubí, Rybník, Hrubá louka, Žleb, Žlíbek; Přední, Prostřední a Zadní pole, Radlovec a j.

Obec má svého majetku celkem 114 jiter v ceně 6400 zl. Obecní hospoda dává ročně 400 zl. nájmu. — Příjem v r. 1897 činil 1367 zl., vydání 1191 zl.

Pečeť má ve znaku košatý lesní strom a křížem na kmeni 2 sekery. Kolem jest nápis: „Obec Mouřinov 1881.“ Stará pečeť má týž znak a málo čitelný kolem nápis: „Diedini Mursinowa peczet.“

Obyvatelé Mouřinova zaměstnávají se polním hospodářstvím a tkalcovstvím; pracují doma, v Bučovicích a v Brně. Daň platících řemeslníků jest tu 5. Pak jsou tu 2 kupci, 2 máslařky, 2 mlýny (jeden vodní a druhý povětrný) a hospoda. Svobodná děvčata vyplétají rákosová sedadla do židlí; takových pletařek jest tu 38. Všeho průmyslového dělnictva v nemocenské pokladně zapsaného jest 58 (39 m. a 19 žen).

Obraz 20. Karlštýn u Mouřinova.

Rolníků jest 28, a sice 24 čtvrtníků, 3 pololánníci a 1 tříčtvrtník; ke čtvrti počítá se 24 měr.

Obec k poštovnímu a telegrafnímu úřadu náleží do Bučovic. — Jest zde hasičský spolek.

Na blízku bývaly veliké lomy; kamene odsud užívalo se při stavbě zámku v Bučovicích. — R. 1826 při zvětšování kostela v Bučovicích našli kámen náhrobní, pod nímž odpočíval r. 1569 zemřelý Jan Herolt z Popůvek a na Mouřinově. (Viz Bučovice.)

Ze tvrze, která se r. 1560 zde jmenuje a za války 30leté byla rozbořena, není tu již památky. Před 50 lety našla prý se v jednom sklepě veliká železná brána a byla odnesena do Ždánic. Sklep ten byl prý částí chodby, která ze tvrze do lesů vedla. Chodba jest však nyní probořena a zasypána.

Na severovýchodní straně zdvihá se nad osadou vrch „Karlštýn“ zvaný. Na něm místo hradu jest nizounký baráček, který si jeden chudák zdejší sám vystavěl, stráň okolo chaloupky zryl a vysázel stromky.

Nemochovice

(dle osob. jména Nemoch), ves 10 km severovýchodně Bučovic v dolině při nepatrném potoku, katastrální a politická obec s 10·59 km² rozlohy; do r. 1848 tvořila osada samostatné panství, které mělo 900 jiter panských pozemků (166 rolí, 24 luk, 110 pastvin, 600 lesa) a 846 jiter pozemků poddanských (754 rolí, 60 luk, 32 pastvin). Před válkou 30letou náleželo k obci téměř 7 lánů pozemkův. R. 1656 naměřeno poddanských rolí jen 1096 měr II. třídy. Do r. 1671 bylo nové obděláno 141 měr II. a 33 měr III. třídy, ale zůstalo pusto 643 měr II. a 141 měr III. třídy.

Osada tvoří dlouhou dosti širokou náves na obou koncích hodně uzavřenou, jejímž středem táhne se hluboká zmola, již potok tudy tekoucí během času vymlel. Nyní od r. 1898 jde osadou okresní silnice z Brankovic na silnici k Litenčicům. Nad vrchním koncem návsí vede kratší silnice na pravo a delší na levo, kdež bývají domkáři. Podobně na dolním konci dědiny táhne se ulice na levo ke dvoru, zvaná „Za branou“, kdež též bydlí domkáři a 5 rolníkův. Ostatní rolníci mají stavení po obou

stranách návsi těsně vedle sebe a průčelím obrácená k silnici; zahrádek není před nimi. Domky chalupnické v uličkách nestojí již pravidelně a nesouvisejí těsně spolu, ale skoro kolem každého jest zahrádka.

R. 1667 bylo v obci jen 16 domův osedlých a 1 lhotní, ale 29 pustých. R. 1675 bylo 14 domů starých osedlých, 6 nově osedlých a 29 starých pustých a 3 nové pusté. Nemohla se tedy obec po válce 30leté nijak vzpamatovati. R. 1834 bylo 76 domů, 532 obyvatelů; 1880: 117 domů, 588 obyvatelů; 1890: 128 domů (z nich 6 neobydlených), 194 rodin, 680 obyvatelů, mimo 2 židy, vyznání katolického a národnosti české.

První zmínka o Nemochovicích děje se r. 1353, kdy Vít z Vítovic odprodal zde dvůr a mlýn Vilémovi z Herštejna. Po různých koupích a prodejích vesnice přešel statek r. 1528 na pány ze Zástřizel. R. 1564 byla vesnice spojena s panstvím Mořickým, a teprve 1633, když Kateřinou manželkou Max. Lichtenštejna založen byl klášter na Vranově a darováno mu panství Mořické, odloučeny byly Nemochovice od Mořic a spojeny s Bučovicemi.

Pololánník robotoval týdně $1^1/_2$ dne párem koní, čtvrtník konal týdně 2 dny pěší roboty, a chalupník 13 dní ročně a dostával zato 13 bochníků chleba. Robotě té říkalo se „chlebová". — Výkupu zaplatil pololánník 100 zl., čtvrtník 60 zl. $22^3/_4$ kr. Chalupníci nemusili výkupné platiti.

Osada přifařena jest do Chvalkovic $^1/_2$ hodiny vzdálených. — Desátku odváděl pololánník kopu pšenice a kopu ovsa; čtvrtník o polovici méně. V tom prý byl též snop pro pana rektora, který byl „pořádný"; ostatní snopy byly menší.

Uprostřed návsi stojí filiální kostelík sv. Floriana. Dříve stávala zde kaple s jedním oltářem, zbudovaným obcí a knížetem Václavem z Lichtenštejna. R. 1877 přičiněním faráře Chvalkovského P. Jos. Pospěcha byla kaple rozšířena. Na věži jsou dva zvonky; jeden koupila obec z kostela Chvalkovského r. 1884, druhý zjednán r. 1896.

Škola jednotřídní vystavěna byla r. 1885 a r. 1899 rozšířena na dvojtřídní. Dříve chodili žáci do školy ve Chvalkovicích. R. 1895/6 bylo 95 žákův. Učitelská knihovna měla 36, žákovská 192 svazkův. Školní knihovnu i kroniku založil první zdejší učitel Jan Bezrouk.

K obvodu obce náleží 1058·62 ha pozemků, z nichž 110 arů jest neplodných.

Jména tratí: polí: Habřina, Padělky, Díly, Šafránky, Kozojedsko, Líchovy, Kopečný, Oužlebíčky; luk: Habřina, Paní louka, Díly, Oužlebíčky, Kozojedsko; pastvin: Paní louka, Kotáry, Vrbný, Kopečný, Oujezd; neplodných tratí: Žejdlíky, Chřeb, Kotáry a j.

Na panském poli u obecních tratí „Paní louka" zvaných, stával prý za starých dob klášter jeptišek, k němuž okolní pozemky patřily; odtud dostaly jméno „Paní louka".

Obecní majetek záleží v pozemcích. Zabírá 263 měr polí, 31 měr luk, 161 měr pastvin v úhrnné ceně 30.000 zl. Příjem roční r. 1897 činil 2438 zl., vydání 2427 zl. — Pečeť obecní jest dvojí; jedna na pečetní vosk z r. 1885, druhá kaučuková z r. 1892. Obě mají ve znaku sv. Floriana, patrona obce. První má nápis: „Obecní úřad Nemochovice, okr. hejtm. Vyškov." Druhá: „Obecní úřad v Nemochovicích." Staré razítko, které se ztratilo, mělo ve znaku radlici. —

Mimo obvyklé řemeslné živnosti venkovské jest v obci dílna na perleťové knoflíky, řízená mistrem knoflíkářským z Vídně. Oprávněných řemeslníků jest 6, dále 2 obchody, 2 hospody a mlýn. Dvůr knížecí byl r. 1730 vystavěn.

Rolníků jest v obci 37, a sice čtvrtlánníků 19, pololánníků 15, tříčtvrtníci 2, celolánník 1; ke čtvrti počítá se 25 měřic.

Kontribučenská záložna měla téhož roku jmění 804 zl. 66 kr., reservní fond měl 29 zl. 25 kr., členů bylo 67.

Mlýn a dvůr leží o samotě.

Na tratích „Kozojedsko" stávala snad osada Kozojedy, o nichž se při Chvalkovicích hned r. 1491 děje zmínka. R. 1530 jmenují se již pustými. (Viz Chvalkovice.)

Nemotice

(dle osob. jména Němota), stará farní ves 9 km vých. Bučovic při okres. silnici na pravém břehu Stupavy na svahu návrší 261 m nad mořem, je katastralní a politická obec se 3·68 km² rozlohy. Na počátku 17. stol. patřilo k ní $3^1/_2$ lánu polí. Po skončení války 30leté bylo ze zpustlých rolí nově obděláno

22 měr I. a 44 m. II. třídy, a zůstalo ještě r. 1673 pusto 66 m. I. a 132 m. II. tř. R. 1790 patřilo sem 300 jit. rolí a 120 j. luk.

Původně stála ves na vrchu Nemotínku, ale nejspíše nedostatkem vody zpustla (ve 14. stol. již se jmenuje pustinou), a obyvatelé založili dědinu při řece.

R 1876 nalezl muž při kopání pařezů na Nemotínku uměle shotovený veliký klíč, a na poli u Nemotínka nalezeno bylo několik penízků z r. 1642.

Půdorys dědiny má podobu kříže. Kratší ramena tvoří náves, která na severu uzavřena jest kostelem, na jihu domky, delší ramena kříže činí okres. cesta. Domy stojí těsně vedle sebe v řadách; statky podél návsí a v ulici ke mlýnu, domkáři jsou dále u mlýna v „Chaloupkách„ a na „Trávníkách" na dolním konci návsí. —

Před válkou 30letou bylo v Nemoticích 32 domů, z nichž po válce zůstalo jen 13 osazených.

R. 1784 bylo zde 48 domů, 288 ob.; r. 1880: 96 domů, 518 ob.; 1890: 107 čís., z nichž 2 neobydlená, 122 rodin, 556 obyv., mimo 6 židů, náboženství katolického a národ. české.

Osada na nynějším místě připomíná se již r. 1327.

Poddanské poměry. V Nemoticích bylo 28 sedláků, a to 12 pololán. a 16 čtvrtlán.; chalupníků bylo 13. Lánů nebylo; jediné kostel měl lán, 90 měr. Z půllánu musil poddaný dáti 3 tažné koně na $1^1/_2$ dne v týdnu, měl tedy ročně 78 dní roboty jeté. Čtvrtlánník měl každý týden 2 dny pěší roboty, a domkáři jedni 13 a jedni 26 dnů v roce.

Obyvatelé dostávali od knížete dle privilegia dřevního, Janem Šemberou jim darovaného, dříví, a sice pololánník 8 sáhů, čtvrtník 5 sáhův a chalupník 3 sáhy. V pozdější době vypůjčili si občané zdejší na privilegium dřevní od Kožušského mlynáře asi 200 zl., a mlynář, když peněz nemohl sehnati, šel k vrchnímu panství Bučovského, který mu peněz půjčil, když u něho privilegium nechal v zástavě. To prý se pak u něho ztratilo. Potom dostávali občané zdejší jen z milosti dříví, a sice pololán jen 3 sáhy, čtvrtlánník 2 sáhy a chalupník 1 sáh.

Za starých časů dával čtvrtlánník vrchnosti půl kopy vajec, 2 páry kuřat a 1 slepici; pololánník dvakráte tolik. Mimo to musili vrchnosti dráti peří a přísti len. Z toho se za majitelů knížat Lichtenštejnských vykoupili, a vznikla z toho „přádelní činže", které pololánník platil $18^7/_{10}$ kr. stříbra, čtvrtník $9^3/_{10}$ kr. Gruntovní i domovní činže platil pololánník 2 zl. 17 kr. šajnů, čtvrtlánník 1 zl. 31 kr. a chalupník 1 zl. šajnův.

Při výkupu platil pololánník jen 48 zl. 26 kr. stř., čtvrtník jen 2 zl. 60 kr. Mlýn roboty neměl; za to byl povinen stěhovati úředníky. Ke zdejšímu dvoru byli povinni robotou kromě Nemotic i z Mouchnic, Snovídek, Bohuslavic, Malinek a Kožušic.

Kostel sv. Václava stojí na horním konci návsí. Farní kostel i fara byly v Nemoticích již r. 1327, v 16. století však přisvojila si je strana podobojí, načež Nemotice s Mouchnicemi a Snovídkami přifařeny byly do Brankovic.

Kostel i fara se později rozpadly; kostel snad r. 1793. Roku následujícího kníže Alois z Lichtenštejna vystavěl kousek dále od starého kostel nový. Od té doby nebylo v něm nic přepravováno. Na udržování věčného světla daroval kníže Eusebius kostelu lán pole. Nynější kostel jest prý již třetí, Základy starého kostela byly odkopány, a nalezeny při tom veliké kameny s rozličnými vtesanými okrasami.

Zvony jsou 3: velký z r. 1717 bez nápisu, prostřední z r. 1726 s nápisem: „Sancta Maria ora pro nobis!" a má 2 obrazy P. Marie; malý z r. 1804 s obrazem sv. Václava, jest bez nápisu. Zádušní jmění dělá 8266 zl. 20 kr. Ke kostelu patří lán ve výměře 29 jiter.

R. 1758 dne 14. srpna zřízena v Nemoticích lokálie a podřízena do Brankovic. Lokální kaplan bydlel v Nemoticích. R. 1784 stala se úplně samostatným chrámem lokálním, jenž r. 1859 prohlášen za farní.

Při zřízení lokálie r. 1758 zavázali se občané, že faru postaví, ale nedošlo hned k tomu. Správcové lokálky bydleli v čísle 37. Teprve r. 1828 vystavěna fara nákladem přifařených obcí.

Prvním farářem zdejším jmenuje se r. 1327 P. Petr. R. 1540 přidala se farnost k straně podobojí. Když byl v Brankovicích, které též byly odpadly od katolictví, zase ustanoven katolický farář, byly Nemotice přifařeny tam až do r. 1758. Prvním lokálním kaplanem byl Jakub Červenčík. Matriky jsou od r. 1758. Pamětní knihu r. 1784 založil Stanislav Jestřabský, r. 1879 Jos. Šildberger novou pamětní knihu.

K faře patří Nemotice, Mouchnice a Snovídky. Desátek odváděli faráři v Brankovicích, a sice pololánník kopu rži a půl kopy ovsa, čtvrtník půl kopy ovsa. Desátek byl vybaven v Nemoticích od 28 usedlých 2000 zl. kon. min. Brankovský farář dával lokálníkovi zdejšímu z desátku jistý peněžitý obnos

Škola dle matričních záznamů byla zde již r. 1756 v čís. 48. Roku 1812 shořela, a nová na témž místě knížetem Janem z Lichtenštejna postavena. Do ní chodily děti z Nemotic a ze Snovídek. V Mouchnicích byla škola exkurendní do r. 1873. Učitel zdejší, nebo později mladší učitel docházíval do Mouchnic vyučovat. R. 1888 odškolily se Snovídky, a r. 1889 vystavěly si Nemotice novou jednotřídní školu, která 1898 rozšířena byla na dvojtřídní.

R. 1895-6 bylo žáků 116. Školní knihovna má 196 svazků; fond školní 100 zl.

Pamětní kniha založena 1884 Fr. Čížkem ml. a knihovna školní r. 1875. —

V obci jest dvůr knížete Lichtenštejna. R. 1568 byly zde lázně, z nichž se platilo ročně 7 grošů do knížecího důchodu. Někdy stávala zde i tvrz; posud lze znáti její místo v zahradě čís. 37.

K obvodu obce náleží 368·16 ha půdy, z nichž 203 ary jsou neúrodny. Trati slovou: Vinohrádky, Doubí, Stupávky, Lopaty, Bařiny, Kocourky, Zápověď, Příčníky nad krchůvkem (býval tam za nakažlivých nemocí malý hřbitov), Obůrky a j.

Lid živí se rolnictvím. Jest zde 10 čtvrtlánův a 7 půllánů, ke čtvrti počítá se 21 měr. Mnoho dělníků pracuje v Koryčanech v továrně na ohýbané dříví. Řemeslníků jest 6, obchody 2, hospody 2 a mlýn. Ten koupila r. 1698 vrchnost od Masaříka za 1050 zl. a později jej zase prodala. R. 1724 vystavěna velká hospoda.

V obci jsou čtenářský spolek a před osadou stanice železniční. — R. 1836 zemřelo cholerou 70 osob; R. 1864 mnoho stavení vyhořelo.

Obecních pozemků jest 19 ha 43 a 38 m² ; ceny 4961 zl.

Příjem obecní r. 1896 činil 1464 zl. 80 kr., vydání 929 zl.

Pečeť má ve znaku radlici v ověnčeném poli a kolem nápis: „Obec Nemotic". Nová má týž znak a nápis: „Obec Nemotice. Okres Bučovice."

Nesovice

(původně Nesobice dle osob. jména Nesoba), 6 km východně Bučovic při ústí potoka Milonského (Hvězdličky) do Litavy, v údolí pod panským lesem, tvoří politickou a katastrální obec se sousední osadou Nov. Zámky a má s nimi 5·93 km² rozlohy. Před válkou 30letou náležely k obci 3 lány polí. Ze zpustlých a válkou zničených rolí bylo do r. 1673 obděláno 52 měr I. třídy, 104 měr II. třídy.

Dle podání stávala před časy dědina blíže Nov. Zámků v úžlabí lesa na močálovité půdě, na dnešním pastvisku zvaném Žleby a jmenovala se Neslinky. Močálovitá půda byla snad příčinou, že osada přenesena na nynější místo. Nové obci dostalo se jména Přenosovice, a z toho povstalo jméno Nesovice. Kdy se přesídlení to stalo, není známo. Až posud při kopání nacházejí se zbytky zdí na místě bývalé obce, a před lety čněly na povrchu trosky ze země.

Osadou vede okresní silnice z Letošova do Milonic, r. 1889 vystavěná; v pravém úhlu odbočuje od ní ulička, v níž býva výhradně domkáři. Po obou stranách silnice jsou statky, a mezi nimi i některé domky. Zahrádky bývaly dříve před domy, a e byly zrušeny, a naporučeno dlážditi chodníky podél domův. Posledn i žúdr odstraněn r. 1880.

Ze 30 domů před válkou 30letou zůstalo po ní 12 obydlených, a 18 bylo pustých; později do r. 1673 bylo ještě 5 domů znovu osazeno.

R. 1880: 630 obyvatelů (v Nesovicích 320, v N. Zámkách 310); r. 1890: 128 čísel (64 a 64), 143 rodin, 640 obyvatelů a sice v Nesovicích 338 obyvatelů, v N. Zámcích 302 obyvatelé, mimo 4 židy náboženství katolického a národnosti české.

Ponejprv se uvádí v listinách r. 1365, když odprodal zde Ješek Klus z Milonic 2 role, 8 lánů, 2 mlýny, 4 dvorce bratř m Bolkovi a Ješkovi z Krumsína. Pak vystřídalo se tu více majetníkův. R. 1557 prodala Apolena ze Sezemic vesnici tu Závišі z Víckova, který ji připojil k Nov. Zámkům. Od r. 1671 byly obě vesnice připojeny k Milonicům (viz dějiny této osady) a s nimi r. 1770 k panství Bučovskému.

Pololánníci robotovali v týdnu 2 dny párem koní, čtvrtníci měli 2 dny v týdnu pěší roboty a chalupníci se zahrádkami 26,

bez zahrad 13 dní roboty ročně. Lánů v obci nebylo. Výjimkou bylo z půllánu č. 19 jízdní roboty $2^1/_2$ dne v týdnu a ze čtvrtlánu č. 30 zase $2^1/_2$ dne roboty pěší. Rychtář, jenž byl po dobu úřadování sproštěn roboty, musil při robotě dohlížeti a za to dostával 2 vozy sena od vrchnosti. Před r. 1848 nebyl vykoupen žádný statek. Po zrušení roboty bylo výkupu ze mlýna 800 zl., z půllánu 400 zl., ze čtvrti 200 zl. Domkáři dali jen 5 zl. Výkup zapraven byl ve 20leté lhůtě.

Obec přifařena jest do Milonic. Desátku odváděli pololánníci každý 10. snop rži a ovsa a čtvrtníci půl snopu. Celkem odvedly se z Nesovic a z N. Zámků 24 kopy rži a 24 kopy ovsa. Uprostřed osady jest kaplička sv. Jana Nepom. Dříve stála do r. 1855 dřevěná kaplička na dolním konci vesnice poblíž mostu.

Nesovice přiškoleny jsou do Milonic.

K obvodu této katastrální obce náleží 592·72 ha půdy, z nichž 284 ary jsou neúrodny. Trati v Nesovicích slovou: Dlouhý, Podbůrky, Žleby, Glozníky, Kopec, Trávník, Podlučky, Stráně, Nívky, Kopánky, Klčky, Noviny, Žejdlíky, Zelničky, Podluhovce, Zdýlky, Příčky a j.

Obecní pozemky měří 47 jiter 1332 □°. Dříve byla „obecnost" větší, neboť k ní patřily 2 kopanice a Trávníky. Jedna kopanice dána hostinskému, druhá mlynáři v Nových Zámkách za to, že v rusko-francouzské válce vojsko zde ubytované vydržovali, ač od té povinnosti vrchností osvobozeni byli. Trávník r. 1880 byl rozdělen. Příjem r. 1897 činil 898 zl., vydání 2323 zl.; přirážka 70%. Pečeť starší má ve znaku radlici a nápis: „Sigillum diedina Nesowitz"; novější má kolem radlice nápis: „Obec Nesovice".

Hlavní výživou obyvatelstva jest rolnictví. Do r. 1866 pěstoval se také chmel. Před 10 lety učiněn pokus s pěstováním vína, ale hrozny nedozrály. Lánů v obci není; pololánů je 10, čtvrtlánů 9. Na čtvrtlán počítá se 22 měr. Oprávněných řemeslníků 7, obchody 4, hospody 2, mlýn, který byl do r. 1755 vrchnostenským, a cihelna; do r. 1850 byla zde i palírna.

Usedlí zdejší patří ke dvěma kontribučenským fondům; k fondu v Milonicích 14 podílníků, k fondu v Nov. Zámkách 20 podílníkův. Z budovy kontribučenské sýpky jest od r. 1895 nemocnice. — Hasičský spolek založen r. 1897. — Před obcí jsou nádraží a telegrafní stanice. — R. 1833 a 1866 cholera; 1836 tak lacino, že měřice ječmene stála 80 kr., měřice ovsa 35 kr.; r. 1865, 1883 a 1889 bylo silné krupobití.

Sto let na svých statcích přebývají rodiny: Bodeček, Čadík, Píštělák, Přikryl, Slezák, Souček, Štěrba.

Při navážení hlíny na stavbu železniční dráhy r. 1887 nalezly se nádoby hliněné a zuhelnatělé žito. Inženýři to pobrali. Často při orání a kopání půdy nalézají dělníci menší nádoby hliněné, v nichž bývá černá sypká prsť a staré peníze stříbrné. Některé z nich má učitel Paleček v Uhřicích.

Nevojice

(dle osob. jména Nevoj), farní osada 4 km jihových. Bučovic, v údolí na pokraji lesa na levém břehu Litavy, politická a katastrální obec s 10·60 km² půdy, měla na počátku 17. století $2^1/_8$ lánů rolí. Z pustých rolí za války 30leté bylo nově obděláno 51 měr II., a 47 měr III. třídy zůstalo pusto ještě do r. 1673. R. 1790 náleželo k obci 200 jiter rolí a 100 jiter luk.

Půdorys osady má podobu okrouhlou, jest to okrouhlice, tedy jedna z nejstarších dědin. Náves na jihu uzavřena jest kostelem a statky, na straně severní jest otevřena. Domky ke kostelu stoupají dosti příkře. Statky ohraničují náves, domkáři jsou východně návsí. Část chaloupek vznikla rozdělením panského dvora. Do osady vede hlavní cesta se silnice a tři cesty polní.

Z 18 domků zůstalo po válce 30leté 9 osedlých, a ve dvou se obyvatelé usadili ještě brzy potom.

Roku 1790 bylo zde 40 domů, 48 rodin, 215 duší; 1880: 65 domů, 369 obyv.; 1890: 67 čísel, z nich 1 neobydleno, 82 rodin, 346 obyv. Všichni náboženství katolického, národnosti české.

Osada připomíná se ponejprv v listinách r. 1355. Jindřich z Nevojic vedl spor s Klárou ze Šardic, a roku následujícího dohodli se spolu o majetek v Šardičkách, Jestřabicích a Haluzicích. Brzo potom byly Nevojice, Letošov a jiné osady pro dluhy postoupeny brněnským židům Merklinovi a Mendlinovi, kteří je r. 1392 prodali Jakubovi Končkovi z Prus. Od toho koupil

Nevojice a jiné osady Mikeš z Ojnic, jehož potomek[1] Tas z Ojnic r. 1511 koupil zase Bučovice. Tak dostala se osada k tomuto panství. (Viz další majetníky u Bučovic.)

Před r. 1848 robotovali pololánníci $2^1/_2$ dne týdně, čtvrtníci $^5/_4$ dne, chalupníci se zahradou 25 dní, bez zahrad 13 dní ročně.

Farní kostel sv. Mikuláše na návrší nad vesnicí byl Švédy vyloupen a zcela zpustošen; teprve r. 1670 přičiněním dobrodinců znovu zbudován malý kostelíček, vlastně kaple. Později byly přistavěny loď chrámová a kůr, r. 1825 mala předsíň a r. 1871 zvonice. Na věži jsou 3 zvony s těmito nápisy: „Tento Zvon Lity Gest Ke Cti A Chvale Svateho Mikulasse Leta Panie MDCLXV." — Druhý: „In Honorem St. Michaelis Archangeli Transfusa A. D. MDCCIII." 1703. — Třetí: „Gegossen von Clemens Stechen in Brünn 1808."

Farním stal se kostel zase r. 1785. Dříve byla po zničení původního kostela osada přifařena do Bučovic. Téhož roku daroval kníže František z Lichtenštejna 300 zl. na udržování věčného světla, a rok před tím (1784) týž patron vystavěl u kostela faru, která r. 1807 obcí byla opravena. R. 1874 dne 10. června zapálil faru blesk; shořela i s matrikami od r. 1787.

Kolem r. 1486 spravoval tuto farnost kněz Jan. Po zřízení nové fary působili zde delší dobu: Jiří Budík z Bučovic 12 let, (1785—1796), Fr. Macenauer 10 let, Ant. Šmach 31 let, nynější farář Jan Vorálek od r. 1869.

K obci přifařen jest Letošov. Desátek odváděli faráři Bučovskému i po zřízení místní fary. Pololánník dával desátku 30 snopů pšenice a 30 snopův ovsa. Třičtvrtník č. 7. dával 53 snopů pšenice a tolikéž ovsa. Za tento desátek byl splacen obnos 97 zl. 34 kr. stříbra.

Škola založena zároveň s novou farou r. 1785, a chodívali do ní žáci i z Letošova až do r. 1887, kdy odškolil se Letošov. R. 1889 vystavěla obec novou jednotřídní školu. Roku 1895/6 patřilo k ní 49 žákův. Knihovna žákovská má 84 svazkův. Pamětní kniha založena r. 1887.

Z učitelů působil první Vojtěch Sedláček 14 let, Jan Janíček 17, Tomáš Vals 34, Ant. Šafařík 20, Matěj Staša 14; nynější učitel Frant. Obhlídal založil v obci veřejnou knihovnu.

K obvodu obce náleží 1059.52 ha půdy, z nichž 144 arů jest neplodných. Obyvatelé živí se rolnictvím. Jest zde 8 čvrtníkův a 10 pololánníků; ke čtvrti čítá se $28^1/_2$ míry. Řemeslníci jsou zde 3, obchod 1, hospoda 1.

Obecní les „Ochoze" zvaný a r. 1816 změřený má 51 jiter 405 □°, a smí se z něho vysekati ročně $1^1/_8$ jitra.

Kromě toho patří obci 23 jiter 702 s. rolí, 7 jiter 451 s. luk a 13 jiter 918 s. pastvin. Odhadní cena obecních pozemků jest 12.400 zl.

Příjem obecní r. 1897 činil 1124 zl. 74 kr., vydání 1124 zl.; přirážka 20%.

Pečeť obecní stará jest německá, ač zde nikdy Němci nebydleli. Kolem radlice jest nápis, pokud lze přečísti, tento: „Newogitzer Gemeind Sigill." Novější pečeť, česko-německá, má ve znaku rosetu a kolem nápis: „Obec Nevogitz." Nejnovější má ve znaku sv. Mikuláše a kolem nápis: „Představenstvo obce Nevojice."

Pamětní kniha obecní založena jest r. 1811 starostou Jos. Hoškem a obsahuje záznamy neštěstí v obci. R. 1781 vyhořela celá dědina; zůstali jen 2 sousedé. R. 1814 vyhořela opět celá dědina, myslivna i mlýn. R. 1839 o Svatodušním trhu opět veliký požár; shořelo i několik lidí a mnoho dobytka; 1891 vyhořel podezřelým způsobem mlýn; místo stavební a právo vodní prodáno knížeti.

Blízko osady jest vyvýšenina, „Hrádek" zvaná; bylo tam kopáno, ale nic zvláštního se nenašlo.

Pavlovice

(dle osob. jména Pavel), ves 8 km severovýchodně Bučovic čili 2 km západně Bohdalic u lesa v pěkném nehlubokém údolí 350 m nad mořem, jsou katastrální i politická obec s 3·92 km² půdy. Na počátku 17. století měly $2^1/_2$ lánu polí, ale válkou 30letou zpustly; po válce ze zpustlých rolí bylo 112 měr II. třídy nově obděláno, a 152 měr II. třídy zůstalo ještě r. 1673 pusto.

Osada bývala česká. Na počátku 17. století měly 21 domků, které válkou byly zničeny. Po válce r. 1666 usadilo se tu 8 lhotníkův, a sice 4 Čechové a 4 Němci; do r. 1675 přibyl zde

1 Čech a 3 Němci, tak že toho roku čítala osada 8 starousedlých a 4 nově usedlé, z nich 7 Němcův a 5 Čechův.

R. 1790 bylo zde 32 domů, 38 rodin a 183 duší; 1880: 56 čísel, 261 obyvatelů; 1890: 57 čísel, 67 rodin, 255 obyvatelů, mimo 4 židy, náboženství katolického a národnosti české.

Ve 14. století vystřídalo se tu několik pánův. R. 1510 náležely Jindřichovi Pavlovskému z Pavlovic; před ním Heřmanovi ze Zástřizel. R. 1521 spojeny byly s Bohdalicemi a měly společné majetníky. (Viz Bohdalice.) Dvůr panský připomíná se zde hned počátkem 16. století. Druhdy stávala tu na pahorku i tvrz; valy ji obklopující posud jsou zřejmy. Kolem pahorku, na němž stávala, jsou obecní pozemky mezi osadníky rozdělené; posud mají název „Dílky na tvrzi".

Pololánníci robotovali týdně $1^1/_2$ dne párem koní, čtvrtníci měli 2 dny v týdnu pěší roboty. Každý usedlý pololánník byl povinen vrchnosti o sv. Martině odvésti husu, slepici a 22 vajec; čtvrtník husu, slepici a 11 vajec. Výkupného zaplatil pololánník 132 zl. 41 kr. stříbra ve 20 ročních lhůtách.

Pavlovice přifařeny i přiškoleny jsou do Bohdalic. Uprostřed osady stojí kaplička sv. muč. Jana a Pavla. Na jejich den světí celá osada svátek od nepaměti na poděkování Bohu za zachránění v dobách nakažlivých nemocí.

K obvodu obce náleží 391·94 ha pozemkův. Ačkoliv osada po válce 30leté byla většinou osazena obyvateli německými, zůstaly přece původní české názvy rolí. Trati slovou: Na valech, U močidel, Za dvorem, Pod hrází, Zvodnice, Šafranice, Klénky, Zelnica, Předina, Prostředina, Zadnina a j.

Obec má přes 20 měr rolí a 3 míry luk v ceně 3000 zl. Příjem obce r. 1897 činil 1111 zl., vydání 909 zl. 14 kr.

Pavlovice měly již v první polovici 18. století českou obecní správu a na pečeti nápis: „Sekryt obecni Pawlowitz". Novější pečeť má ve znaku radlici a nad ní nápis: „Obec Pawlowic".

Obyvatelé živí se rolnictvím. Jest zde 10 čtvrtlánův a 8 půllánů; ke čtvrti počítá se 30 měr. Oprávněných řemeslníků jest 7, hospody 2 a obchod s potravinami.

V obci má sídlo kontribučenská záložna Bohdalická. R. 1897 měla jmění 12.133 zl. 55 kr., reservního fondu 32 zl. 67 kr.; členů bylo 120.

Hned za osadou prostírá se rozsáhlý panský les „Pavlovský" zvaný ve výměře 600 jiter. V lese kousek za obcí stojí myslivna.

Snovídky

(dle osob. jména Senovid), ves 8 km východně Bučovic 247 m nad mořem při okresní silnici z Bučovic do Koryčan vedoucí a r. 1855 vystavěné, leží v dolině lesnatými vrchy Chřibův obklopené po pravém břehu Stupavy a tvoří katastrální i politickou obec se 10·52 km² rozlohy. Na počátku 17. století byly při obci pouze 2 lány. Z polí 30letou válkou zpustlých byly obdělány pouze 4 míry II. a 4 míry III. třídy, a zůstalo ještě r. 1673 pusto 124 měr II. a 124 měr III. třídy. — R. 1790 bylo zde 200 jiter rolí a 100 jiter luk.

O založení osady není památek. Náves tvoří dlouhou úzkou ulici, podél níž stojí domy těsně vedle sebe. Statky jsou uprostřed dědiny, domkáři na obou koncích osady. Zahrady za staveními jsou proměněny v pole.

Před válkou 30letou bylo zde 26 domků, z nichž po válce zůstalo jen 8 osazených. V několika letech byl 1 příbytek ještě obydlen, ale jeden zase znova zpustl, tak že ku konci 17. století bylo zde ještě 18 domů pustých.

R. 1784 bylo zde 44 domův a 255 obyvatelů; r. 1834: 47 domů, 357 obyvatelů; 1853: 350 obyvatelů: 1880: 78 domů, 400 obyvatelů; 1890: 85 čísel (1 neosazeno), 89 rodin, 452 obyvatelů, katolíkův a Čechův.

R. 1360 prodala Markéta ze Snovídek a syn její Stanimír Markétě z Wildenberka dědiny Snovídky a Lovišky (snad Lovčičky). Další majetníci osady se často střídali. Jmenuje se r. 1368 Pešek ze Zdetína, 1390 bratři Hynek a Albert Vlk z Miličína, 1392 Jaroš z Cimburka. R. 1406 Beneš z Benešova na Kvasicích prodal Snovídky se dvorem faráři v Krumpsíně Zbyňkovi a jeho bratrům Janovi Krumpsínovi z Čelechovic a Janu Húsovi z Krumpsína. R. 1437 Jindřich Húse z Krumpsína prodal osadu Krištofovi ze Žarůšek, a ten hned ji zase prodal bratrům Mikšovi a Hynkovi z Ojnic. Potomek jejich, Tas z Ojnic, byl pánem Snovídek i Bučovského panství. Od té doby měly Snovídky s Bučovicemi stejné majitele.

Uvedeným pánům museli Snovídští robotovati. Dle „listin o vyproštění" konal pololánník ročně 130 dnů pěší roboty, jež vyceněna na 10 zl. $6^6/_{10}$ kr. stříbra ročně; čtvrtlánník konal 65 dnů pěší roboty, jež vyceněna ročně na 5 zl. $3^3/_{10}$ kr. stříbra. Domkáři konali někteří 26 a někteří 13 dnů pěší roboty a dostávali 1 sáh dříví. Za výkupné z roboty zřekli se tohoto dříví.

Osada přifařena jest do Nemotic. Desátku odváděl pololánník 1 kopu rži a kopu ovsa; čtvrtlánník o polovici méně. Výkupu za to zaplatil první 80 zl., druhý 40 zl.

Snovídky přiškoleny byly do Nemotic. R. 1888 se vyškolily, a následujícího roku otevřena zde nová jednotřídní škola, která r. 1899 rozšířena na dvojtřídní.

R. 1895/6 bylo zde 98 žákův. Knihovna žákovská měla 118, učitelská 9 knih. Památní kniha založena r. 1898.

K obvodu obce náleží 1052·60 ha půdy, z nichž 305 arů jest neúrodných. Zajímavější názvy tratí jsou: Jehelníky, Obora, Chocholka, Besčák, Syslůvky, Pinčín, Klče, U ovčího mosta a jiné.

Lid živí se rolnictvím, rubačstvím v panských lesích, cihlářstvím a prací v továrně Thonetově v Koryčanech. V obci jsou 2 hospody, 2 mlýny, 2 píly, cihelna, obchod se smíšeným zbožím a 2 řemeslníci.

Rolníků jest jenom 13, a sice: 12 čtvrtníkův a 1 půllánník; na čtvrtlán počítá se 28 měřic.

Obecní jmění záleží v těchto polnostech: Obora, Síčka, louka Pod kopcem, pozemky a louka v Hluboké. Všech obecních pozemků jest 50 jiter 1493 sáhův.

Příjem r. 1897 činil 525 zl. 70 kr., vydání 1418 zl. 29 kr.; obecní přirážka 48%.

Pečeť má ve znaku 2 žaludy s listem uprostřed a kolem nápis: „Obec Snowidky".

Myslivna u Snovídek patřící panství Bučovskému byla zrušena r. 1896. — V obvodě obecním jest v lese kopec Hrádek nebo Hradištěk, o němž se vypravuje, že tam stával hrad. Znáti lze ještě valy. Pod Hrádkem jest krásné údolí, a v něm studánka „Bezdýnka". O ní koluje pověst, že prý se tam kdysi sedlák utopil i s koni a vozem. Později byla snad velkým množstvím panského dřeva zaházena. Nyní jest to neveliká studánka.

Šardičky

(zdrobnělé jméno osady Šardice, které odvozeno bezpochyby z osob. jména Šarda), ves sousedící bezprostředně s Kojátkami, jsou katastrální i politická obec se 2·69 km² rozlohy. R. 1790 měly $4^2/_{64}$ lánu pozemku.

R. 1790 bylo 27 domů, 31 rodin, 170 duší; r. 1834 bylo 29 čísel, 207 ob.; 1853: 171 ob.; 1880: 193 ob.; 1890: 30 čísel, 39 rodin, 212 obyv., katolíci, Čechové.

Domy přiléhají těsně k sobě a tvoří jednu ulici; od ní odbočuje řada domků na severovýchod. Stavení stojí průčelím do ulice a jsou z větší části z kotovic.

R. 1360 Bohuslav ze Šardiček prodal zde Staňkovi z Kostelce 1 lán. Majitelé osady často se střídali. R. 1582 byl zde pánem Mikeš Doupovec z Doupova a na Šardičkách. V 17. století spojeny byly Šardičky s Novými Zámky a zůstaly při nich až do konce r. 1714, kdy se dvorem, ovčincem a hostincem byly Annou svobodnou paní z Fragštejna prodány majiteli Kojátek královskému hejtmanovi kraje Hradištského panu Bernardovi Brabanskému z Chobřan za 18.000 zl. rýn. Od té doby zůstaly spojeny s Kojátkami. — Uprostřed vesnice stála tvrz a byla r. 1612 po sloučení statku toho s Kojátkami zrušena, a stanoviště poddaným přenecháno.

Robota zdejší byla poněkud jiná než v Kojátkách. Pololánníci měli 3 dny jeté a den pěší roboty, čtvrtlánníci $2^1/_2$ dne roboty pěší v týdnu. Mimo to odváděli pololánníci vrchnosti ročně 4 slepice a jistý počet vajec. Domkáři robotovali 52 dnů ročně. Šardičtí vykoupili se najednou z roboty 2000 zl. stříbra.

Osada přifařena jest od r. 1786 do Bučovic; dříve patřily farou do Milonic. Desátku odváděli všichni majitelé polností bez rozdílu každý 12. snop pšenice, ječmene, rži a ovsa. Celkem odvádělo se ročně z obce 9 kop rži, 5 kop ječmene, 6 ovsa a 4 pšenice. Chalupníci a hofeři byli povinni den v čas žní pracovati na farských polích, začež obdrželi stravu a 3 kr. na penězích.

Šardičky přiškoleny jsou do Kojátek. K úřadu poštovnímu patří do Bučovic.

K obvodu obce náleží 268·83 ha půdy. Trati slovou: Vinohrádky, Vejvozky, Sádky, Mlíčník, Nívky, Oulehle, Roviny, Hliny, Ovčírně a j.

Obec má 470 arů rolí, 336 arů luk, 257 arů pastvin, 380 arů cest a zmol; cena obecních pozemků jest 4400 zl. Obecní příjem r. 1897 činil 976 zl. 57 kr., vydání 1035 zl. 57 kr.; přirážkou se vybralo 153 zl.

Pečeť nynější má ve znaku radlici a nad ní nápis: „Obecní úřad v Šardičkách". Razítko staré nemá znaku a má nápis: „Úřad obce Šardiczek".

Obyvatelé živí se pouze rolnictvím; řemeslníků zde není. V obci jest 14 půllánův a 3 čtvrtlány; na čtvrtlán počítá se 28 měřic pole. Dělníků 10 pracuje v továrnách Bučovských. Hospoda jest jedna.

Uhřice

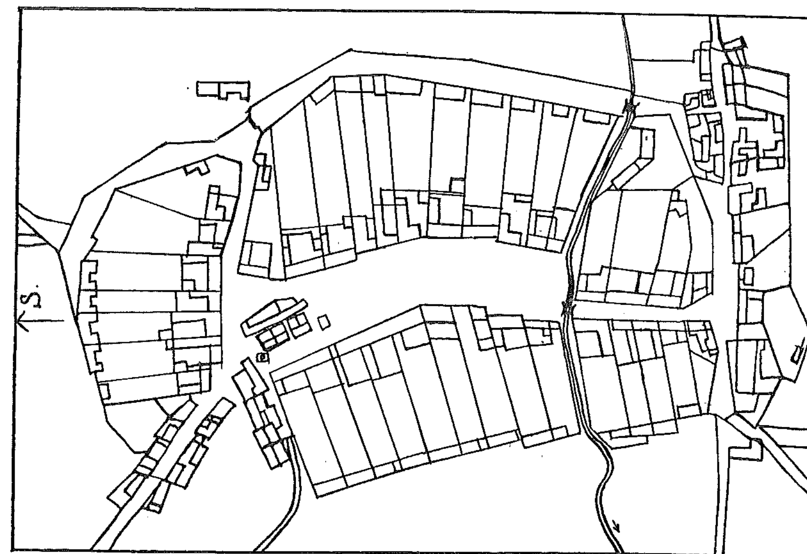
(Uhříci značí osadníky z Uher, srov. Němčice), stará bohatá ves 6 km severových. Bučovic po obou březích potoka Uhřického, jenž rozděluje osadu na horní a dolní konec, jest katastrální i politická obec se 4·39 km² rozlohy. Na počátku 17. století měla osada $8^1/_2$ lánu polí. Válkou 30letou zničeno bylo 1060 měr, a z nich obděláno bylo jen 266 m. I. třídy; ostatních 794 měr zůstalo do konce 17. století pusto. R. 1790 bylo u obce 700 jiter rolí.

Osadou vede okresní silnice, která spojuje Chvalkovice se silnicí Milonskou. Podlouhlé široké návsí jest na obou koncích v silnici súženo, a ostatek prostranství zastaven. Kolem návsi jsou statky; chalupníci jsou na koncích osady. Před domy není zahrádek ani žúdrů, ale bývaly obé.

Před válkou 30letou bylo v osadě 38 příbytků, po válce bylo jen 9 osedlých a 29 pustých. Do r. 1673 bylo ještě 7 domků nově osídleno.

R. 1790 bylo zde 58 domů, 63 rodin, 323 duší; r. 1834 bylo 70 čís., 374 ob.; 1853: 390 ob.; 1880: 83 čís., 423 ob.; 1890: 85 čísel (z nich 1 neosazeno), 102 rodiny a 436 obyv., Čechů, katolíkův.

Uhřice stávaly již před r. 1220, kdy náležely klášteru Velehradskému. V následujících třech stoletích vystřídalo se tu více než 15 pánů různých rodův. R. 1550 přenechal Přemek z Víckova tuto vesnici s tvrzí, patronátem, pivovarem a dvorem i s pustou Lhotou své manželce Alžbětě z Fallštejna. Potom Krištof Jager z Pugsbrunna jmenoval r. 1605 svou paní Annu Salomenu dědičkou statkův Uhřic a Otnic. Tato prodala r. 1630 tvrz a dědinu Uhřice s patronátem, dvorem, pivovarem, ovčírnami, vinohradem Romenov zvaným, dvorem

Obraz 21. Půdorys Uhřic.

Toufarský jmenovaným (u Dobročkovic, nazvaný dle země, ze které se pálilo toufarské nádobí) i s vinicí u dvora knížeti Maximilianovi z Lichtenštejna za 28.000 zl. mor. Tím spojen statek ten s panstvím Bučovským.

Roboty bylo z lánu po celý rok každý týden 3 dny párem koní; 156 dnů ročně. Kromě toho od sv. Jana Kř. do sv. Václava ještě v týdnu 2 dny roboty pěší; 26 dnů ročně. V náhradu za to dostával lánník před vánocemi 13 bochníků chleba. Pololánníci měli každý týden po 2 dnech roboty jeté (104 dny v roce) a od sv. Jana do sv. Václava každý týden

4 dny pěší (52 dnů). Chleba dostávali 26 bochýnkův. Čtvrtníci měli po $2^1/_2$ dnu týdně pěší roboty. Roboty jeté neměli a chleba nedostávali. Domkáři starousedlí, počtem 7, měli po 26 dnech, ostatní po 13 dnech. Výkup z lánu a z desátku činil 600 zl. stř. a byl splatný ve 20 letech.

Osada přifařena jest do Milonic, ale za starých dob bývala zde fara a kostel dříve ještě než v Milonicích; neboť již r. 1379 jmenuje se zde fara. Při stavbě nové školy vykopalo se mnoho lidských kostí. Byl na tom místě hřbitov. Jelikož dříve stávaly hřbitovy okolo kostelů, soudí se, že kostel stával druhdy na místě nynější školy a školní zahrady. — V osadě jest kaplička sv. Rozalie r. 1868 postavená nákladem Anny Doupovcové z Uhřic.

Desátku dával lánník faráři v Milonicích 2 kopy pšenice, 2 kopy ovsa, pololánník každého kopu a čtvrtník půl kopy pšenice a půl kopy ovsa. Celkem z celé dědiny odevzdáno bylo 41 kop pšenice a 41 kop ovsa. Před r. 1774 dával celolánník každý pátý, pololánník každý desátý snop pšenice a ovsa. Desátek musel každý dodati až do farské stodoly, a farář měl na vůli na poli sedlákově snopy si vybrati.

Uhřice přiškoleny byly dříve do Milonic, ale r. 1877 vystavěly si svou jednotřídní školu. Při opravě školní zahrady r. 1890 našla se chodba, která prý vede k N. Zámkům.

R. 1895/6 bylo žáků 86. Knihovna učitelská měla 16, žákovská 193 svazků, školní fond 293 zl. Prvním učitelem byl zde Jos. Jaroš, jenž působil zde 20 let a založil školní kroniku, knihovnu i knihovnu pro lid.

Trati jednotlivé slovou: Zápotočky, Zadní pole, Gréty, Rybník, Krajiny, Hlavy, Chmelenky, Luhovec, Přídavky, Livary, Perny, Kopánky, Žlínky a jiné.

Obyvatelé živí se rolnictvím. Bývalo zde 10 celolánníků (lán = 95 měřic), 10 pololán., 2 tříčtvrtlán., 16 čtvrtníkův, a ostatní byli domkáři. Nyní jsou tu jen 4 lány, 2 tříčtvrtlány, 11 pololánů, 10 čtvrtlánův. Na čtvrtlán počítá se 24 měřic.

V osadě jsou 4 oprávnění řemeslníci, 2 hospody, 2 obchody a mlýn. Rodiny Hrubých a Kellnerova jsou přes 100 let na svém statku.

Obecních rolí jest 44 j. 1341 sáhů, luk 6 j. 225 s., pastvin 9 j. 1073 s., návsí, cest a potoků 18 j. 1137 sáhův. Přibližná cena všeho jest 20.000 zl. — Roční příjem r. 1897 činil 2174·38 zl., vydání 2413·56 zl.; přirážka obecní 11%.

Pečeť obecní má nápis: „Představenstvo obce Uhřic".

R. 1746 byly velké sucho a drahota. R. 1859 shořely celý „Prekl" a všecky domy po obou stranách cesty až k potoku.

Mezi Uhřicemi a Milonicemi stojí bývalý panský mlýn. R. 1694 koupila jej vrchnost od dědiců Krupičkových za 400 zl.; od r. 1777 jest majetkem rodiny Vitáskovy.

Po tvrzi, dvoru, pivovaru, který v obci kdysi býval, není již památky.

Vicomělice

(dle osob. jména Vícemil) dříve Vicemilice i Vicomilice, $1^1/_2$ km jihovýchodně Bučovic při okresní silnici do Koryčan vedoucí na pravé straně Litavy, je katastrální i politická obec s 5·11 km^2 pozemkův. Bývaly samostatným allodním panstvím. Na počátku 17. století patřilo k osadě $5^2/_5$ lánu polí. R. 1656 bylo naměřeno poddanských rolí 219 měr I. třídy a 438 měr II. třídy. Z rolí 30letou válkou zpustlých bylo do r. 1673 obděláno 21 měr I. a 62 měr II. třídy.

Půdorys osady má podobu trojúhelníkovou. Do osady vedou 3 ulice. Statky jsou ve dvou ulicích těsně vedle sebe, chalupníci ve dvou skupinách Před domy nejsou zahrádky nýbrž vysázené, stromy. V obci jest starý zámek nyní proměněný v panský dvůr.

Před válkou 30letou bylo zde jen 22 domků; z nich jen polovice po válce měla své obyvatele. R. 1667 bylo zde 13 starousedlých, 1 lhotní a 8 pustých domův.

R. 1790 bylo zde 61 domů, 75 rodin a 358 obyvatelů; 1880: 124 domů, 747 obyvatelů; 1890; 133 domů, z nichž 1 neobydlený, 169 rodin, 726 obyvatelův, náboženství mimo 1 židovskou rodinu všichni katolického a národnosti české.

Osada připomíná se r. 1349. Toho roku dala jistá Anna svým synům Kojatovi a Jarošovi 20 kop ze svých 2 zdejších lánův. Jaroš počal se psáti „z Vicemilic". R. 1365 jmenuje se tu Vícemil z Vicemilic a 3 léta později Jaroš Vicemilic.

R. 1387 přijala Kateřina ze Ždánic strýce Ješka z Kunštátu do spoluvlastnictví, ale již r. 1391 darovala Ždánice a Vicemilice svému manželovi Janu z Křižanova. R. 1447 prodal Petr z Kounic ve Slavkově po zemřelém Janovi ze Ždánic zděděné statky, Vicomělice se dvorem a mlýnem, Heřmanovi z Pavlovic.

Král Jiří daroval r. 1464 po vymření rodu Vaňka a Jana z Bubna králi Ladislavovi připadlé statky Ždánice s Vicomělicemi Kateřině z Kounic na Slavkově. Později přešel statek v majetek panů Choryňských a zůstal v rodě tom až do roku 1673.

R. 1720 jmenoval Bernard Brabanský z Chobřan, jenž statek r. 1701 koupil za 35.000 zl. rýn., svého syna Jana hlavním dědicem. Dle učiněného dědičného srovnání r. 1727 nepřipadly Vicomělice Janovi, nýbrž sestrám Barboře a Marii, které splatily matce Janě 10.000 zl. odbytného. Již za 3 roky prodaly sestry statek ten Robertovi Žalkovskému ze Žalkovic za 65.000 zl., jehož syn Jakub prodal jej zase r. 1746 Karlu Zenovi z Dannhausa za 75.000 rýn. a 100 dukátů klíčného. Za 2 leta koupil od něho statek Jan Václav Přepický, svob. pán z Richenburka na Ivanovicích. Po násilné smrti jeho odstoupil kurator Františky svobodné paní Bukovské rozené Přepické tento statek Cecilii ovdovělé hraběnce Pražmové. A jedna dcera její prodala majetek r. 1798 knížeti Aloisovi z Lichtenštejna za 80.000 zl. vídeňské měny a 200 zl. klíčného. Od roku toho náležely Vicomělice k panství Bučovskému.

Poddanské poměry a výkupné byly takové, jak vylíčeno u Klobouček.

Osada přifařena jest do Bučovic. Desátku platil čtvrtník půl měřice pšenice, půl ovsa a 2 vejce. Později za půl míry sypaného obilí mohl odevzdati 30 snopů pšenice a 30 snopův ovsa.

Do r. 1890 byla obec přiškolena do Bučovic; od roku toho má svou dvojtřídní školu. R. 1895/6 patřilo ke škole 127 žákův. Knihovna učitelská měla 10, žákovská 84 svazkův. Pamětní knihu založil nadučitel Ant. Jeřábek.

Obec má zachovalé rychtářské právo. Pečeť obecní má znakem stojatě obdélné pole vodorovně rozpůlené. Spodní polovice pole představuje vodu (rybník), v níž plove ryba, v horní polovici nad vodou stojí košatý strom, a u něho na pravé straně půlměsíc, na levé radlice. Nápis pod znakem jest tento: „Obec Wicomelic“.

Jmění obecní sestává z 53 měřic rolí a 16 měr luk v ceně 5380 zl. Příjem obce r. 1897 činil 1578 zl., vydání 1243 zl.; přirážka obecní byla 40%.

Trati polní slovou: Padělky, Půllány, Čtvrti, Na bařině, Křovačka, Břestek, Řemence, Strašník a j.

Nyní jest v obci 10 pololánníků, 11 čtvrtníků (na čtvrt počítá se 24 měřic) a 116 chalupníkův. Tito jsou buď tkalci, nebo pracují ve zdejším panském dvoře. Oprávněných řemeslníků jest 6, hospody 2, mlýn a 2 obchody smíšené.

V obci jsou čtenářský spolek od r. 1889 a hasičský od r. 1892. Kontribučenská záložna zdejší měla r. 1897 jmění 3509 zl.; podílníků bylo 104.

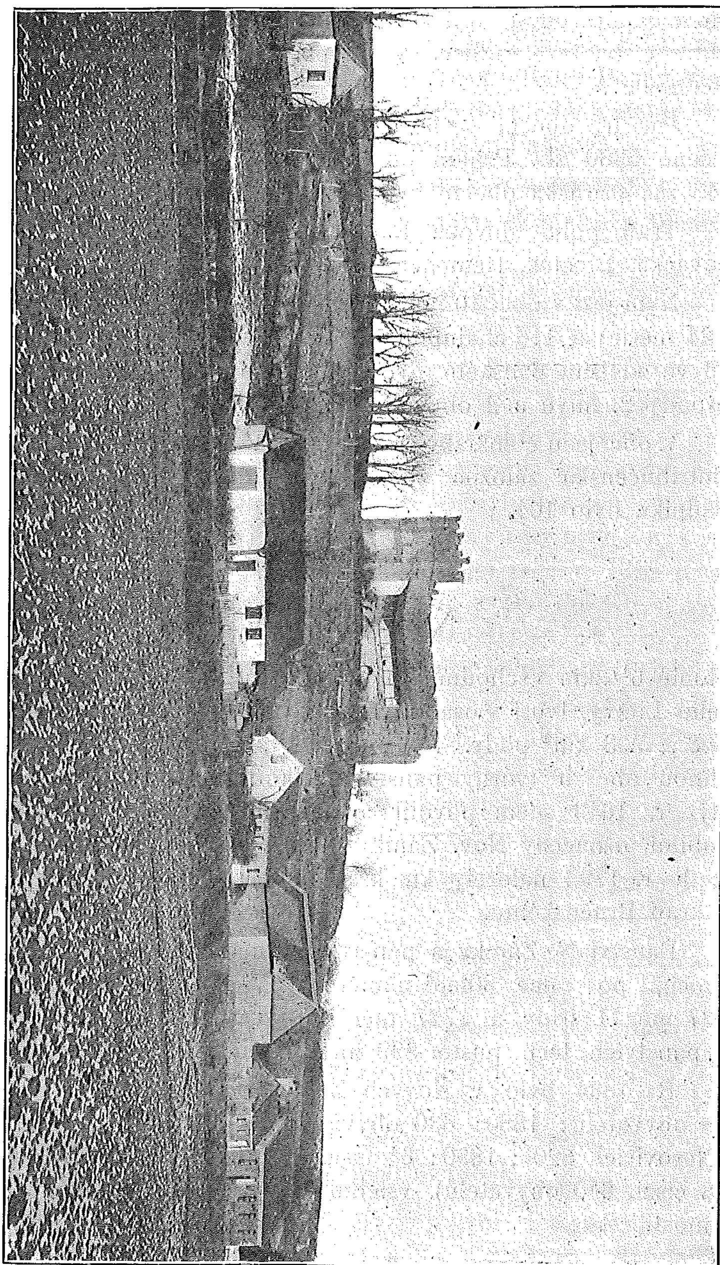
Nové Zámky,

kolonie $6^1/_2$ km východně Bučovic 241 m nad mořem na pravém břehu Litavy, tvoří s osadou Nesovicemi, katastrální a politickou obec s 5·93 km² půdy. Do počátku tohoto století byly samostatnou obcí a tvořily panství. Válkou 30letou velice utrpěly. Když r. 1643 sněm povolil a rozvrhl novou berni pěněžitou a obilní, označeny Nov. Zámky jako „dokonce zkažené“ panství. Až do r. 1792 náležely ku kraji Hradištskému, od roku toho ke kraji Brněnskému.

Panství N. Zámky a panství Milonice měly $17^1/_3$ lánů rolí, z nichž po válce 30leté naměřeno r. 1656 poddanských rolí 1337 měr I. třídy a 1727 měr II. třídy. Až do r. 1671 zůstalo na panstvích těch pusto 899 měr I. třídy a 1063 měr II. třídy.

R. 1834 bylo v Nových Zámcích a Nesovicích 83 čísel, 498 obyvatelů; 1880: 630 obyvatelů (v Nových Zámcích 310, v Nesovicích 320); 1890: 64 čísel, 302 obyvatelů (s Nesovicemi 128 čísel, 640 obyvatelů), všichni náboženství katolického a národnosti české.

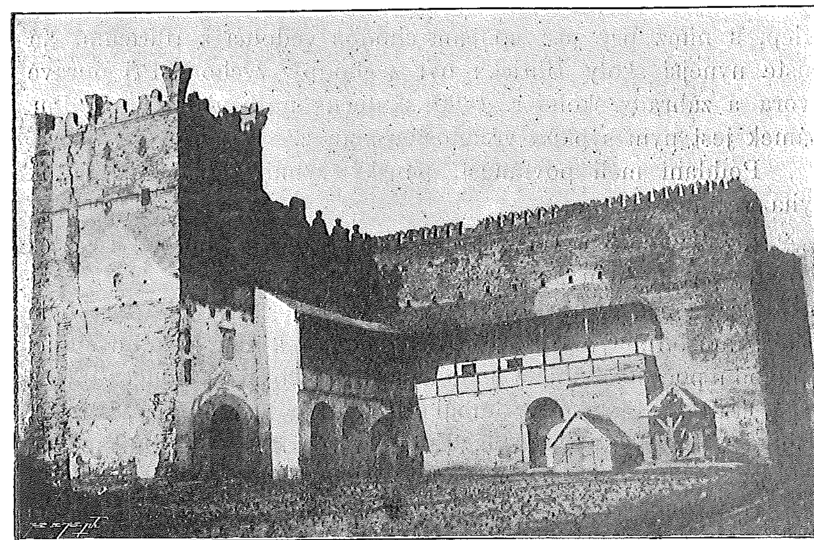
Osada má jméno dle hradu na návrší nad dědinou. Hrad, jak patrno z nápisu, jenž v kameni jest vytesán a nad

Obraz 22. Hrad i osada Nové Zámky.

průjezdem hradu zazděn, vystavěl r. 1561 Záviš z Víckova a na Polehradicích.*) Nápis zní: „Letha Panie § 1 § 5 § 6 § 1 § w pondiely před swatym Gyrzym založeno gest toto stawenie nakladem a praczy skrze urozeneho a statečneho rytirze pana Zawisse z Wiczkowa na Polehradiczych“ — Nad ním jest erb s písmeny: Z. Z. W. (Záviš z Víckova). — Pod erbem druhým s písmeny: J. Z. H. (Johanka z Háje) jest nápis: „Johanka z Haje manzielka tehoz pana Zawisse z Wiczkowa.“

R. 1569 Záviš z Víckova hrad s vesnicemi Dobročkovicemi, Nesovicemi a jinými v závěti přenechal svému bratru Přemkovi.

Obraz 23. Hrad Nové Zámky.

Tento r. 1575 se dvorem, pivovarem, štěpnicí a chmelnicí pusté Kyničky a půl Starče bratřím Jindřichovi a Zikmundovi ze Zástřizel prodal, ale Jindřich ihned přenechal statek ten Janovi Martinkovskému z Rozseče a na Litenčicích. — Další děje hradu a osady, která pod hradem povstala, jsou spletité a obšírné.

Od r. 1661 spojeny byly N. Zámky s Milonicemi do r. 1709, kdy Jan Ordonič poručil svůj majetek bratru Josefovi a sestře

*) Volný mylně udává, že r. 1569 vystavěl jej Zástřizel; což se tím opravuje. — Poznámka pisatelova.

Anně. Josef obdržel N. Zámky, dvůr v Dobročkovicích s ovčincem a obce Nesovice a Dobročkovice. Až do r. 1798 střídali se různí majitelé, kteří více ze zisku statek kupovali a prodávali. R. 1798 koupil kníže Alois z Lichtenštejna Nové Zámky od Ludvíka Viléma hraběte Schlaberndorfa za 135.000 zl. víd. a spojil s panstvím Bučovským.

Polovice hradu jest nyní zbořena, polovice jest dosti zachována. Vnitř hradu lze viděti v pokojích zbytky maleb a domácí kapli. Malba otlučena byla při stavbě železnice r. 1887, kdy v hradních místnostech zřízena byla nemocnice pro dělníky. Ve dvoře jest studně 44 metry hluboká. Pod hradem jest rozsáhlý sklep, s nímž prý jest spojena chodba vedoucí k Uhřicům. Na místě nynější školy Uhřické byl z chodby východ. Při opravě dvora a zahrady školní r. 1890 skutečně našli dělníci chodbu. Zámek jest nyní sýpkou vrchnostenskou.

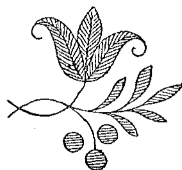
Poddaní měli povinnost, panský rybník, struhy a potok vyhazovati.

Nové Zámky přifařeny i přiškoleny jsou do Milonic. Desátek z osady poznačen u Milonic.

Osada má zachovanou pečeť obecní z r. 1800, kdy byla ještě samostatnou obcí. Má ve znaku zámek nad osadou stojící v původní podobě a kolem něho nápis: „Nowozamska obecz 1800“.

Trati zdejší slovou: Cimbál (dle podoby hudebního nástroje), Luhovec, Šraňky, Kopanice, Kotáry, Kepřňa. — Rybník zdejší byl zrušen a proměněn v luka.

Obyvatelé jsou 2 čtvrtníci, ostatní domkáři a dělníci, kteří pracují na panském poli. Jsou zde mlýn a 2 hospody. — Novozámský kontribučenský fond má 10.735 zl. 91 kr. a patří k němu 20 podílníků z Nesovic a 46 z Dobročkovic.

Prameny:

Na dotazníky buď úplně nebo z části odpověděli pp.: Alois Pobucký, řídící učitel, a P. Šeb. Páral, dříve kaplan v Bučovicích; P. Jan Přichystal, farář v Bohdalicích; Jan Procházka, řídící učitel, a Fr. Lukáš, dříve učitel v Brankovicích; P. Jan Kyjánek, farář, a Petr Beneš, řídící učitel v Nových Hvězdlicích; † P. Jos. Pospěch a P. Jan Tenora, nynější farář ve Chvalkovicích; Flor. Krejčí, řídící učitel v Kojátkách; Vojt. Kuželka, správce školy v Kožušicích; P. Alois Hlavinka, farář, a Karel Wolf, řídící učitel v Kučerově; Tomáš Konečný, bývalý řídící učitel v Letovicích; Jan Vavrouch v Letošově, nyní řídící učitel ve Vážanech; Josef Zapletal, správce školy v Něm. Málkovicích; Josef Vinarský, nyní řídící učitel ve Vicomělicích (Marefy); P. Josef Navrátil, býv. kaplan v Milonicích, a Jan Paleček, nyní správce školy v Uhřicích (Milonice a j.): Ferd. Fráňa, řídící učitel v Mouchnicích, Fr. Dvořáček, řídící učitel v Mouřinově; Jan Bezrouk, bývalý, a Karel Poláček, nyní řídící učitel v Nemochovicích; Fr. Pour, řídící učitel v Nemoticích; Fr. Obhlídal, správce školy v Nevojicích; Jos. Kunovský, řídící učitel ve Snovídkách; Jos. Jaroš, nyní řídící učitel v Milonicích (Uhřice); Antonín Jeřábek, řídící učitel ve Vicomělicích.

Knihy: Die Markgrafschaft Mähren P. Řeh. Volného, I. a II. díl; Kirchliche Topografie von Mähren téhož spisovatele; Topografie vom Markgrafthum Mähren Fr. Jos. Schwoye (1793—94); Morava po válce 30leté od Fr. A. Slavíka; Desky zemské; Registratura zemská; Knihy půhonné; Vlastivěda: Přírodní poměry na Moravě; Hejtman. Vyškovské od K. Filipovského, Geloogie a archaeologie okolí Ždánic od Dr. M. Kříže; Dějiny městečka Ždánic od Jak Vrbasa; Bitva u Slavkova od Al. Slováka; Časopis Matice Moravské; Místopis Brněnska od Fr. A. Slavíka; Slovanské právo v Čechách a na Moravě od Dr. H. Jirečka; Komenský (časopis) z r. 1884 a 1885; Katalog duchovenstva dioec. Brněnské z r. 1897; Schematismus školní z r. 1898; Topografisches Post-Lexikon; Ottův Slovník a j.

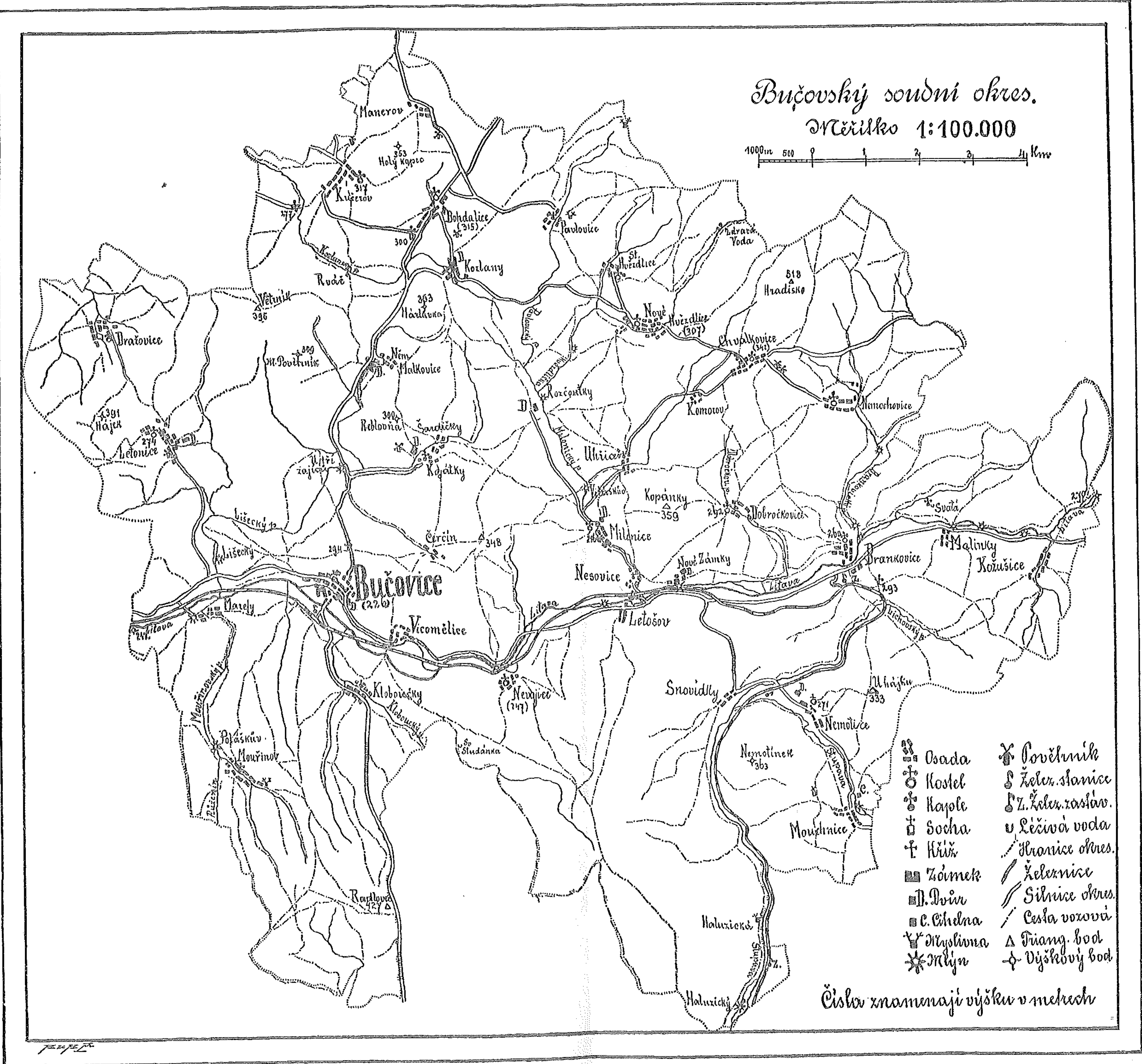
Kromě těchto knih upotřebeno bylo k sepsání díla toho ještě generální mapy; archův o sčítání lidí z r. 1890; dotazních archů školních z r. 1895—6; ročních soudních výkazů; výpisků z různých úřadů; poznámek o Bučovicích od zem. Raffesberka a Rud. Kellnera; archivu města Bučovic a výpisků z památních knih obecních, farních a školních.

Fotografie zjednány a zakoupeny u fotografů M. Selzera a Fr. Kopečka v Bučovicích.

OBSAH.

I. Všeobecný pohled.

II. Jednotlivé osady.

Příloha k Vlastivědě moravské.

Nákladem Musejního spolku v Brně.